

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

Tomáš Habermann

Československo a Izrael 1947-1949:
Léta přátelství

Czechoslovakia and Israel 1947-
1949: The Era of Friendship

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Alena Míšková

PRAHA 2011

Prohlašuji, že jsme diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

.....

Datum

Podpis

Resume

Jak již vyplývá z názvu, práce se zabývá vývojem mezinárodních vztahů Československa a rodícího se státu Izrael v letech 1947-1949. Pro Židy představuje rok 1947 významný mezník. OSN jim přiznala právo na vlastní stát v Palestině, o který se měli dělit s palestinskými Araby. Mezi státy, které návrh připravovaly v rámci United Nations Committee on Palestine (UNSCOP), figurovalo i Československo. ČSR se výrazným způsobem zasadilo o vznik tohoto návrhu a jeho prosazení.

Kromě výrazné pomoci v OSN začala naše vláda podporovat židovské požadavky i jinými způsoby. Aby se mohli Židé ubránit invazi okolních arabských států, potřebovali nezbytně zbraně. Ty jim byly v letech 1947-1949 z Československa dodány, a to i navzdory embargu na dovoz zbraní, které OSN pro danou oblast vyhlásilo. Celkový objem dodaného vojenského materiálu je odhadován na více jak 1 miliardu Kčs. Jelikož Izraelci potřebovali zbraně co nejdříve, byl zřízen od května do srpna 1948 tajný letecký most mezi československým letištěm v Žatci a některými letišti v Izraeli. Tajná Žatecká akce se stala symbolem vzájemných vynikajících vztahů ve sledovaném období. Mezi dodávanými zbraněmi nefigurovaly jen lehké zbraně (pěchotní pušky a samopaly), ale i těžké kulometry, děla a především 25 letadel typu Avia S-199 a 50 strojů typu S-99 (Spitfire LF MK IX E), díky kterým izraelská armáda v první židovsko-arabské válce ovládla vzdušný prostor a zastavila postup egyptské armády.

Za další výraznou pomoc lze považovat výcvik vojáků pro Izrael. V Československu bylo vycvičeno více jak 200 vojenský specialistů, především pilotů, leteckých techniků, parašutistů a tankistů. Kromě specialistů umožnila komunistická vláda zorganizování brigády židovských dobrovolníků z Československa a některých dalších zemí východního bloku na našem území. Brigáda byla vycvičena v rozmezí srpna a listopadu 1948 ve vojenském areálu Libavá a jeho okolí a během zimy se všech 1355 jejích členů i s rodinnými příslušníky vystěhovalo do Izraele.

Československo podpořilo Izrael diplomaticky a demograficky. Naše vláda byla mezi prvními, které uznaly nový stát a to již 19. května 1948. V první polovině následujícího roku bylo umožněno vystěhování 15 až 20 000 československých občanů židovského původu.

Důvodů velmi příznivého postoje ČSR k Jewish Agency a budoucímu státu Izrael bylo několik. V poválečných letech navazovalo ČSR na příznivé vztahy se sionisty z meziválečného období především prostřednictvím Jana Masaryka a Eduarda Beneše. Československou mezinárodní politiku také stále více ovlivňoval postoj SSSR, na kterém se naše země stávala pomalu ale jistě závislá. Jelikož i sověti nečekaně podpořili plán na rozdělení Palestiny a vznik samostatného židovského státu, zastávali i přední českoslovenští komunističtí funkcionáři podobný postoj a kladný vztah k židovským požadavkům až do roku 1949, kdy se začal postoj Moskvy měnit. Kromě vlivu Moskvy a toho, že se za podporu Izraele postavily nejvýznamnější osoby komunistického Československa, jako například Gottwald, Clementis nebo Reicin, nesmí být jako jeden z hlavních faktorů při rozhodování o pomoci Izraeli přehlížena ekonomická motivace. Obchodování s Jewish Agency přinášelo Československu okamžité zisky v nedostatkových devizách a zároveň se spolupráce s Židy zdála být perspektivnější než s Araby.

Za Izrael koordinoval vzájemnou spolupráci na dálku Ben Gurion a přímo v Československu působil Ehud Avriel, první vyslanec židovského státu pro Československo a Maďarsko. Období spolupráce ale brzy skončilo. Již v roce 1949 se pomalý obrat v československo-izraelských vztazích projevil v postupném zastavení prodeje zbraní, v neprodloužení vystěhovalecké akce, v útocích proti sionistickým organizacím nebo v komplikacích provázejících uzavírání dohody o hospodářské a ekonomické spolupráci.

V první polovině 50. let se spolupráce změnila v opozici a vyústila v diplomatickou roztržku, způsobenou především zrůdným procesem se Slánským, který měl zcela jasný antisemitský a antisionistický rozměr.

Abstract

As it is clear from the title, this thesis is focused on the development of international relations between Czechoslovakia and the nascent state of Israel in 1947-1949. For the Jews, the year 1947 represents a significant time period. The UN granted them the right to their own state in Palestine, which they should have shared with the Palestinian Arabs. Czechoslovakia figured among the states that prepared the draft of the United Nations Committee on Palestine (UNSCOP) and took part in the creation and implementation of this draft in a significant way

In addition to this help in the UN our government also began to support the Jewish requirements in other ways. In order to resist the invasion of the neighbouring Arab countries the Jews urgently needed weapons. These weapons were delivered from Czechoslovakia in 1947-1949 despite the arms embargo declared by the UN over this area. Total volume of the supplied military equipment is estimated at more than 1 milliard crowns. Since the Israelis needed weapons as soon as possible, a secret airlift between a Czechoslovak airport in Žatec and some airports in Israel was established from May to August 1948. This covert operation became a symbol of excellent mutual relations in the tracking period. Not only light weapons (infantry rifles and machine guns) ranked among the supplied ones but also heavy machine guns, cannons and above all 25 Avia S-199 and 50 S-99 (Spitfire LF Mk IX E) aircraft, due to which the Israeli army dominated the airspace and stopped advancement of the Egyptian army in the first Jewish-Arab war.

Training soldiers for Israel can be considered another significant kind of help. More than 200 military specialists were trained in Czechoslovakia, especially pilots, airmen-technicians, parachutists and tankists. In addition to the specialists our government enabled to organize a brigade of Jewish volunteers from Czechoslovakia and some other Eastern Bloc countries in our territory. The brigade was trained at Libavá military complex and its surroundings from August to November 1948, and during the winter all 1335 members of this brigade emigrated with their families to Israel. Czechoslovakia supported Israel diplomatically and demographically. Our government was among the first ones to recognize the new state since 19 May 1948. And in the first half of next year 15 to 20 000 Czechoslovak citizens of Jewish origin were allowed to emigrate.

There were several reasons for a positive attitude of Czechoslovakia to the Jewish Agency and future state of Israel. In the postwar years Czechoslovakia followed favourable relations with the Zionists from the interwar period, mainly through Jan Masaryk and Eduard Beneš. Czechoslovak international policy was increasingly influenced by the attitude of the USSR, which our country was slowly but surely becoming dependent on. Since the Soviets unexpectedly supported the plan for partition of Palestine and creation of an independent Jewish state, the Czechoslovak Communist leaders took a similar line and positive attitude to Jewish demands until 1949, when the Moscow's approach began to change. Apart from the influence of Moscow and the fact that the most prominent citizens of communist Czechoslovakia as Gottwald, Clementis or Reicin, for example, stood up for Israel, the economic motivation may not be ignored as one of the major factors during determining on the aid to Israel. Dealings with the Jewish Agency brought Czechoslovakia immediate gains in scarce foreign currency, and cooperation with the Jews also seemed to be more rewarding than the one with the Arabs.

Ben Gurion coordinated mutual cooperation at a distance and Ehud Avriel, the first ambassador for the Jewish state in Czechoslovakia and Hungary, worked directly in Czechoslovakia. However, the period of cooperation ended soon. In 1949 a slow turnover of the Czech-Israeli relations reflected in the gradual cessation of arms sales and turning down renewal of emigration projects, in attacks against the Zionist organizations and complications during concluding the agreement on economic and trade cooperation.

In the first half of the fifties, cooperation turned to the opposition and resulted in a diplomatic rift caused above all by the monstrous trial with Slansky, which had a very clear anti-Zionist and anti-Semitic dimension.

OBSAH:

Úvod.....	5
1. Historické pozadí.....	10
1.1. Československo, Židé a mandát Palestina před rokem 1947	18
2. Československo a plán na rozdělení Palestiny.....	21
2.1. Mimořádné valné shromáždění OSN na jaře 1947	22
2.2. Československo jako člen UNSCOPu.....	28
2.2.1. Politika v malém.....	37
2.3. Jednání v OSN a utvoření další komise	40
3. První dohoda o zbraních a uznání státu Izrael.....	47
3.1. První dohoda o zbraních.....	48
3.2. Diplomatická podpora	56
4. Zbraně a vojáci pro Izrael.....	60
4.1. Motivy československé pomoci Izraeli	61
4.2. Prodej zbraní	65
4.3. Transport vojenské techniky	71
4.4. Vojáci pro Izrael.....	81
5. Demografická podpora.....	92
6. 1949: První krůčky k nepřátelství	98
Závěr.....	105
Použitá literatura:	108
Archivní dokumenty:.....	108
Publikované prameny a dokumenty:	108
Noviny, časopisy, periodika:	108
Monografie:	109

Studie ve sbornících:	110
Přílohy:	111
Textové přílohy:	111
Obrazové přílohy:.....	112
Příloha č.1.:	114
Příloha č.2:	115
Příloha č.3:	116
Příloha č.4:	117
Příloha č.5:	118
Příloha č. 6:	119
Příloha č. 7:	120
Příloha č. 8:	121
Příloha č. 9:	122
Příloha č. 10:	123
Příloha č.11:	124
Příloha č.12:	125
Příloha č.13:	126
Příloha č.14:	127
Příloha č.15:	128
Příloha č. 16:	129
Příloha č. 17:	130

Úvod

Konec druhé světové války neznamenal automaticky vyřešení židovské otázky v Evropě, natož v globálním měřítku. Ačkoliv byla světová veřejnost otřesena zvěrstvy nacistického Německa, docházelo dále k četným projevům antisemitismu a nenávisti vůči Židům.¹ O tom, že židovská otázka byla v poválečné Evropě palčivým problémem, který vyvolával spory na úrovni mezinárodní, národní i regionální, svědčí například následující záznam MZV: „...dňa 2.11.1945 bolo na nádraží v Náchode zadržaných 7 poľských Židov, ktorí krátko pred tým neoprávnenne prekročili čsl. hranice u Belovse. Pretože skupina uprchlíkov nebola vybavená potrebnými dokladmi, boli predaní poľskej pohraničnej strážii. Toho istého dňa o 9. hodine večarnej bola tá samá skupina uprchlíkov znovu zahnaná na naše uzemie, a na mnohých z nich bolo možno vidieť známky po násilnom bití. Uprchlíkom boli odňaté zavazadlá a šaty, takže väčšina z nich ostala v spodňom prádle a bosí. Poľskou pohraničnou strážou bolo im pohrozené, že jest-li sa vrátila zpať, budú zastrelení...jeden z členov stráže im prehlásil, že vyšiel dekret o pol'nom súde a že budú zastrelení a preto im nariadil, aby všetko zo seba svliekli.“² Polsko bylo zemí, ve které byly projevy antisemitismu nejčtetnější a zároveň bylo zemí, ze které migrovalo nejvíce Židů do západní Evropy.

Ani Československo nebylo výjimkou. Z projevů antisemitismu v Československu krátce po ukončení druhé světové války je pravděpodobně nejznámější protižidovský pogrom ve Vel'kých Topol'čanech na Slovensku v září 1945³ a antisemitské výtržnosti v průběhu srpna 1946 na různých místech Slovenska, především v Bratislavě. Na jednu stranu se československá vláda snažila Židům, navrátiivším se domů z koncentračních táborů, pomáhat, za což dostávala od židovských organizací a náboženských obcí děkovné dopisy, ale na druhou stranu dostávala i celou řadu stížností na zacházení s Židy. Nejvíce stížností se týkalo

¹ V práci bude slovo Žid, Židé psáno s velkým počátečním písmenem, a to i pro období před vznikem státu Izrael.

² MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, složka Politické věci – sionismus, 32.971/1945.

³ Bližší informace: DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 9-17. BEDNAŘÍK, P.: *Zpravodajství českého tisku v roce 1945 o topol'čanském pogromu*. In: HÁJEK, J. - KOCIAN, J. - ZÍTKO, M. (edd.): *Fragmenty dějin*. Praha : Historický ústav AV ČR, 2006, s. 443-460.

neochoty a průtahů při vracení majetku zkonfiskovaného nacisty⁴ a také při vydávání pasů k vycestování do Palestiny. Navíc bylo Československo do značné míry tranzitní zemí pro tisíce Židů prchajících z Polska, snažících se dostat do západní Evropy nebo do Palestiny.

Poválečné Československo mělo celou řadu vnitropolitických problémů, které se týkaly Židů a židovské problematiky. Zároveň se ale stalo významným činitelem při vzniku samostatného židovského státu v Palestině – Izraele. Ačkoliv bylo Československo jen malou zemí, která velmocím hrála pouze druhé housle, bylo ve velmocenské politice na Blízkém východě vtaženo doslova do první linie. Přiblížit, jakou roli hrálo Československo v letech 1947-1949 při vzniku Izraele a jaký mělo vliv v daném období na řešení židovské a palestinské otázky, je cílem této diplomové práce. Primárně bude práce zaměřena na rovinu mezinárodněpolitických vztahů. Samozřejmě není možné při analýze působení Československa jako významného faktoru poválečného dění na Blízkém východě odhlédnout od vnitropolitického vývoje. Ten v práci reflektován samozřejmě bude. Poukazem na mezinárodněpolitický rozměr chci především naznačit, že se nebudu zabývat otázkami, které se týkají československé vnitropolitické problematiky ve vztahu k Židům – obnovy židovských obcí, restitucí židovského majetku, činností židovských organizací na území tehdejšího ČSR a podobně. Tato problematika byla zpracována v řadě publikací (jak jsem se ale přesvědčil při bádání v archivech, i zde se by našla celá řada otázek, jež by bylo možno dále rozpracovat a podrobně studovat - sionistická propaganda a činnost radikálních sionistických hnutí na území ČSR; bližší analýza antisemitských projevů v období krátce po konci druhé světové války; sledování Židů a sionistů; ekonomické a finanční problémy spojené s činností židovských organizací a vystěhovalectvím apod.).

Do jisté míry byla zpracována i mezinárodněpolitická role Československa při vzniku samostatného státu Izrael. Stěžejní prací je pro sledované období studie autorů Dufka, Kaplana a Šlosara nazvaná *Československo a Izrael v letech 1947-1953*, která byla prvním a velice zdařilým pokusem reflektovat z ideologických důvodů doposud opomíjenou stránku historie naší vlasti. Největší důraz je v této publikaci kladen na zřejmě nejznámější kapitoly mezinárodních vztahů

⁴ K tomu blíže: NEPALOVÁ, Š.: *Židovská menšina v Čechách a na Moravě v letech 1945-1948*. In: KÁRNÝ, M. - LORENCOVÁ, B. (edd.): *Terezínské studie a dokumenty 1999*. Praha : Institut terezínské iniciativy 1999, s. 314-328.

Československa a Izraele, tedy na tajné dodávky zbraní, díky kterým přežil nově vzniklý stát první etapu *Války za nezávislost* s okolními arabskými státy, a na výcvik řady izraelských vojáků, který proběhl v Československu v létě a na podzim 1948. Dodávky zbraní tvoří významnou součást vzájemných mezinárodních vztahů, avšak nejsou jediným podstatným činitelem při vzniku státu Izrael. Za velmi důležitou můžeme také pokládat aktivitu Československa na půdě OSN a především činnost československého zástupce v United Nations Committee on Palestine (UNSCOP) v létě roku 1947. Neméně podstatné je velmi rychlé oficiální uznání Izraele od československé vlády po jeho vyhlášení v květnu 1948 nebo umožnění emigrace přibližně 20 000 československých Židů do Palestiny v roce 1949. I těchto otázek se publikace *Československo a Izrael v letech 1947-1953* dotýká, avšak jen okrajově nebo téměř vůbec, a proto bude diplomová práce zaměřena právě na tuto ne zcela probádanou problematiku (avšak pro ucelenost není možné dodávky zbraní a výcvik vojáků v zcela vynechat).

Z dalších publikací, které vyšly v českém jazyce a které by ve vztahu k sledovanému tématu neměly uniknout pozornosti, lze zmínit dílo francouzského historika Laurenta Ruckera s názvem *Stalin, Izrael a Židé*. Tato práce, která v originále vyšla v roce 2001, sleduje vývoj vztahu Sovětského svazu k sionismu a Židům přibližně od roku 1917 do roku 1953. Jedná se o detailní popis stýkání a potýkání komunistického státu a sionismu. Autorově pozornosti neunikla ani československá účast v UNSCOPu, dodávky zbraní do Izraele, existence židovské brigády vycvičené v Československu nebo emigrace Židů z východní Evropy do Palestiny (celá kapitola je věnována procesu se Slánským). Vzhledem k hlavnímu tématu práce autor věnuje těmto otázkám jen okrajovou pozornost, avšak je přínosné, že pracuje s nám neznámými sovětskými dokumenty. Zajímavé na této práci je, že se primárně zaměřuje na vztah SSSR a Izraele a v těchto mantinelech také hodnotí některé politické tahy formujících se sovětských satelitů. Vzhledem k Československu pak také stojí za pozornost častější citace některých pamětí a zahraničních prací, které přináší doposud neznámé informace a které se mi podařilo dohledat a byly použity i v diplomové práci (viz níže).

Za zmínku dále stojí práce Mosheho Yegara *Československo, sionismus, Izrael*. Yegar působil v letech 1993-1995 jako velvyslanec v Praze a využil této příležitosti k bádání a studiu dokumentů. Jedná se o komplexní shrnující dílo, popisující vztahy Československa k Židům a k sionismu od vzniku republiky. Práce je dotažena až do

první poloviny 90. let. Velkým přínosem této publikace je, že ve velké míře užívá jako pramenů dobový palestinský a izraelský tisk a do značné míry i nám neznámé prameny izraelské provenience.

Z novějších prací můžeme zmínit publikaci *Československo a Blízký východ v letech 1948 - 1989* od autorů Zidka a Sieberta. Ti se ve svém díle dotýkají některých námi sledovaných problémů a otázek, avšak jen povrchně. Je to dáno tím, že jejich dílo je primárně koncipováno jako reflexe mezinárodních vztahů se všemi blízkovýchodními státy v období let 1948-1989, a nebylo proto možné Izraeli poskytnout dominantní místo, a to i přes specifickou jeho postavení na Blízkém východě.

Jako určitý úvod do vývoje arabsko-palestinsko-židovských vztahů, kterému je vzhledem k sledovanému období důležité porozumět, je možné doporučit práci Marka Čejky *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Jedná se o dílo povrchní a popularizační, ale jako základní úvod do této problematiky je to práce dostatečná a především je dovedená až do žhavé, a pro mnoho lidí zmatené, současnosti. Náročnější čtenář by pak mohl sáhnout například po publikaci *Mossad – Izraelské tajné války* od autorů Blacka a Morrise, jejímž hlavním tématem je sice popis činnosti a vývoje izraelských tajných služeb ovšem na pozadí mezinárodních vztahů.

O vztazích Československa a Izraele, především o dodávkách zbraní, se zmiňují i rozsáhlejší publikace věnované dějinám Izraele, například *Izrael. Dějiny* od Martina Gilberta nebo *Dějiny státu Izrael* od Howarda Sachara. Vyšla i řada drobnějších studií ve sbornících. Tyto studie však zpravidla reflektují postavení Židů v poválečném Československu a jen zřídka se dotýkají významu Československa při vzniku státu Izrael. Jejich výčet je uveden v seznamu literatury.

Z cizojazyčných publikací uvedme dvě práce od Ehuda Avriela, prvního izraelského vyslance v Československu. První z nich, práce *Open the gates! A Personal Story of „Illegal“ Immigration to Israel*, obsahuje osobní vzpomínky Avriela týkající se jeho činnosti pro Haganu, pro kterou pracoval již před svým příjezdem do Československa. Ve vzpomínkách popisuje svou aktivitu na půdě Československa. Pracoval zde již před svým jmenováním na post vyslance a byl zástupcem Židů při dojednávání dodávek zbraní a vyjednávání podmínek židovské emigrace. Z toho důvodu jsou pro nás jeho vzpomínky tak cenné. Druhá práce nese název *Prague and Jerusalem: The Era of Friendship* a na odborné úrovni shrnuje

vývoj československo-izraelských vztahů v letech 1947-1949. Tato studie je součástí rozsáhlého sborníku *The Jews of Czechoslovakia. Historical Studies and Surveys Vol. III.* obsahujícího i další články vážící se k tématu.

Cizojazyčným dílem vztahujícím se k vymezenému tématu je kniha Arnolda Krammera *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc 1947-1953.* Přestože kniha vyšla v roce 1974, obsahuje některé v naší odborné literatuře málo reflektované nebo dokonce i nezveřejněné informace (například o dodávkách zbraní) a je také zajímavé sledovat, jak byla v polovině 70. let naše pomoc Izraeli interpretována.

V závěru bych rád upozornil na knihu *Mosty do Tel Avivu*, která vyšla v roce 2010. Jejím autorem je Jiří Šulc a jedná se o beletristické dílo, ovšem svým dějem plně související s tématem diplomové práce. Šulc pracoval dlouhou dobu v české tajné službě, a tak ve svém díle zúročil své zkušenosti s jejich fungováním. Ačkoliv má kniha smyšlený děj, čerpá z historických událostí, vzpomínek a autorova studia v archivech a je napsaná velice poutavě. Pro odborníka znalého tématu je dozajista příjemným zpestřením studia archivních materiálů.

1. Historické pozadí

Je jen mýtem, že židovsko-arabský konflikt na Blízkém východě existuje od pradávna. Až do dvacátých let dvacátého století spolu žili Židé a Arabové, kteří zde byli majoritním etnikem, ve vzájemně výhodné symbióze. Určitý zlom nastal až se zrodem židovského nacionalismu – sionismu - spojeného s touhou po vlastním státě. Hlavním cílem sionistických aktivistů byla snaha o vybudování samostatného židovského státu. Za otce sionismu bývá označován vídeňský novinář Theodor Herzl, který se stal popularizátorem a propagátorem myšlenky nezávislého židovského státu. Herzl založil v roce 1897 *Světovou sionistickou organizaci* a na prvním sionistickém kongresu v Basileji, konaném v témže roce, prosadil přijetí tzv. *Basilejského programu*, který deklaroval snahu o veřejné a legální získání domoviny v Palestině pro židovský lid. Za místo budoucího židovského státu tedy byla prosazena Palestina.⁵ Ta však byla v rukou Osmanské říše. Herzl se sice pokoušel jednat se sultánem Abdul Hamidem II., aby povolil židovské přistěhovalectví a zřízení autonomního židovského území v rámci Osmanské říše, ale tato jednání vedla do slepé uličky.

Po nezdařeném jednání se sultánem dostali sionisté další možnost pokusit se prosadit své myšlenky na mezinárodněpolitické scéně až během první světové války. Významným mezníkem v britsko-sionistických vztazích během první světové války bylo publikování tzv. *Balfourovy deklaráce* z 2. listopadu 1917. Arthur Balfour, britský ministr zahraničí, adresoval toho dne dopis vůdčí osobnosti britských sionistů - lordu Walteru Rothschildovi, který obsahoval vyjádření oficiálního stanoviska Vlády Jeho Veličenstva k sionistickým požadavkům a Balfour v něm mimo jiné píše, že vláda „*pohlíží příznivě na zřízení národní domoviny pro židovský lid v Palestině a co nejvíce se přičiní, aby usnadnila dosažení tohoto cíle.*“⁶

Z dnešního pohledu můžeme Balfourovu deklaraci hodnotit jako mistrovské dílo britské diplomacie. Na jednu stranu sice vyznívala výrazně pro-sionisticky, na stranu druhou však dopis neobsahoval žádné konkrétní sliby a už vůbec ne zmínku o židovském státě. Britové také nic slibovat nechtěli a hlavním důvodem pro

⁵ Jak známo, jednalo se původně také o Argentině, Ugandě nebo Kongu. Blíže k tomu například: SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 51-80.

⁶ ČEJKA, M: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL 2008, s. 36.

zaujmutí takovéhoho postoje vůči Židům byla snaha naklonit si sionisty v Rusku, neboť „*podporou sionismu by Londýn mohl zvýšit svou atraktivitu pro Židy, kteří by se zasadili o oddálení perspektivy uzavření separátního míru s Německem.*“⁷

Náměly Britů se sionisty však neměly dlouhého trvání. První výraznější otřes ve vzájemných vztazích představovalo zveřejnění *Sykes-Picotovy dohody* bolševiky krátce po říjnové revoluci a několik dní po vydání Balfourovi deklaráce. Sykes-Picotova dohoda byla uzavřena v květnu 1916 Francií a Velkou Británií a byla ratifikována i Ruskem. Podle této dohody si tři velmoci rozdělily větší část dnešního Blízkého východu, tedy i Palestinu. Pro sionisty představa okupování Palestiny Velkou Británií nebo Francií byla dozajista příjemnější než představa dalších jednání se sultánem. Zveřejnění Sykes-Picotovy dohody ale mělo pro sionisty neočekávané následky. Britové, kteří slibovali podporu nejen Židům, ale i Arabům, totiž společně s Francií po zveřejnění dohody vydali celou řadu prohlášení, jež byla v rozporu s Balfourovou deklarácí. Arabové pro ně v dané chvíli byli potřebnější, jelikož jim armáda prince Fajsála poskytovala účinnou pomoc v Sýrii.

Nakonec se však ukázalo, že Velká Británie to nemyslí vážně ani s podporou Arabů, ani s podporou Židů. Na konferenci v San Remu v dubnu roku 1920, která rozdělila velkou část Osmanských provincií do několika mandátních území, připadlo území Palestiny Velké Británii. Z Arabské nezávislosti definitivně sešlo. Židé dopadli prozatím o něco málo lépe, jelikož některé principy Balfourovy deklaráce byly přijaty do Sevreské smlouvy. Svůj postoj vůči sionistům však Britové velice brzy revidovali a v roce 1922 vydal nový ministr pro kolonie, Winston Churchill, tzv. *Bílou knihu*, která omezovala židovskou imigraci do Palestiny a reinterpretovala Balfourovu deklaráci – Britové se nezřekli pomoci Židům vybudovat v Palestině jejich národní domovinu, ale zároveň odmítli, že by se mělo jednat o čistě židovský, etnický jednotný stát. Hlavním důvodem vydání Bílé knihy byla snaha o stabilizaci regionu a obavy z možných sporů mezi Araby a Židy v budoucnosti.

V Palestině se začal sionismus projevovat formou přistěhovaleckých vln, které se nazývají „*alija*“. V období předcházejícímu první světové válce se do Palestiny přistěhovalo přibližně 85 000 Židů a v meziválečném období dalších

⁷ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 22.

přibližně 350 000 osob.⁸ Jeden z hlavních problémů, který vzájemné soužití nových osídlenců s původním arabským obyvatelstvem přinášelo, se týkal půdy. Již Herzl ve svém klíčovém díle *Židovský stát* považoval nabývání půdy za jeden z hlavních způsobů uskutečňování sionistické myšlenky. A Arabové půdu nově příchozím rádi prodávali, protože to pro ně bylo výhodné. Sionisté si mohli dovolit půdu odkupovat, jelikož již v roce 1901 založili *Židovský národní fond*, instituci, která se snažila shromažďovat kapitál pro sionistické aktivity a projekty, obzvláště pro nákup půdy. Zároveň měli sionisté značnou podporu bankéře barona Edmonda Rothschilda. Na půdě, kterou sionisté kupovali, však zpravidla hospodařili její nájemci, kterými byli Arabové. Ti museli posléze půdu, kterou po generace obhospodařovali, opustit. Spory týkající se půdy byly jedním z hlavních zdrojů růstu arabského nacionalismu a vyústily také v průběhu dvacátých let k prvním potyčkám i vážnějším srážkám.

Nejkrvavěji se v Palestině v meziválečném období zapsaly do historie roky 1929 a 1936. V těchto dvou letech došlo k největším srážkám mezi Židy a Araby, které zanechaly desítky mrtvých na obou stranách. Příčiny těchto krvavých srážek byly různé - převážně byly rázu náboženského a ekonomického. Především nižší vrstvy arabské společnosti byly frustrovány prodejem půdy sionistům. Nejen že tím přicházely o obživu, ale bylo téměř nemožné si najít jiné zaměstnání, jelikož téměř 90% arabské populace v Palestině bylo vázáno svou obživou k půdě.⁹ To vše v kombinaci se stále nevysychajícím pramenem židovských přistěhovalců povzbuzovalo arabský nacionalismus, který našel v roce 1936 vyjádření a dal vzniknout *Vysoké arabské komisi* (nebo též Vysoký arabský výbor, v angličtině používáno Arab Higher Committee). Jedním z jejích zakladatelů byl velký jeruzalémský muftí Amín al-Husajní. Tento orgán v následujících letech zastupoval zájmy palestinských Arabů. Období let 1936-1939 bývá někdy nazýváno *Arabskou revolucí*.

Po nepokojích v roce 1936 jmenovali Britové tzv. *Peelovu komisi*, která se zabývala budoucím soužitím sionistů a palestinských Arabů. V závěrech Peelovy komise byla poprvé oficiálně vyslovena myšlenka rozdělení Palestiny. Konečná zpráva, vydaná v červenci 1937, navrhla rozdělit zemi na tři části – židovský stát,

⁸ ČEJKA, M: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL 2008, s. 26.

⁹ ČEJKA, M: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL 2008, s. 28.

arabský stát (ten měl být připojen k Transjordánsku) a území, jež by zůstalo pod britskou mandátní správou (města Jeruzalém, Betlém a Jaffa). Ani Židé ani Arabové s návrhem komise nesouhlasili. Arabové zareagovali obnovením nepokojů, které trvaly až do ledna 1939. Cílem arabských akcí již nebyly jen Židé, ale i britská mandátní správa.

S blížící se druhou světovou válkou byli Britové nuceni přehodnotit svoji zahraniční politiku. Zájmy Británie na Blízkém východě spočívaly především v obraně Egypta a Suezského průplavu a k tomu byl zapotřebí klid v Palestině, která se navíc stala významnou leteckou základnou. Proto se vláda Jeho Veličenstva začala opět více orientovat na Araby a židovské požadavky ustupovaly do pozadí. Změna politiky na Blízkém východě vyústila v květnu roku 1939 ve vydání další *Bílé knihy*. Pro Židy byl tento dokument v dané mezinárodní situaci téměř smrtící, jelikož omezoval židovskou imigraci na 75 000 přistěhovalců během pěti následujících let. Navíc Bílá kniha zakazovala prodej půdy Židům a konstatovala, že Británie neměla nikdy v úmyslu, „*aby byla Palestina přeměněna v židovský stát proti vůli arabského obyvatelstva.*“¹⁰

Na počátku druhé světové války proti sobě stály v Palestině dva nespokojené tábory: Židé, otrěseni Bílou knihou a palestinští Arabové, odhodlaní prosadit svoji stále oddalovanou samostatnost. Přestože jak Židé, tak palestinští Arabové mohli svou situaci klást za vinu Velké Británii bylo oběma stranám jasné, že musí během války setrvat po boku Velké Británie. Je až s podivem, že se Britům dařilo lavírovat a udržet palestinské Araby na své straně, obzvláště, když jejich největší předválečná politická a duchovní autorita – Velký muftí – působil během války v nacistickém Německu. V rámci britské armády byla vytvořena Židovská brigáda a rovněž palestinští arabští vojáci bojovali po boku Britů, i když jich bylo podstatně méně než Židů.

Během války Židé nejen bojovali, ale vyvíjeli i politickou aktivitu mimo Palestinu. Za její nejvýznamnější počín bývá považován tzv. *Biltmorský program*. Vznikl v roce 1942 na sionistické konferenci konané v newyorském hotelu Biltmore. Řešila se zde především otázka organizace a financování poválečného židovského osidlování Palestiny a podoba soužití s Araby v budoucím státě. Program byl v podstatě opožděnou reakcí na Bílou knihu z roku 1939.

¹⁰ SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 196.

Také Arabové byli politicky aktivní, a i přes značnou názorovou roztržičnost se mezi arabskými státy začala prosazovat panarabská tendence, která koncem roku 1944 vyústila na konferenci arabských států v Alexandrii v založení *Ligy arabských států*. V závěrečném *Alexandrijském protokolu* byla věnována pozornost i otázce Palestiny a arabské státy konstatovaly: „jako ostatní, litujeme zla, které bylo během války uplatněno vůči Židům evropskými diktaturami. Ale otázka těchto Židů by měla být oddělena od sionismu, neboť nemůže být větší nespravedlnosti a agrese než to, že bude problém evropských Židů řešen další nespravedlností vůči palestinským Arabům nejrůznějších vyznání...“¹¹

V roce 1945 zaujímal židovské obyvatelstvo Palestiny přibližně 31% a arabské přibližně 60% z celkové populace. Situace byla napjatá a všichni netrpělivě očekávali další vývoj, pro který byl rozhodující postoj velmocí, především Spojených států a Velké Británie. Obě velmoci však hledaly v palestinské otázce shodu jen velmi těžko. Britové chtěli pokračovat v politických mantinelech *Bílé knihy* z roku 1939 a chtěli na své straně udržet Araby, zatímco americká administrativa - především poté, co do prezidentského křesla usedl Harry Truman - požadovala otevření palestinských hranic přinejmenším pro 100 000 uprchlíků z internačních táborů v Evropě.

Bez ohledu na vzájemné spory se Spojené státy a Velká Británie rozhodly postupovat konstruktivně a ještě v roce 1945 jmenovaly angloamerickou vyšetřovací komisi, která měla navrhnout řešení palestinského problému. Komise své závěry zveřejnila 1. května 1945¹² a kromě jiného doporučila otevřít hranice Palestiny pro 100 000 migrantů. To však Britové opět kategoricky odmítli a argumentovali tím, že britská mandátní správa není připravena čelit důsledkům tak masivní imigrace a reakcím Arabů, které by tento krok vyvolal. Britové by museli posílit již tak vysokou vojenskou přítomnost v zemi,¹³ na což se jim nedostávalo financí.

Poslední pokus, jak zachránit situaci bez internacionalizace problému, představovala britská iniciativa v podobě změny statusu mandátní správy. V roce 1946-1947 byl vypracován tzv. *Morrison-Gradyho plán* na rozdělení Palestiny mezi Židy, Araby a Brity, avšak i tato iniciativa vyšla v niver. Tentokrát především kvůli

¹¹ ČEJKA, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL 2008, s. 61.

¹² SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 228.

¹³ V Palestině operovalo v roce 1946 přibližně 80 000 britských vojáků.

odporu Židů. Jednání uvízla na mrtvém bodě a byla navíc ohrožována stále sílícím židovským extremismem, který byl od roku 1945 do značné míry schvalován i Jewish Agency. Ta se do té doby snažila nalézt kompromisní řešení, ale po opakujících se neúspěších a neustálém odporu Britů byl i Ben Gurion ochoten demonstrovat vojenskou sílu Jewish Agency a palestinských Židů. Nejtroufalejší útok Hagany byl proveden 17. června 1946, kdy bylo vyhozeno do povětří jedenáct strategicky významných mostů spojujících Palestinu s okolními státy. Britové reagovali rychle a v sobotu 29. června – Židy od té doby nazývanou *Černý šabat* – zahájili rozsáhlý policejní a vojenský zátah po celém území Palestiny, který vedl k zatčení řady činovníků Hagany a Jewish Agency. Židovskou odpovědí byl bombový útok na sídlo mandátní správy – hotel King David – při kterém bylo zničeno celé jedno křídlo budovy a zemřelo 91 osob.¹⁴ Řešení problému bylo v nedohlednu a spirála násilí se stále více roztáčela.

Třetí mocností, která se snažila ovlivňovat vývoj v Palestině, byl Sovětský svaz. Postavení Kremlu bylo v oblasti Palestiny, Blízkého a Středního východu velmi specifické. Sověti se v tomto regionu od roku 1917 angažovali jen velice málo, ale v průběhu druhé světové války změnili strategii a rozhodli se zapustit zde kořeny. Jedním z prvních kroků Moskvy v rámci snahy angažovat se na Blízkém východě bylo navázání diplomatických vztahů s Káhirou v roce 1943.¹⁵ Následovala i další zastupitelství – v Sýrii, Libanonu nebo Iráku. Palestina prozatím zůstávala stranou.

Nejvíce Moskva překvapila mezi lety 1944 a 1946, kdy se pustila do dvojího měření sil a to se Spojenými státy a s Velkou Británií. V prvním případě byl cílem Írán, v druhém Turecko. Oba tyto spory můžeme považovat za jedny z prvních ohnisek studené války.

V Íránu se Sověti snažili využít své vojenské přítomnosti na severu země. Odmítli jej po skončení války opustit, zároveň podporovali separatistická hnutí v Kurdistánu a íránském Ázerbajdžánu a bránili íránským jednotkám v průchodu na Tabríz, kam mířili potlačit separatisty. Tím ovšem Moskva porušila teheránské dohody z roku 1942 a spojeneckou deklaraci z prosince 1943, která garantovala suverenitu a nezávislost Íránu.¹⁶ Odpor Teheránu, podporovaného Spojenými státy, vyvrcholil v roce 1946, kdy byl spor předložen Radě bezpečnosti OSN.

¹⁴ SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 232.

¹⁵ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Rybka publisher : Praha 2001, s. 53.

¹⁶ NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. Století. (I)*. Praha : Aleš Skřivan ml. 2000, s. 194-196.

Internacionalizace krize komplikovala Moskvě anexionistické plány a ta se nakonec z Íránu stáhla a ponechala tamější komunistické spojence jejich osudu. Pozice síly zvolená v Íránu však zvýšila ostražitost západních mocností.

Snad ještě překvapující byl postup Moskvy v Turecku. Stalin vystoupil brzy po skončení války s celou řadou požadavků – nejen že chtěl revidovat smlouvu z Montreux a požadoval zřízení vojenské základny Sovětského svazu v blízkosti úžin, ale dokonce si nárokoval území anektované carským Ruskem v roce 1871, ztracené sověty v roce 1921.¹⁷ Tyto nároky byly pro Spojené státy, Velkou Británii a především pro Turecko nepřijatelné a i v tomto sporu musela Moskva před svými soupeři ustoupit. Íránská i Turecká krize výrazně napomohly k formulování Trumanovi doktríny zadržování komunismu.

Jak vidno, sovětská velmocenská politika na Blízkém a Středním východě v období let 1944-1946 nebyla příliš úspěšná. Moskva ustupovala tlaku západních mocností a hledala příležitost, kde by se mohla angažovat a kde by mohla narušit společný postup Britů a Američanů. A právě Palestina byla posledním místem v tomto regionu, kde mohl SSSR uplatňovat svůj vliv a oslabovat Velkou Británii. Britové ani Američané ale s účastí SSSR při řešení palestinského problému nijak nepočítali a Moskvu přehlíželi. Tento postoj západních mocností byl důsledkem „vyčkávací politiky“¹⁸ sovětů v Palestině. SSSR prozatím nevsadil ani na jednu kartu. „V letech 1944-1945 žádnou arabskou politiku k dispozici neměl. Zůstával nedůvěřivý k hnutí, které hýbalo arabským světem (míněna panarabská Liga Arabských států – pozn.aut.prac.), nebyl však nevšimavý k prospěchu, který z něho mohl mít.“¹⁹ Moskva prozatím nebyla ochotna překonat ani židovský nacionalismus, avšak určité její kroky dnes můžeme chápat jako vzrůst zájmu o vytvoření židovského státu v Palestině. Tak například na Světovém odborovém kongresu, který se sešel v únoru roku 1945 v Londýně, podpořila sovětská delegace rezoluci vyzývající k ochraně Židů a pomoci při budování a rekonstrukci Palestiny jakožto židovské národní domoviny.²⁰

To, že SSSR nebyl přizván v roce 1945 do anglo-americké vyšetřovací komise, bylo jednoznačným neúspěchem sovětské politiky v Palestině. Vyčkávací politika

¹⁷ NÁLEVKKA, V.: *Světová politika ve 20. Století. (I.)*. Praha : Aleš Skřivan ml. 2000, s. 209-210.

¹⁸ Tento termín využívá ve své knize Laurent Rucker. Viz například: RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 62.

¹⁹ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 57.

²⁰ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 59.

neudělala z Moskvy partnera, bez kterého by se řešení záležitostí Palestiny neobešlo, o čemž svědčí i vyjádření Trumana na tiskové konferenci v Postupimi, kde konstatoval, že Sovětský svaz není sto hrát v Palestině nějakou úlohu.²¹ Vytvoření komise zároveň ukázalo, že využívat vnitřní rozpory v „imperialistickém táboře“ není tak jednoduché. Sovětští diplomaté totiž mylně očekávali, že Palestina bude kamenem úrazu ve vzájemných anglo-amerických vztazích vzhledem k rozdílnému pohledu obou mocností na řadu skutečností. Britové a Američané však dokázali najít společnou řeč a hlavně byli motivováni jedním společným cílem – udržet Sověty mimo Palestinu.

Pokud si Moskva chtěla otevřít dveře na Blízký východ, musela změnit strategii. Rok 1946 představuje v tomto ohledu v sovětské politice vůči palestinskému problému rok obratu. Na arabskou kartu se Stalin obával vsadit, vzhledem k momentálně relativně dobrým vztahům Britů s Araby. Ale podpořit otevřeně sionistické hnutí, se kterým bolševici od počátku soupeřili? Moskva se nakonec rozhodla podpořit Židy zprostředkovaně a zároveň přitížit západním mocnostem a přilít do ohně vzájemných sporů Britů s Američany. Stalin vědomě podpořil pohyb tzv. „*displaced persons*“ – lidí bez domova – převážně židovského původu, kteří se vydali na dlouhý pochod a legální i nelegální cestou se dostávali ze Sovětského svazu, sověty okupovaných území i z rodících se sovětských satelitů do západních okupačních zón v Německu a Rakousku, případně až do Palestiny. Nárůst osob bez domova v poválečném období byl markantní a z původních přibližně 70 000 v roce 1945 vzrostl na 2 500 000 v roce 1948.²²

Situace v internačních táborech v západních okupačních zónách se stávala neudržitelnou a volala po rychlém řešení. Britové však zůstávali neoblomní, a jelikož Američané omezili přistěhovalce do Spojených států, zdála se být Palestina jediným východiskem. Američané stále více tlačili na Brity, aby hranice Palestiny otevřeli alespoň pro 100 000 přistěhovalců. Kremlu tato situace náramně vyhovovala. Podařilo se mu opět rozdělit „imperialistické mocnosti“, znemožnit řešení problému a dostat jej pokud možno před Spojené národy, kde by byl hlas Moskvy slyšet.

Svého cíle nakonec Stalin dosáhl. Zhoršování vztahů mezi židovskou a arabskou komunitou v Palestině, otázka osob bez domova, tlak Spojených států a ekonomické

²¹ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 60.

²² RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 64.

zhroutení Velké Británie v zimě 1947 vedlo k internacionalizaci palestinské otázky a k jejímu postoupení na půdu Spojených národů.

1.1. Československo, Židé a mandát Palestina před rokem 1947

Meziválečné Československo bylo příznivě nakloněno Židům žijící v hranicích republiky a jak konstatuje Ehud Avriel: „*Under presidents Tomáš G. Masaryk and Eduard Beneš the Czechoslovak Republic had been consistently friendly toward the aspirations of Zionism.*“²³ O tom například svědčí fakt, že v meziválečném období hostilo Československo tři sionistické kongresy.²⁴ Na našem území působila celá řada sionistických organizací, kterým naše vláda v jejich činnosti nijak nebránila a na základě aktivit těchto organizací se z první republiky vystěhovalo do Palestiny přibližně 5000 lidí.²⁵

Brzy po vzniku samostatného Československa navázala naše vláda diplomatické vztahy se státy Blízkého východu, které se velice rychle staly významným odbytištěm pro československé zboží. První československý zastupitelský úřad na Blízkém východě zahájil svou činnost v roce 1920 a to v Alexandrii.²⁶ Kromě Egypta navázalo Československo diplomatické vztahy s Iránem (1925) a Irákem (1933), kde byla zřízena vyslanectví. V řadě dalších zemí a závislých území vznikly alespoň konzuláty, případně generální konzuláty.

V Jeruzalémě byl československý konzulát zřízen usnesením ministerské rady ze dne 16. dubna 1925 a svou činnost zahájil 1. ledna 1926.²⁷ Do jeho kompetence příslušela ochrana československých zájmů v Palestině, tedy především ochrana našich občanů a rozvíjení československo-palestinských obchodních styků, což bylo doposud zahrnuto do kompetencí československého velvyslanectví v Londýně.

²³ AVRIEL, E.: *Prague and Jerusalem: The Era of Friendship*. In: DAGAN, A. (ed.): *The Jews of Czechoslovakia. Volume III*. Philadelphia-New York : Society for the History of Czechoslovak Jews and The Jewish Publication Society of America, s. 551.

²⁴ YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 39. V letech 1921 a 1923 se kongres konal v Karlových Varech a roku 1933 v Praze. Navíc dvanáctý sionistický kongres konaný od 1. do 14. září 1921 v Karlových Varech byl vůbec prvním poválečným sionistickým kongresem.

²⁵ YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 35.

²⁶ ZÍDEK, P. - SIEBER, K.: *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů 2009, s. 15.

²⁷ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 9, č.107.143/52.

Usnesením vlády ze dne 12. dubna 1935 byl konzulát povýšen na generální konzulát,²⁸ který vyvíjel aktivitu i během druhé světové války a podílel se mimo jiné například na ustavení československé jednotky na Blízkém východě, operující v rámci britské armády.²⁹

V dubnu roku 1927 navštívil Palestinu prezident Masaryk.³⁰ Návštěvu zorganizoval československý konzul v Jeruzalémě a byla atypická hned z několika důvodů - jednalo se o první delší oficiální zahraniční cestu prezidenta Masaryka od konce první světové války a zároveň byl Masaryk také první hlavou státu, která po válce Palestinu navštívila.³¹ Důvodem návštěvy nebyl ani tak zájem o mandátní správu nebo o podporu obchodních kontaktů. Masaryka do Palestiny lákal především jeho zájem o židovskou věc. O tom svědčí i průběh návštěvy. Kromě diplomatických jednání navštívil řadu míst židovské historie, synagogy, hebrejskou univerzitu a několik kibuců - především těch, které byly založeny nebo obývány osadníky československého původu.

Nejen prezident Masaryk, ale i jeho syn Jan se výrazně angažoval ve prospěch Židů. Jan Masaryk plnil zásadní úlohu při pomoci Československa sionismu v letech 1945-1948 ve třech oblastech: v pomoci židovským uprchlíkům, dále v politické podpoře vedoucí k založení státu Izrael a také ve vojenské pomoci krátce před vznikem Izraele. Díky přízni Masaryka, Beneše i dalších členů vlády se z poválečného Československa stala jedna z tranzitních zemí pro Židy přeživší koncentrační tábory i pro uprchlíky z Polska, Maďarska, Rumunska nebo Sovětského svazu. Naše vláda otevřeně spolupracovala s židovským hnutím *Bricha*, organizujícím a zajišťujícím přepravu a pohyb židovských uprchlíků. V říjnu 1945 oznámil Jan Masaryk, že bude Židům k přepravě od polských hranic do Rakouska a do okupačních zón v Německu poskytnuto devět vlaků. I přes protesty Britů pak od konce roku 1945 do počátku roku 1947 využilo Československo jako tranzitní zemi odhadem na 104 000 židovských uprchlíků.³² Tato humanitární a dalo by se říci i demografická podpora sionistického hnutí se nesmazatelně zapsala do vztahů

²⁸ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 9, č.107.143/52.

²⁹ K tomu blíže: KUKLA, E.: *Židé v československém vojsku na západě*. Praha : Naše vojsko 1992.

³⁰ YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 40.

³¹ YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 41.

³² YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 70-71.

Československa k budoucímu státu Izrael, který byl Masarykovi a československé vládě nesmírně zavázán. To dokládá například zapsání Jana Masaryka a Edvarda Beneše do Zlaté knihy Židovského národního fondu v Jeruzalémě ještě před vznikem Izraele v roce 1948.³³ Je dějinným paradoxem, že spolu s Masarykem a Benešem byl do Zlaté knihy zapsán i předseda vlády Klement Gottwald, který v následujících letech nesmazatelně přispěl k probuzení antisionismu a antisemitismu v Československu participací na Slánského procesu.

Veškerá pomoc, kterou Československo sionistické věci poskytlo do počátku roku 1947 je ale nesrovnatelná s děním v letech 1947-1949. Ve vypjaté atmosféře nastupující studené války a i přes nepřehledný vývoj na vnitropolitickém kolbišti se Československo jednoznačně postavilo za židovské požadavky. O tom, jak výrazně se Československo zapsalo do dějin Palestiny a vznikajícího státu Izrael pojednávají následující strany.

³³ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959, fond Palestina, kr.2, č.69/sekr-1948.

2. Československo a plán na rozdělení Palestiny

Rok 1947 je v historii mandátní správy Palestiny přelomový. O Palestině přestala rozhodovat jen jedna nebo dvě mocnosti. Palestina se stala mezinárodním problémem řešeným na půdě OSN. Na půdě OSN se Palestinská otázka dostala poté, co ve dnech 20. až 22. února zveřejnila britská labouristická vláda tři zásadní rozhodnutí: přerušeni pomoci řecké vládě, předání odpovědnosti v Palestině do rukou OSN a konečný odchod z Indie.³⁴ Británie již nebyla schopna ekonomicky a hospodářsky unést svou celosvětovou angažovanost a musela upustit od některých svých cílů.

Přenesení rozhodovací odpovědnosti na OSN však automaticky neznamenalo, že by se Britové chtěli vzdát postavení a vlivu ve východním středomoří. Alespoň v projevech se snažili zmírňovat svou prohru, o čemž svědčí například výrok sira Allan Gordona Cunninghama, vysokého komisaře pro Palestinu v letech 1945-1948: „*Neobracíme se na Spojené národy, abychom předali mandát. My jen požadujeme radu, jak jej máme vykonávat a aby byl změněn*“.³⁵ Navíc dopředu Britové avizovali, že se „*nezřeknou mandátu, ani nebudou vynucovat rozhodnutí, pokud řešení nebude spravedlivé a přijatelné jak pro Arabů, tak pro Židy*“³⁶, čímž situaci dále komplikovali.

Jak již bylo řečeno, internacionalizace palestinské otázky byla do značné míry vítězstvím Sovětského svazu. Moskva se dočkala a její hlas ve vztahu k palestinské otázce mohl konečně nepřeslechnutelně zaznít. Postoj Kremlu na mimořádném Valném shromáždění všechny překvapil. Především Gromykův projev ze dne 14. května 1947 byl opravdu nečekaný a umožnil odjíždět zástupcům židovských organizací z jednání jako vítězům prvního kola. Ale nebyl to jen hlas Moskvy, který byl v Lake Success slyšet. Do centra dění bylo pomalu vtaženo i Československo.

³⁴ NÁLEVKKA, V.: *Světová politika ve 20. Století. (I.)*. Praha : Aleš Skřivan ml. 2000, s. 210.

³⁵ KRUPP, M.: *Sionismus stát Izrael. Historický nástin*. Praha : Vyšehrad 1999, s. 110.

³⁶ SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 241.

2.1. Mimořádné valné shromáždění OSN na jaře 1947

Dne 2. dubna 1947 vystoupil s prohlášením britský zástupce u Spojených národů, Sir Alexander Cadogan, a obrátil se na úřadujícího generálního tajemníka, kterým byl Victor Hoo³⁷, s žádostí o svolání mimořádného zasedání Valného shromáždění za účelem ustavení a instruování zvláštního výboru, který by připravil návrhy na řešení palestinské otázky pro druhé řádné zasedání Valného shromáždění. Aby mohlo být mimořádné valné shromáždění svoláno, musela s jeho svoláním souhlasit nadpoloviční většina členských států. Do 14. dubna se pro vyslovilo dvacet osm států, včetně Československa a všech velmocí, tedy potřebná většina. Později došel souhlas od téměř všech ostatních států. Jediná Habeš vyslovila nesouhlas a pět arabských států vůbec neodpovědělo.³⁸

Za povšimnutí stojí všeobecné očekávání, že za předsedou Valného shromáždění bude zvolen Jan Masaryk. Československý delegát v OSN Papánek o tom píše: „*Již před zahájením konference se udržovala v sekretariátu i v americkém tisku zpráva, že ministr Masaryk má být předsedou mimořádného zasedání Valného shromáždění. Po dohodě se zástupcem Sovětského svazu Gromykem bylo rozhodnuto podporovat kandidáta z Latinské Ameriky. Tím budou zvýšeny naděje na to, aby kandidát ze střední Evropy byl zvolen předsedou daleko důležitějšího podzimního Valného shromáždění...*“³⁹ Za předsedu zasedání byl nakonec zvolen brazilský delegát Osvaldo Aranha a zástupce Československa Papánek se stal alespoň členem Generálního výboru a předsedou druhého – hospodářského – výboru.⁴⁰ I tak se jednalo o významný post, jelikož generální výbor připravoval návrhy zasedání a rozhodoval o slyšení některých organizací.⁴¹

Role Československa na zasedání nebyla bezvýznamná a vyvrcholila jmenováním československého zástupce do speciální komise vytvořené pro vyšetřování a posouzení palestinské otázky. Nelze popřít, že československá zahraniční politika již byla do značné míry ve vleku sovětských plánů na Blízkém východě. To dokládá například Papánkova zpráva z 24. Dubna 1947, v níž píše, že

³⁷ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47. Jedná se o obsáhlou zprávu o prvním mimořádném zasedání Valného shromáždění o palestinské otázce, konaném od 28. dubna do 15. května 1947, z pera československého zástupce Papánka.

³⁸ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

³⁹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61., č. 1235/47.

⁴⁰ A MZV, Mezinárodní odbory 1945-1956, kr. 61, č.1477/47.

⁴¹ Poradcem Papánka byl L. Radimský. Velmoci byly zastoupeny následujícím způsobem: USA – Warren R. Austin. Velká Británie – sir Alexander Cadogan. SSSR – Andrej Gromyko. Francie – Alexander Parodi.

mluvil se sovětským zástupcem v OSN Gromykem, který „*dosud nemá instrukce a dá informace hned, jak je dostane a počítá s námi v palestinském komitétu.*“⁴² Na druhou stranu Československo vyvíjelo na zasedání i vlastní aktivitu, kterou nemůžeme považovat jen za přizpůsobování se sovětům. Vyslanec Papánek měl instrukce od ministra zahraničí Jana Masaryka, který ho naváděl k vstřícnému postoji k Židům a židovské otázce.

Mimořádné Valné Shromáždění bylo zahájeno 28. dubna 1947. Ve své zprávě chválí vyslanec Papánek předsedu shromáždění Aranhu, že jej vedl „*pevnou rukou a s určitou dávkou humoru.*“⁴³ Vytýká mu jen přílišnou závislost na Spojených státech, které se snažily jednání zbytečně neprotahovat a jednat především o podstatě problému a procedurálních otázkách a pokynech pro zřizovanou komisi a byly tak do jisté míry v opozici vůči sovětům, kteří se naopak snažili Palestinskou otázku prozkoumat do co největších detailů, a tedy i vůči Československu.

Hned od začátku zasedání se vedly spory o jeho průběh. Hlavní slovo při navrhování programu zasedání měl Generální výbor, jehož členem byl i Papánek. Spory byly vedeny především o návrh arabských států, v čele s Egyptem, které požadovaly, aby britský návrh na ustavení a instruování vyšetřujícího výboru byl spojen s bodem, týkajícím se prohlášení samostatnosti Palestiny. Zástupci arabských států argumentovali, že skončení mandátu a okamžité prohlášení samostatnosti Palestiny je jediné možné řešení odpovídající Chartě spojených národů. Zajímavé je, že sovětský zástupce Gromyko z počátku arabské státy v této iniciativě podporoval. Svou podporu odůvodňoval tím, že to povede k prohloubení dialogu a diskuse bude užitečná i pro formující se vyšetřující výbor.⁴⁴ Tento návrh byl nakonec zamítnut: pro hlasoval jen Egypt a proti osm států. ČSR a některé další státy (například SSSR, Polsko aj.) se zdržely hlasování.⁴⁵

Další sporná otázka se týkala návrhu Polska a Československa.⁴⁶ Oba tyto státy se zasazovaly o to, aby byli na jednání Valného shromáždění připuštěni i Židé. O

⁴² A MZV, Mezinárodní odbory 1945-1956, kr 61, č.1137/B/47.

⁴³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁴⁴ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 69, č.97.842/A/1947.

⁴⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁴⁶ Aktivita Polska na jednání stojí také za pozornost. Můžeme ji pravděpodobně vysvětlit snahou Polska o napravení své reputace, která byla pogromy z předešlých let do značné míry pošramocena. Zároveň se svou aktivitou a svými proslovy Polsko předem vyloučilo z možného členství ve vyšetřujícím výboru. Polský delegát mimo jiné prohlásil, že většina židovských uprchlíků mluví polsky a že k nim nemůže jejich stará vlast zůstat lhostejná. Čerpáno z: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

přípuštění na Shromáždění žádaly čtyři židovské organizace. Polský delegát předložil návrh resoluce, v níž žádal, aby oficiálním zástupcem Židů byla jen Jewish Agency for Palestina. Papánek tuto rezoluci podporoval a navrhl určité změny v tom smyslu, že zástupci Jewish Agency by měli být i slyšeni a měli by mít možnost vystoupit před politickou komisí i v plénu. Papánek ve své zprávě píše, že jeho návrh ihned podpořil Gromyko a přijal jej za svůj.⁴⁷ Nabízí se tedy otázka, zda postoj československé delegace nebyl ovlivněn předem sověty, kteří se k němu pak jen připojili. V této fázi jednání totiž ještě nebylo jasné, na čí stranu se nakonec Kreml přikloní. Pravděpodobně však o sovětském postoji rozhodnuto bylo a Moskva jen nechtěla vyložit karty na stůl zcela narovinu.⁴⁸ Proto se nabízí možnost, že využili polských a československých delegátů jako prostředníků pro realizaci sovětské politiky. Na druhou stranu Československo nijak nezakrývalo svou dlouhodobou náklonnost vůči Židům a podobný postoj by mohl být svědectvím vlastního politického kurzu. Bohužel, prostudované dokumenty nedovolují jednoznačně odpovědět, zda se jednalo o čistě československou a polskou iniciativu, nebo zda byly v pozadí sovětské zájmy.

Proti návrhu československé a polské resoluce se zdvihla mohutná vlna odporu. Většina delegací především odmítala slyšení zástupců Jewish Agency v plénu. Navíc se Spojené státy a Velká Británie stavěly i proti slyšení Jewish Agency v politické komisi. Nakonec byl polský a československý návrh zamítnut a přijat návrh Spojených států, který určil, že sama první – politická komise mohla rozhodnout o slyšení Jewish Agency a případně i dalších židovských organizací.⁴⁹ Hlavním důvodem zamítnutí československo-polského návrhu byla rozporuplnost s jednacím řádem shromáždění, které bylo jednáním států a neumožňovalo slyšení organizací a etnických skupin. Za československo-polský návrh se naopak stavěl Gromyko, který usiloval o přijetí resoluce a vyslovil myšlenku, že „*historie Spojených národů je příliš krátká, než aby se mohlo z ní dokazovat na nepřípustnost slyšení interesentů*“.⁵⁰

⁴⁷ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁴⁸ Detailně k vývoji sovětského postoje k otázce Palestiny v prvních měsících roku 1947 viz.: RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 70-79.

⁴⁹ Přesněji řečeno, návrh Spojených států byl následně ještě pozměněn na základě návrhu Jugoslávie, Argentiny a dalších států. Bylo rozhodnuto, že v první komisi musí být Jewish Agency slyšena a o slyšení dalších organizací může první komise rozhodnout sama. Pro úplnost informací uvedme, že byl zformován podvýbor, který posuzoval žádosti dalších organizací a nakonec doporučil žádné další organizace neslyšet, což se také stalo.

⁵⁰ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

Že se Československo aktivně zasazovalo o podporu Židů, dokládá i fakt, že zástupce Papánek vystoupil proti žádosti o slyšení Arab Higher Committee. Papánek argumentoval tím, že Arabský výbor není organizací uznanou mezinárodním právem, zatímco Jewish Agency „jakožto orgán uznaný v mandátní smlouvě Společnosti národů“⁵¹ uznávána je. Ani zde však československá iniciativa neuspěla a bylo rozhodnuto o slyšení Arabského výboru v první politické komisi.

Papánek ve své zprávě píše, že se o podporu slyšení Jewish Agency a naopak o zamítnutí slyšení Arab Higher Comitee snažil i proto, aby vytvořil důležitý precedent, podle něhož by bylo pro budoucnost vyloučeno, aby se před plénem Shromáždění objevili zástupci nepřátelských minorit a skupin.⁵² Papánek blíže nerozebírá důvod této své iniciativy, ale vzhledem k meziválečnému a poválečnému národnostnímu vývoji Československa lze usuzovat, že ve své zprávě naráží na případné budoucí možné spory mezi Československem s odsunutými Němci.

Po vyřešení výše zmíněných sporů následovalo slyšení zástupců arabských a židovských skupin. Za Jewish Agency hovořil například Ben Gurion a M. Shertok a jejich umírněné vystoupení zdvihlo vlnu sympatií. Židé požadovali spojení evropské židovské otázky s otázkou palestinskou, tedy otevření Palestiny pro židovské uprchlíky. Dále odsuzovali všechny teroristické činy a žádali postupné utvoření židovského státu. Oproti tomu Arabský výbor požadoval okamžité zrušení mandátu a prohlášení samostatného státu, jakož i okamžité zastavení veškerého přistěhovalectví a vyhrožoval, že nebude schopen zabránit použití síly ze strany palestinských Arabů.

Po vystoupení obou delegací se rozpoutala diskuse o podobě vyšetřujícího výboru, který měl být vyslán do Palestiny, posoudit situaci a přinést návrhy na její řešení. I zde vystupovala aktivně československá delegace. Především se vedly spory o složení komise a o rozsah jejích pravomocí. Arabské státy a Velká Británie protestovaly proti širokému pojetí pravomocí a cílů delegace. Především odmítaly spojování palestinské otázky s problémem evropských „displaced persons“ a s problémem imigrace Židů do Palestiny. Aby bylo možné dojít k jasnému rozhodnutí, zřídila první komise podkomisi, složenou ze zástupců Argentiny, Austrálie, ČSR, Číny, Egypta, Francie, Salvadoru, Velké Británie, USA a SSSR.

⁵¹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁵² A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

Následně byla tato podkomise rozšířena o zástupce Iráku, Indie, Kolumbie a Filipín.⁵³ Po vzrušené debatě byl nakonec přijat text rezoluce, „*kteřá dávala ve svém paragr. 2. vyšetřujícímu výboru nejširší práva k sbírání faktů a k studiu všech otázek týkajících se Palestiny a jejího problému.*“⁵⁴ Zřejmě nejrozporuplnější a zároveň nejdůležitější byl čtvrtý článek rezoluce, který umožnil komisi, aby provedla pátrání nejen v Palestině, ale „*wherever it may deem useful.*“⁵⁵ Toto rozhodnutí bylo pokládáno za velké vítězství zástupců Židů, jelikož umožnilo komisi prostudovat i problematiku židovských „displaced persons“ v uprchlických táborech v Evropě. Mezinárodněpoliticky nejvýznamnější byl ale paragraf šestý, který dával komisi pravomoc navrhnout politické řešení palestinského problému. Za termín, do kdy měla komise předložit svůj návrh, bylo stanoveno 1. září 1947.

Po vyřešení otázky pravomocí komise se rozpoutala debata o jejím složení. Byly navrženy různé postupy na zvolení a jmenování komise. S velice složitým návrhem vystoupila například Argentina, která do výboru navrhovala velmoci. Dalších šest členů měl určit los a to podle zeměpisného rozdělení. Spojené státy proti tomu navrhovaly vytvoření neutrální komise ze sedmi států – Kanady, ČSR, Iránu, Holandska, Švédska, Uruguaye a Peru. Sovětská delegace nezůstala stranou a vystoupila s vlastním návrhem, který byl jednoznačně namířen proti zájmům Spojených států a Velké Británie. Gromyko navrhl, aby byl vyšetřující výbor složen tak, jako je složena Bezpečnostní rada, která je volena se zřetelem na spravedlivé zeměpisné zastoupení. Nestálí členové Rady mohli být případně vyměněni za členy jiné.

Klíčovou otázkou při formování vyšetřujícího výboru tedy nakonec bylo, zda jejími členy budou či nebudou i velmoci. Spojené státy a Velká Británie nebyly ochotny připustit sovětskou přítomnost na Blízkém východě. Měly ještě v živé paměti pokusy sovětů o rozšíření sféry vlivu na Turecko a Írán a obávaly se možné vojenské přítomnosti sovětů v regionu. Papánek ve své zprávě konstatuje, že „*USA a Velká Británie ve výboru býti nechtějí a to jednak proto, aby před svou veřejností mohly svěst odpovědnost za konečné řešení na jiné a nepoškodily si své zájmy ani u Židů ani u Arabů, jednak proto, že by pak ani SSSR nemohl býti ve výboru*

⁵³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁵⁴ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁵⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

zastoupen“.⁵⁶ Papánek hájil názor, že by odpovědnost za palestinský problém na sebe měly vzít především velmoci a svým postojem tedy podporoval sovětský kurz. Argumentoval tím, že nepřítomnost velmocí v komisi ztěžuje podzimní jednání o palestinské otázce a z návrhů komise bude jen nepodstatný cár papíru. Rozhodnutí o vyloučení velmocí z komise nakonec zvítězilo a to pouhými třinácti hlasy proti jedenácti.⁵⁷ Prohra Gromykova návrhu ale nebyla pro sovětskou delegaci pohromou. Místo SSSR navrhlo ČSR a Chile do komise Jugoslávii. Tento návrh byl přijat a uspokojil tak i zájmy sovětů. Jugoslávie se tak stala prvním jistým členem komise. Následovalo hlasování o vytvoření komise. Byl nakonec přijat již zmíněný návrh Spojených států s drobnými změnami - do komise byla přizvána navíc Jugoslávie, Guatemala, Indie a Austrálie.

Zvolením vyšetřujícího výboru a určením jeho pravomocí byl splněn úkol první politické komise. Dne 14. a 15. května došlo ke třem posledním schůzím pléna Valného shromáždění. Definitivně bylo potvrzeno složení vyšetřujícího výboru jednačtyřiceti hlasy proti třinácti. V debatě, která předcházela poslednímu hlasování a potvrzení členů komise, byla učiněna celá řada projevů. Mimo jiné vystoupil i sovětský delegát Gromyko. Jeho projev ze 14. května 1947 je klíčový, protože v něm sověti poprvé odkryli karty a jednoznačně se vyslovili k možným návrhům řešení palestinského problému. Gromyko ve svém projevu požadoval, aby byl co nejdříve zřízen samostatný palestinský stát, spravedlivý k oběma v něm žijícím národům. Konstatoval také, že pokud výbor dojde k závěru, že soužití Arabů a Židů je nemožné, bude pak nutné přikročit k rozdělení Palestiny. Otevřenost a názorová jasnost Gromykova projevu překvapila. Gromyko se prohlášením o podpoře možného rozdělení Palestiny de facto přiklonil k sionistickým požadavkům, což překvapilo i samotné Židy.⁵⁸

⁵⁶ MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁵⁷ Všechny ostatní státy se hlasování zdržely.

⁵⁸ Gromykovo vystoupení 14. května 1947 bylo opravdu překvapující. Gromyko přednesl více jak hodinový projev, ve kterém neváhal použít drásajících obrazů, aby popsal, jakým pohromám bylo židovské obyvatelstvo v Evropě vystaveno. Vývoj sovětské politiky vůči Židům a sionismu během meziválečných let, v období druhé světové války a následně v poválečném období, lze označit přinejmenším jako rozporuplný. Podpora, kterou nakonec sověti rodícímu se židovskému státu dopřáli, byla v rozporu s přístupem sovětů k sionismu v minulosti. Za podporou sionistické věci v roce 1947 musíme vidět především geopolitické snahy sovětů uchytit se na Blízkém východě a ve východním středomoří. K této problematice blíže: RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Rybka Publisher : Praha 2001. Za pozornost také stojí, jak si tento sovětský posun vysvětlovala československá delegace: „*Určitý posun ruského stanoviska ve prospěch sionistického hnutí, které ortodoxní komunismus dosud potíral jako část anglického imperialismu, se zde vysvětloval sociální zaostalostí dnešních arabských států. SSSR zdá se očekávat mnoho teprve od mladého arabského*

Celkově lze konstatovat, že účast Československa na mimořádném Valném shromáždění byla velmi aktivní, ale do jisté míry i zdrženlivá. Delegát Papánek sice vystupoval aktivně a podporoval židovskou věc. Většinou se ale jednalo o procedurální otázky a ne o zásadní problémy. Zvláště aktivně vystupoval v situaci, kdy se jednalo o procedurálních otázkách, které měly pro ČSR velký význam a důležitost jako možný precedent pro budoucí jednání ve Spojených národech. Držel se také zřejmě příkazů ministra Masaryka, aby především zdůrazňoval mravní stránku židovské otázky a nutnost jejího řešení po hrůzách Hitlerova režimu. Masaryk v jedné z depeší obsahujících instrukce k Papánkovi proslovu píše: „...v prohlášení, které uděláš, řekni něco o židovské otázce ze stanoviska čistě humánního a o tom, jak židé v koncentračních táborech v Německu jsou v situaci velmi zlé, a že je povinností světa židovskou otázkou se seriosně zabývat, ať už jednání palestinské dopadne teď jakkoliv. Je nutné, aby můj zástupce se o židovské kalvárii zmínil.“⁵⁹

2.2. Československo jako člen UNSCOPu

Československo se tedy stalo členem Zvláštního výboru Spojených národů v Palestině (dále jen UNSCOP – United Nations Special Comitte on Palestina). Pro zopakování uvedme, že dalšími členy komise byly zástupci Austrálie, Kanady, Guatemaly, Indie, Íránu, Nizozemí, Peru, Švédska, Uruguaye a Jugoslávie. UNSCOP čítal jedenáct členů a je možné spekulovat o tom, zda byl splněn požadavek USA na utvoření neutrální komise. Místo neutrality můžeme hovořit spíše o vyváženosti tohoto tělesa. Indie, Írán a Jugoslávie byly pro svou významnou muslimskou populaci spíše nakloněny sympatizovat s Araby, což především Indie a Írán dali najevo již při mimořádném zasedání Valného shromáždění. „Guatemalští a uruguayští členové byli už dávno vyložení stoupenci sionistů.“⁶⁰ Za skutečně nezajímavé můžeme pokládat snad jen australské, kanadské, peruánské a švédské delegáty.

Postavení Československa v komisi bylo do jisté míry specifické. Bylo všeobecně známo, že Československo, i přes Britské protesty, aktivně napomáhalo

hnutí, které je mu bližší než kapitalisticky zaměřeni dnešních vládců arabských států.“ Citováno z: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁵⁹A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.93.852/A/47.

⁶⁰SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 241.

židovským uprchlíkům na cestě z východní Evropy do Německa a Rakouska a všeobecně se zasazovalo za nutnost řešení židovské otázky. Na druhou stranu Československo o členství v komisi nijak neusilovalo a nezasazovalo se o to, aby se stalo jejím členem. Papánek o tom ve své zprávě píše: „*Čs. delegace se od počátku v soukromých rozhovorech snažila docílit, aby ČSR nebylo voleno za člena vyšetřujícího výboru. Byl-li však nějaká shoda mezi národem americkým a sovětským, pak to bylo v tom, že ČSR jejím členem býti musí. Tomuto spojenému tlaku, který je určitým mezinárodním uznáním postavení Československa, nebylo možno se vyhnouti, neboť veřejné odřeknutí se této odpovědnosti by bylo vykládáno jako zdráhání plnit úkoly uložené Spojenými národy.*“⁶¹

Není jasné, proč se Československo snažilo pokud možno vyhnout členství v komisi. Obzvláště divné je to i proto, že Gromyko, s kterým Papánek úzce spolupracoval, již na počátku jednání našeho delegáta informoval o tom, že s námi pro členství v komisi počítá. Papánek sice Gromyka upozornil, že Poláci by snad o členství v komisi měli větší zájem než my, ale ten jeho poznámku nebral v potaz.⁶² Ani prostudované dokumenty neumožňují na tuto otázku odpovědět, a tak můžeme o tom jedině spekulovat. Je možné, že se Masaryk obával možných obvinění ze zaujatosti našeho člena v komisi a že se těmto útokům, ke kterým opravdu v arabských novinách došlo, chtěl vyhnout.

Zvolení Československa za člena USCOPu oznámil Papánek neprodleně telegramem ministrovi zahraničí Masarykovi. Žádal ho o sdělení jména člena výboru, který bude Československo zastupovat a také o sdělení data příjezdu jmenovaného zástupce do New Yorku, jelikož první zasedání komise se mělo uskutečnit již 26. května 1947.⁶³ Za československé členy komise byli jmenováni Karel Lisický⁶⁴ a jeho asistentem a případným náhradníkem byl jmenován Richard Pech. Masaryk v odpovědi Papánkovi mimo konkrétních jmen také napsal, že „*vzhledem na objektivní povahu úkolu komise, nebyly jim dány žádné instrukce ve*

⁶¹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.1477/47.

⁶² A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č-1137/B/47.

⁶³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č. 105.865/1947.

⁶⁴ Karel Lisický byl významnou diplomatickou osobností meziválečného období. Narodil se na Moravě, v Holešově, 28. března 1893. Po první světové válce byl v roce 1920 jmenován tajemníkem československého vyslanectví v Paříži, kde působil až do roku 1926. V letech 1927-1931 zastával post konzula ve Varšavě. V roce 1936 byl jmenován chargé d'affaires na československém velvyslanectví v Londýně a od roku 1941 zastával hodnost zplnomocněnce ministerstva zahraničí a byl také jedním z prvních pomocníků Jana Masaryka v exilu. Čerpáno z: A MZV, Archivní zprávy ZÚ – Jeruzalém 1945-1952.

*vlastním smyslu, toliko Richard Pech byl před svým odjezdem mnou přijat...*⁶⁵ Později byl Lisickému odeslán telegram, ve kterém byl instruován, aby vystoupil ve prospěch rozdělení Palestiny. I přes to ale můžeme pravděpodobně konstatovat, že se vláda Lisického nesnažila nijak významně ovlivňovat a že s ním nebyla v době jeho pobytu v Palestině v přímém kontaktu. O tom svědčí i nepřítomnost Lisického hlášení o situaci v prostudovaných archiváliích. O vývoji situace, činnosti UNSCOPu a aktivitách Lisického tak vládu informoval především generální konzul v Jeruzalémě Novák. Jak ale z dokumentů vyplývá, je velmi pravděpodobné, že Lisický Nováka o vývoji situace a náladě v komisi průběžně osobně informoval. Za hlavní pramen pro posouzení role a činnosti Lisického v UNSCOPu tedy můžeme považovat Novákova hlášení a oficiální zprávy UNSCOPu pro OSN.

Komise se poprvé sešla v New Yorku 26. května 1947. Jejím předsedou byl zvolen švédský zástupce Emil Sandström⁶⁶ a výbor odcestoval neprodleně do Palestiny. Komise začala na území Palestiny vyvíjet oficiální aktivitu 16. června 1947 a svou činnost zde zakončila o více jak měsíc později – 19. července.⁶⁷ Během tohoto měsíce UNSCOP vyslyšel ve dvou neveřejných schůzích zástupce vlády, ve veřejných schůzích zástupce různých židovských institucí a stran a pokoušel se navázat bližší kontakty i se zástupci Arabů.

Úkol, který se před UNSCOPem otevíral, nebyl vůbec jednoduchý. V Palestině panovala vypjatá atmosféra, která hrozila vyústit v otevřený konflikt. Únosy a teroristické útoky byly každodenní kulisou. UNSCOP byl navíc od počátku postaven před významný problém. Arabové se totiž usnesli na bojkotu komise a úzkostlivě toto usnesení dodržovali. Toto rozhodnutí můžeme z dnešního hlediska hodnotit jako taktickou chybu. Pokud jde o arabské obyvatelstvo v Palestině, omezila se činnost komise jen na návštěvu arabských krajů a několika arabských měst, která byla spíše rázu zdvořilostního a formálního.⁶⁸ UNSCOP se sice dvakrát ve svých svoláních obrátil na Araby, aby odvolali svůj bojkot, ale marně. Vstřícné vztahy se zástupci Arabů měl pouze indický zástupce Abdur Rahman, který často individuálně navštěvoval arabské kraje a jednal s některými významnými zástupci Arabů - mimo jiné se setkal s Jamalem Husseinim,

⁶⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 69, č. 183.696/II.-6/47.

⁶⁶ GILBERT, M.: *Izrael. Dějiny*. Praha : BB art 2002, s. 152.

⁶⁷ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁶⁸ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 69, č. 183.696/II.-6/47.

místopředsedou Nejvyšší Arabské Rady.⁶⁹ I zástupce Československa Lisický se pokoušel navázat bližší vztahy s Araby. Požádal například o setkání se starostou Jaffy Hejkalem, ale jeho iniciativa vyšla vniveč.⁷⁰

Teprve později se komisi podařilo odpor Arabů prolomit. Nakonec pět arabských států projevilo ochotu podat svědectví před komitétem, ovšem pod podmínkou, že k setkání a k jednání nedojde na území Palestiny. Setkání se zástupci arabských států se tak uskutečnilo až po ukončení pobytu UNSCOPu v Palestině a za místo jednání byl vybrán Bejrút. Zvolením Bejrútu – jednoho z nejmodernějších měst na Blízkém východě - chtěli zástupci Arabů pravděpodobně komisi ukázat, že i Arabové jsou schopni žít civilizovaně, moderně a držet při sobě. Komise sem dorazila 20. července a místo očekávaného setkání se zástupci Vyššího výboru se setkala se zástupci Arabské ligy. Zástupci Ligy se nechovali příliš zdvořile a při jednáních spíše vyhrožovali krvavou lázní, bude-li Palestina rozdělena a naznačili, že rozdělení Palestiny by mohlo ohrozit židovské komunity na Středním východě a v arabských státech obecně. Tyto poznámky ale dosáhly opaku toho, co bylo jejich účelem – „*přesvědčily členy UNSCOPU, že by bylo fatální ponechat Židy jako menšinu v arabských rukou.*“⁷¹ Že si Arabové nebrali při jednání s UNSCOPem, v Bejrútu servítky dokládají i slova konzula Nováka, který ve své zprávě z 2. srpna 1947 píše: „*Arabové se snažili na delegáty učinit náležitý dojem a zastrašovali hrozbou silných arabských armád, jež by nastoupily v případě, že by komise rozhodla pro dělení Palestiny nebo pro binacionální stát...*“⁷² Novák také v této zprávě píše, že na zástupce Československa a Uruguaye útočil arabský tisk, jelikož je považoval za největší příznivce sionismu a největší spojence Židů v jejich snahách o rozdělení Palestiny.

Jednání v Bejrútu nepřineslo žádný významný posun. Arabové, konkrétně zástupci Libanonu, Saudské Arábie, Jemenu, Egypta a Iráku, kladli stále stejné požadavky. Požadovali zastavení židovského přistěhovalectví a zřízení nezávislé Palestiny s arabskou většinou. Snad jediným významným poznatkem UNSCOPu bylo, že zdánlivá jednota Arabů může být narušena jejich vzájemnými starými spory a také individuální iniciativou některých z nich – konkrétně Iráku. Ten se totiž pokusil tajně navázat kontakt se zástupci UNSCOPu a zprostředkovat jednání

⁶⁹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁷⁰ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁷¹ SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 242.

⁷² A MZV, Archvní zprávy ZÚ – Jeruzalém 1945-1952, č. 249/dův./47.

s Židy o možném vyřešení celého palestinského problému. Odhalení této irácké iniciativy vedlo k narušení jednoty Arabů a k vzájemnému osočování z nedodržování bojkotu UNSCOPu.

Palestinští Židé naopak komisi přijali poměrně přívětivě. Především vnímali jako pokrok, že komise není zřízena mandatorní mocí, ani není společným útvarem Anglie a Ameriky, nýbrž že se jedná o orgán pověřený významnou mezinárodní organizací. Židé komisi pomáhali při získávání informací a dobrovolně jí předkládali všechny požadované dokumenty (Jewish Agency vydala pro potřeby komitétu celou řadu knih, brožurek a pamětních spisů). Snažili se komitétu ukázat vymoženosti, výtobytky a pokroky, kterých bylo díky práci Jewish Agency a palestinských židů v posledních desetiletích v Palestině dosaženo. Delegáti vykonali řadu cest a návštěv po židovských osadách v Palestině a byli ve všech těchto osadách vřele přijati.⁷³

Generální konzul Novák ve své zprávě o činnosti komitétu detailně popisuje její aktivity. Vzhledem k tématu naší práce se ale zaměříme na informace, které souvisejí s naším zástupcem Lisickým. Novák předně zdůrazňuje, že „*Československý delegát, pan Lisický, a jeho zástupce, pan legační rada Dr. Pech, byli téměř všude, kam se dostali, uvítáni československými nebo bývalými československými státními občany, kteří se usadili natrvalo v Palestině a kteří projevíli velkou radost, že se mohli setkat se zástupci a úředními mluvčími Československé republiky.*“⁷⁴ Oba českoslovenští zástupci navíc z vlastní iniciativy vykonali těsně před opuštěním Palestiny návštěvu v kibucu Kfar Masaryk, kde byli údajně přijati s obzvláštním nadšením.⁷⁵ Lisického se snažila kontaktovat i řada skupin a organizací a chtěli mu předat své požadavky a vyjádření k situaci. Většinou se k Lisickému snažili dostat přes generálního konzula Nováka, který Lisického o těchto návštěvách informoval a předával mu případná prohlášení těchto organizací. Lisického se snažila například kontaktovat i teroristická organizace Igrun, která tajně jednala s předsedou komise Sandstromem, který údajně o Lisickém prohlásil, „*že je to osoba důvěryhodná, s kterou mohou vejíti ve styk*“.⁷⁶

Před komisí stanuli během výslechů přední židovští činitelé. Několikrát například David Ben Gurion, jedna z vůdčích osobností Jewish Agency a budoucí

⁷³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁷⁴ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁷⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁷⁶ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.214/dův/47.

izraelský ministerský předseda, kterého podle Nováka vyslychal náš zástupce Lisický⁷⁷ a zajímal se především o jeho názory na možná řešení palestinské otázky, zda jsou Židé ochotni přistoupit na kompromisní řešení a co by soudil o federaci. Novák ve své zprávě zachycuje doslovně část rozhovoru mezi Lisickým a Ben Gurionem. Nikde však nepíše, že by se této části jednání, která byla veřejná, sám zúčastnil. Informace samozřejmě mohl získat s tisku, který jednání bedlivě sledoval a hodnotil, nebo od informátora. Nejpravděpodobnější ale je, že mu informace předal sám Lisický, se kterým se Novák během pobytu UNSCUPO několikrát setkal.⁷⁸ Bohužel však Novák ve své zprávě nepodává bližší informace o tom, zda mu Lisický sdělil, k jakému návrhu se chystá přiklonit. Podle otázek, které Lisický Gurionovi kladl, lze ale jednoznačně vyloučit, že by uvažoval o vzniku samostatného palestinského státu bez účasti Židů na jeho správě. Zda měl ale Lisický již v tuto chvíli jasno, zda se přikloní k návrhu na vznik federace nebo k návrhu na vznik dvou samostatných států, spojených jen některými významnými úřady, nelze z Novákových reportů jednoznačně určit.

Na Lisického i na další členy komise zapůsobila především jednota vystupování židovských zástupců. Ať už se jednalo jen o taktiku nebo ne, zdálo se, že až na nepatrné výjimky, jsou Židé názorově jednotní.⁷⁹ Zástupci Jewish Agency, duchovních, Vaad Leumi⁸⁰ i individuálně vystupující Chaim Weizmann, ti všichni se shodli na možnosti kompromisního řešení. Sice shodně navrhovali jako nejlepší řešení rozdělení Palestiny a vznik samostatného židovského státu, ale zároveň apriori neodmítali ani federativní řešení.

20. července ukončil UNSCOP svou činnost na území Palestiny a jak již bylo řečeno, přesunul se do Bejrútu a následně do Evropy, kde navštívil několik táborů pro osoby bez domova. Závěrečná jednání UNSCOPu probíhala v Ženevě, a návrh, který nakonec UNSCOP předložil OSN, byl kompromisním řešením mezi různorodými názory a podával dva návrhy na možné definitivní rozřešení palestinského problému.

⁷⁷ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.. Ben Gurion stanul před komisí 7. a 8. července 1947 a Lisický byl v těchto dnech podle Nováka v jednáních velmi aktivní.

⁷⁸ Dokládá to například : A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959, fond Palestina, kr.2, složka Sionismus, č.214/dův/47.

⁷⁹ Názorově se od většiny odlišovala především Komunistická strana Palestiny, která požadovala ústy svého předsedy Mikusina „*zřízení nezávislého, demokratického a jednotného židovsko-arabského státu, který by byl nejlepší zbraní proti britskému kolonialismu a vykořisťování*“. Citováno z: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.69, č.122093/1947.

⁸⁰ Nejvyšší grémium Židů v Palestině.

Po navštívení uprchlických táborů v Německu se komise odebrala do Ženevy, kde vypracovala svou zprávu.⁸¹ Ta byla dokončena 31. srpna a v noci na 1. září také podepsána všemi členy UNSCOPu.⁸² Od počátku bylo jasné, že nebude lehké sjednotit názory jednotlivých zástupců v UNSCOPu, což se při projednávání závěrečné zprávy opět projevilo. Na určitých bodech se sice shodli všichni delegáti. Především všichni jednotně konstatovali, že „1. Mandát má skončit co nejdříve. 2. Nezávislost Palestiny má být ustavena v nejbližší možné době. 3. Přechodné období budiž vzhledem k podstatným předpokladům nezávislosti co nejkratší. 4. Po dobu přechodu je vrchnost pověřená správou Palestiny a její přípravou pro nezávislost odpovědná Spojeným národům. 5. Ekonomická jednota Palestiny musí být zachována. 6. Bezpečnost svatých míst a přístup k nim musí být zajištěn. 7. Valné shromáždění se okamžitě postará o uskutečnění a provedení mezinárodní dohody, již budou problémy trpících evropských Židů, z nichž přibližně 250 tisíc je ve sběrných táborech, řešeny jako věc zvláště naléhavá pro ulehčení jejich situace a vyřešení palestinského problému.“⁸³

Pro způsob aplikace těchto zásad však shoda nalezena nebyla. UNSCOP se tak rozdělil na většinovou a menšinovou část v poměru sedm ku třem.⁸⁴ Návrh většiny reprezentovali zástupci Kanady, Československa, Guatemaly, Holandska, Peru, Švédska a Uruguaye. Ti navrhovali rozdělit Palestinu do osmi částí, z nichž tři měly příslušet nezávislému arabskému a další tři židovskému státu, které měly být vyhlášeny po přechodném období ne delším než dva roky, počínaje prvním zářím 1947. „Avšak než jejich nezávislost bude moci být uznána, musí přijmout ústavu, učiniti Spojeným národům prohlášení, obsahující určité záruky, a podepsati dohodu, již se zřizuje systém hospodářské spolupráce a vytváří hospodářská jednota Palestiny.“⁸⁵ Sedmou částí bylo město Jaffa, které mělo tvořit arabskou enklávu uvnitř židovského státu a osmá část, Jeruzalém, měl pro svá etnická i náboženská specifika dostat status nezávislého území pod správou OSN.

Návrh většiny také předpokládal, že po přechodnou dobu do vyhlášení nezávislosti bude Velká Británie nadále vykonávat správu Palestiny pod záštitou Spojených národů. Velká Británie měla především provádět přípravné kroky

⁸¹ Podrobněji k této zprávě například: SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 244-248.

⁸² A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č.183.696/II-5/47.

⁸³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

⁸⁴ Delegát Austrálie se nepřiklonil ani k jednomu návrhu a zdržel se hlasování.

⁸⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

umožňující v co nejkratší možné době vyhlášení nezávislosti. Velkou výhrou Jewish Agency byl protokol, ve kterém většina konstatovala, že „*do navrhovaného židovského státu se přijme 150 000 židovských přistěhovalců stejnou měsíční kvótou, z nich 30.000 podle humanitárních hledisek. Kdyby doba přechodná trvala déle než dva roky, bude židovské přistěhovalectví povoleno počtem 60.000 osob za rok. Jewish Agency je odpovědná za výběr a péči o židovské přistěhovalce a za organizování židovského přistěhovalectví po dobu přechodu.*“⁸⁶ Tento článek byl silně kontroverzní a vyvolával velké emoce, především proto, že Velká Británie od počátku přistěhovalectví odmítala a Arabové zastavení přistěhovalectví dokonce kladli za jednu z podmínek při jednání s UNSCOPem.

Jedním z klíčových bodů v návrhu většiny byl předpoklad ustavení hospodářské jednoty Palestiny. Ta se měla uskutečnit především celní unií, společnou měnou, společným provozem železnic, mezistátních silnic, pošty, telefonních a telegrafních služeb a společným obhospodařováním přístavů Haifa a Jaffa.

Menšina, reprezentovaná Indií, Iránem a Jugoslávií, vystoupila s alternativním návrhem, předpokládajícím vytvoření federace. Nezávislý federální stát měl být zřízen po přechodném období o maximální délce tří let, kdy odpovědnost za správu Palestiny a její přípravu k nezávislosti měla být svěřena vrchnosti určené Valným shromážděním. Tento návrh tedy automaticky nepředpokládal, že správcem po přechodnou dobu musí být Velká Británie. Nezávislý federální stát měl obsahovat stát arabský a židovský a Jeruzalém měl být společným hlavním městem. Federální vláda měla být vybavena plnou mocí ve věci národní obrany, zahraničních styků, přistěhovalectví, měny, daní pro federální účely a některými dalšími pravomocemi.⁸⁷

Diskutabilní byl především bod, který konstatoval, že přistěhovalectví bude po dobu tří let od počátku přechodného období povoleno do židovského státu v počtu „*nepřesahujícím jeho absorpční schopnost.*“⁸⁸ Problematické bylo především to, že návrh nepředpokládal další přistěhovalectví po uplynutí tří let předpokládané přechodné doby a zároveň, jelikož toto konstatování nezaručovalo žádný minimální ani maximální počet, bylo předem jasné, že jeho vágnost by v budoucnu vedla k třenicím mezi židovskou a arabskou částí populace. Návrh menšiny jen

⁸⁶ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

⁸⁷ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

⁸⁸ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

doporučoval ustanovení mezinárodní komise, skládající se ze tří Arabů, tří Židů a tří zástupců Spojených národů, kteří by posuzovali absorpční schopnosti židovské části státu.⁸⁹

Podle dostupných dokumentů náš zástupce při závěrečných jednáních v Ženevě postupoval tak, „že se snažil smířit protilehlá stanoviska zdůrazňováním společných bodů obou hlavních plánů, která během jednání vykryštovala, tj. plánu federace, hájeného Jugoslávií a plánu dělení na samostatný stát židovský a arabský, zastávaného většinou komise.“⁹⁰

Za pozornost stojí otázka, proč se Jugoslávie klonila k návrhu federace i přesto, že se jednalo o stát v sovětské sféře vlivu. Dodnes se ji však nepodařilo zodpovědět. Lauren Rucker považuje za nejpravděpodobnější, že „tato situace sovětským představitelům umožňovala mít stále dvě želízka v ohni, zvláště když dosud nebylo jisté, jak se palestinský problém vyvine.“⁹¹ Otázkou neshod mezi československým a jugoslávským delegátem se okrajově zabývala i československá vláda na svém zasedání 9. září 1947. Především ministr Nejedlý vyslovil podiv nad tím, „že se československý delegát v palestinské věci nemohl domluvit s jugoslávským delegátem...ministr Masaryk vysvětluje, že jugoslávský delegát je poněkud difcilní člověk, s nímž dohoda nebyla tak snadno možná. Československý delegát vystupoval však s politikou Moskvy tak, jak byla tlumočena sovětským delegátem ve Švýcarsku a Moskva také neměla proto žádných námitek proti postupu československého delegáta. Je ovšem pravda, že také československý delegát je poněkud tvrdohlavý. Ministr prof.dr. Zd. Nejedlý dodává, že nechce zkoumat otázky viny, a že je možné, že vina je na straně Jugoslávie. V každém případě je to však nežádoucí jev z hlediska spojenecké politiky.“⁹² Nijak blíže však ministr Masaryk zamítavý postoj Jugoslávie k našemu návrhu nerozebírá.

Československo, které zastávalo návrh většiny, přispělo významným způsobem ke zrodu Izraele, jelikož pomohlo prorazit izolaci židovských požadavků a před válkou poprvé vyslovený návrh na rozdělení přeneslo i na půdu OSN. Pro Židy byl určitě příznivější předpoklad vzniku nezávislého státu spojeného hospodářsky a umožňujícího velkou vlnu přistěhovalectví než vznik federace, ve které by měli Židé výraznou menšinu a do které by bylo přistěhovalectví pravděpodobně výrazně

⁸⁹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

⁹⁰ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr.61, č. 183.496/II-6/47.

⁹¹ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 75.

⁹² NA, fond Gottwald 100/24., sv.145.

omezeno. O tom, že naši účast v komisi vnímali Židé pozitivně, svědčí i četné dopisy, které obdrželo ministerstvo zahraničních věcí ČSR a generální konzul v Jeruzalémě Novák.

2.2.1. Politika v malém

Pobyt UNSCOPu v Palestině provázela řada událostí, které jeho rozhodování ovlivnily. Asi nejznámější je příběh lodi *Exodus*.⁹³ Z našeho pohledu stojí za pozornost řada dokumentů v archivu MZV, týkajících se snahy urgovat za záchranu života československého občana Jakuba Weisse.

Teroristické útoky a únosy byly v Palestině již rutinní záležitostmi. Jednoho z nich se zúčastnil i československý státní občan, který v roce 1945 emigroval do Izraele, Jakub Weiss. Dne 5. května 1947 zaútočil s dalšími teroristy na státní vězení v Aku, byl chycen a spolu s dvěma teroristy odsouzen k trestu smrti.⁹⁴ Generální konzul Novák o tom v jedné ze svých zpráv píše: „*Početná skupina členů jmenované organizace (Irgun Cvai Leumi – pozn. aut.) palestinských teroristů, dobře vyzbrojená, přepadla 5. května 1947 Ústřední zemské vězení v Aku. Útok, který byl výborně zorganizován, začal těsně po 4. hodině odpolední diverzním manévrem: postřelením hlídek vězení. Pak byla hozena jedna puma se střechy starých tureckých lázní, které sousedí s hlavní budovou vězení. Účinek pumy bylo rozboření ochranné zdi a na 130 arabských a 120 židovských vězňů uprchlo. Mezi osvobozenými jest sice určitý počet politických vězňů, ale v převážné většině jde čistě o kriminální živly.*“⁹⁵ Paradoxní na tomto teroristickém útoku bylo, že byla údajně osvobozena řada Arabů, kteří byli odsouzeni k dlouholetému nebo doživotnímu žaláři za účast na protižidovských akcích v letech 1936 a 1939.⁹⁶

⁹³ *Exodus 1947* byla nazvána americká přepravní loď Chesapeake Bay, na jejíž palubě se plavilo na 4500 emigrantů k palestinským břehům. Britové odmítli vpustit loď k palestinským břehům, a tak došlo k menší bitvě mezi Exodem a britským námořnictvem. Vážně poškozený Exodus byl zakotven v haifském přístavu. Za normálních okolností by Britové pasažéry pravděpodobně internovali na Kypru, ovšem tam bylo během posledních dvanácti měsíců internováno na 26 000 Židů. Britové proto pasažéry poslali zpět do přístavu, odkud vypluli, tedy do Marseille. Téměř všichni pasažéři však odmítli v Marseill opustit loď, a tak francouzská vláda po třech týdnech naléhání a z obavy před šířením nemoci nařídila, aby Židé odpluli, tentokrát do Německa. Většina uprchlíků byla přeplavena do Hamburku, kde opět odmítla opustit palubu a musela k tomu být donucena britskými vojáky. Uprchlíci byli následně převezeni do internačních táborů pro osoby bez domova na různých místech Německa.

⁹⁴ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.212/dův/47.

⁹⁵ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.149/dův/47.

⁹⁶ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.149/dův/47.

Osud Jakuba Weisse neunikl ani českému generálnímu konzulovi v Jeruzalémě Novákovi, ani Weissově sestře žijící stále v Československu. Jeho příběh se dostal i do českých novin – referovala o něm například Obrana národa 17. července 1947 v článku s názvem *Bude Jakub Weiss popraven?*. Dochoval se dokonce i srdceryvný dopis Weissovy sestry, kterým žádala o milost pro svého bratra. V dopise píše například „*I have just learned that the General Officer Commanding British Troopas in Palestina and Tranjordan has confirmed the said death sentence and you will realise my agony...My humble appeal is purely based on consideration of humanity and I sincerely hope that in view of special circumstances of my brother's case you will find it possible to exercise your prerogative of clemency in this matter. With the exception of myself, my brother is only surviving member of our large family which resided in Czechoslovakia and consisted of some 200 persons. They were all exterminated by the Nazis in various Death Camps...My brother Jacob fought the Nazis throughout the war as a member of the Czech underground movement. He had an splendid record of bravery having saved hundreds of Jews and others from certain death by risking his own life...*“⁹⁷

Za Weisse se ale nepostavila jen jeho rodina, ale i řada oficiálních úřadů a míst. Generální konzul Novák dvakrát jednal s osobním tajemníkem Vysokého komisaře pro Palestinu Cunninghama a na základě těchto rozhovorů byl jako nejlepší způsob intervence zvolen kombinovaný tlak oficiální od Nováka a Lisického s neoficiálním, Novákem zprostředkovaným, od Weissovy sestry.

Kromě Nováka a Edity Weissové za Jakuba Weisse orodovaly i další organizace a osobnosti. Například spolek židovských vystěhovalců z ČSR, Hitaduth Olei Czechoslovakia, poslal telegramy Lisickému, Novákovi, Benešovi a Masarykovi se žádostí o intervenci.⁹⁸ Novák konzultoval možnost zásahu Beneše nebo Masaryka a společně se dohodli, že naší vládě doporučí vzhledem k naší účasti v UNSCOPu nezasahovat a že se o intervenci pokusí pouze Novák s Lisickým. Lisický předložil žádost o milost předsedovi UNSCOPu Sandstromovi a celé komisi na jednání 22. června 1947. Komitét doporučil předloženou žádost dále postoupit generálnímu sekretáři OSN Trygve Liemu, který ji následně oficiálně předal mandatorní moci. Trygve Lie sice konstatoval, že se intervence ve prospěch odsouzených vymyká kompetencím stanoveným pro UNSCOP. Jelikož ale předpokládá, že vykonání

⁹⁷ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.287/dův/47.

⁹⁸ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.1762/B./1947.

rozsudku smrti by mohlo vyvolat nežádoucí účinky, které by mohly mít dopad i na činnost UNSCOPu, žádá proto mandatorní moc o milost pro všechny tři odsouzené.⁹⁹

Snaha o intervenci a podporu Weisse však nevyšla. Rozsudek byl potvrzen 9. července 1947.¹⁰⁰ V tu chvíli se do věci vložily i některé další židovské organizace a čelní židovští představitelé v Palestině. U Vysokého komisaře se snažili intervenovat představitelé Jewish Agency, starosta Tel Avivu Rokach, vrchní rabín Herzog a předseda židovské Národní rady Ben-Zvi, avšak bezvýsledně.¹⁰¹ Rozsudek byl vykonán 12. srpna 1947 ve věznici v Aku.¹⁰² Generální konzul Novák hodnotí počínání židovských oficiálních míst jako snahu nejen o zabránění zmaření dalších židovských životů, ale i jako politický tah a snahu pozitivně zapůsobit na UNSCOP a československého delegáta.

Je možná trochu s podivem, že ani po intervenci tolika osobností a institucí nezměnila britská mandatorní moc názor a neudělila Jakubu Weissovi milost. Důvodů může být hned několik. Jednak nepřišla žádná oficiální žádost o milost přímo z Československa. Intervenovat se pokoušel pouze generální konzul Novák, který doprovodil průvodním dopisem žádost o milost od Edity Weissové (Lisického počítat nemůžeme, jelikož ten intervenoval jakožto člen UNSCOPu a ne jako zástupce Československa). Novák také uvádí, že Weissovi uškodilo, že při vyšetřování a u soudu nespolupracoval a zarytě mlčel. Asi největší vliv na posuzování žádosti o milost ale měla další akce Igrunu. Několik příslušníků této organizace totiž uneslo dva anglické poddůstojníky jako rukojmí a pohrozilo, že budou zabiti v okamžiku, kdy dojde k popravě k smrti odsouzených Židů. Novák o tom píše: „*Je důvodné míti za to, že tato násilná akce msty měla vliv na negativní výsledky snah pro dosažení milosti pro tři k smrti odsouzené útočníky z Aka, mezi nimi i čsl. příslušníka Jakuba Weisse, neboť rozhodující činitelé nemohli ustoupiti hrozbám teroristů.*“¹⁰³ Pro dokreslení situace a atmosféry v Palestině uvedme, „*že vojenská hlídka, jež se odebrala na označené místo, aby odvezla mrtvá těla britských četařů, narazila na minu, kterou teroristé u mrtvol položili. Britský důstojník, velitel hlídky, byl při tom zraněn a mrtvola jednoho z oběšených byla*

⁹⁹ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.212/dův/47.

¹⁰⁰ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.1961/B./47.

¹⁰¹ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.243/dův/47.

¹⁰² A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.243/dův/47.

¹⁰³ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.245/dův/47.

roztrhána na kusy. V den pohřbu došlo v Tel Avivu ke srážkám s civilním obyvatelstvem, při nichž bylo pět osob zabito a mnoho dalších zraněno.“¹⁰⁴

Jak vidno, vztahy mezi Československem a rodícím se státem Izrael, respektive mandatorní mocí, se neodehrávaly jen na vrcholné politické scéně, kde docházelo k rozhodování o vzniku států a emigraci desetitisíců osob, ale měly i lidský rozměr. Zástupci budoucího Izraele se snažili Editě Weissové všemožně pomoci, leč bezvysledně. Případ Jakuba Weisse byl ale jen jedním z mnoha kontaktů, ke kterým mezi Československem, britskou správou a židovskými organizacemi docházelo. Nejčastější kontakty se především týkaly obchodních zakázek. Některé Československé firmy vysílaly do Palestiny své zástupce, aby jednaly s židovskými představiteli o možných budoucích obchodních kontaktech. Jiné se naopak snažily získat dlužné částky, pozapomenuté po dobu druhé světové války.

2.3. Jednání v OSN a utvoření další komise

Komise jmenovaná v květnu 1947 svůj úkol úspěšně splnila a předložila dva návrhy na řešení palestinské otázky, kterou se následně zabývalo Valné shromáždění OSN. Jelikož se však již nejednalo o mimořádné Valné shromáždění svolané k řešení jednoho konkrétního problému, nebylo Palestině věnováno již tolik pozornosti.

Na jednání se připravovala i československá delegace a o palestinské otázce také poprvé oficiálně jednala československá vláda a to na schůzích konaných 27. srpna a 9. září. Ministr Masaryk konstatoval, že *„je těžké dáti instrukce, neboť nelze předvídati, jaký bude průběh jednání na Valném shromáždění. Je samozřejmé, že československá delegace bude postupovati v nejužší spolupráci s delegacemi ostatních slovanských států...upozorňuje zejména, že jde o to, zda Palestina má býti rozdělena či nikoliv, a zda má zůstat britským mandátem nebo přejíti do správy spojených národů.*“¹⁰⁵ Masaryk také pro vládu stručně shrnul obsah závěrečného dokumentu UNSCUPu a oba protichůdné návrhy a zdůraznil, že hlavní, na čem se oba návrhy shodují, je předání správy Palestiny do rukou OSN a nutnost hospodářské jednoty budoucího státu. Podle Masaryka bylo jen otázkou času, kdy se tak stane. Také připomněl, že *„ve věci dělení vyslovil se československý delegát*

¹⁰⁴ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2, č.245/dův/47.

¹⁰⁵ NA, fond Gottwald 100/24, sv.145.

pozitivně, kdežto jugoslávský delegát měl opačné stanovisko. Náš delegát se pokusil o dohodu, ale bez úspěchu. Do New Yorku jede Zorin a bude tam také Gromyko a ministr se vynasnaží, aby se s nimi dohodl.“¹⁰⁶

Zároveň při projednávání palestinské otázky na poradě vlády 27. srpna Jan Masaryk zdůraznil svou osobní zaujatost touto problematikou, když uvedl, že „*v otázce Palestinské není možné od něj očekávat, aby po své třicetileté praxi a svém stanovisku ve věcech židovských šel s Ibu Saudem proti Židům*“.¹⁰⁷ Tento svůj postoj následně zopakoval i na jednání 9. září, když konstatoval: „*Pokud jde o židovskou otázku, je vládě známo, že jsem tu poněkud zatížen, ale nepodniknu přirozeně nic, co by nebylo v souladu s dosavadní naší zahraniční politikou a politikou Národní fronty a našich spojenců. Pokusím se však o to, abych židům podle možnosti psychologicky pomohl.*“¹⁰⁸

Vláda se při projednávání Palestinské otázky přiklonila ke stanovisku československého delegáta v UNSCOPu a i Gottwald prohlásil, že nesouhlasí s jednotným státem.¹⁰⁹ Jelikož nikdo nevystoupil s jiným návrhem, schválila vláda politické instrukce ve smyslu rozdělení Palestiny a navíc uložila ministrovi vnitra za úkol, aby se pokusil získat všechny slovanské státy včetně Jugoslávie, která stále trvala na svém federativním návrhu. V konečném usnesení také vláda konstatovala, že „*bere na vědomost zprávu ministra zahraničních věcí a zejména jeho sdělení, že československá delegace na Valném shromáždění bude ve smyslu této zprávy postupovat při jednáních v nejužší dohodě s delegacemi spojenců Československa, zejména s delegací Sovětského svazu.*“¹¹⁰ To jen dokládá, v jaké závislosti na SSSR již československá zahraniční politika byla.

Valné shromáždění zasedalo od konce září do počátku prosince a Palestinská otázka byla jen jedním z mnoha problémů řešených na tomto shromáždění. Kromě Palestiny se například řešila otázka Řecka, Španělska nebo Koreje. Na tomto shromáždění Československo nehrálo při vyjednávání tak aktivní roli jako na předcházejícím mimořádném shromáždění. Jeho význam a role se ale opět v závěru Shromáždění ukázala.

¹⁰⁶ NA, fond Gottwald 100/24, sv.145.

¹⁰⁷ NA, fond Gottwald 100/24, sv.145.

¹⁰⁸ NA, fond Gottwald 100/24, sv.145.

¹⁰⁹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 10.

¹¹⁰ NA, fond Gottwald 100/24, sv. 145.

Projednávaní návrhu UNSCOPu spadalo do působnosti první – politické – komise Valného shromáždění. Jelikož však byl tento orgán zavalen jinou agendou, rozhodlo Shromáždění zřídit pro palestinský problém zvláštní komisi ad hoc. Do jejího čela byl zvolen australský ministr zahraničí H. Evatt a jak se ukázalo, nebyla to správná volba. Zvolení si Evatt vysloužil „*jako cenu pro útěchu za neúspěšnou kandidaturu na místo předsedy Shromáždění.*“¹¹¹ Jelikož však australský kandidát byl jediným z členů UNSCOPu, který se zdržel hlasování a nevyslovil se ani k jedné z navrhovaných variant, dal se podobný diplomaticky nevýrazný postup očekávat i od Evatta. Navíc Papánek ve své zprávě ze Shromáždění píše, že „*svým násilnickým způsobem řízení komise, snoubícím se zřejmě s nedostatečným ovládním látky a psychologických potřeb jejího projednávání, zanechal Evatt velmi špatný dojem a byla obecná shoda v tom, že člověk takových vlastností se nehodí, aby byl kdy volen předsedou Shromáždění. S tvrdohlavou omezeností v konečné fázi zasedání Shromáždění opětovně svolával schůze komise, ačkoliv subkomise ještě nebyla hotova s návrhy, jež měla komise projednávat i Evatt byl na to předem výslovně upozorněn.*“¹¹²

Při projednávání návrhů předstoupili před komisi i v plénu zástupci Vysokého arabského výboru i Jewish Agency. Z dnešního pohledu můžeme vystupování zástupců Arabů hodnotit jako chybné, jelikož kdyby projevíli více prozíravosti a třeba se zdráháním přijali minoritní plán federace, mohli vážně ohrozit přijetí většinového plánu na rozdělení. Arabové však od počátku kategoricky odmítali obě alternativy a trvali na svém požadavku jednotného palestinského státu. To mělo za následek, že irácký a indický zástupce, kteří doposud podporovali minoritní návrh, od svých postojů upustili a plán federace podporovala nadále jen Jugoslávie. Minoritní návrh tímto de facto vypadl ze hry a zůstal tak proti sobě stát jen návrh na rozdělení a na jednotný palestinský stát.¹¹³

Komise ad hoc nakonec přistoupila k nečekanému kroku. Evatt zřídil dvě devítičlenné podkomise, které měly blíže rozpracovat oba návrhy. Členem podkomise, jejímž úkolem bylo rozpracovat návrh rozdělení, bylo i Československo a zástupci některých mocností – především SSSR a USA. Byly změněny některé detaily na základě požadavků Jewish Agency a především na základě podnětů

¹¹¹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.238/B/48.

¹¹² A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.238/B/48.

¹¹³ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.238/B/48.

vznesených americkým členem subkomise, týkající se úpravy hranic, aby byl snížen počet arabské menšiny v židovském státě. Bylo také přijato přepracování části týkající se mezinárodního statusu svobodného města Jeruzaléma, které připravil Československý zástupce v komisi Lisický.

Dne 19. listopadu byly předloženy návrhy obou podkomisí k projednávání v komisi. Zvedl se však odpor vůči slabosti prováděcí části plánu. Ten totiž počítal s účastí Britské mandatorní správy na provedení rezoluce, a to i přesto, že anglický státní sekretář pro kolonie Creech Jones ve všeobecné diskusi nesmlouvavě oznámil, že Británie „*nepropůjčí svou armádu k provedení plánu o rozdělení, pokud ten nebude přijat oběma stranami – Židy i Araby*“, a ohlásil brzké složení mandátu a evakuaci anglického vojska z Palestiny.“¹¹⁴ Delegace Spojených států toto britské stanovisko nebrala v potaz doufajíc, že v průběhu jednání změní Angličané své nekompromisní stanovisko především pod spojeným tlakem USA a SSSR pracujících v komisi pro rozpracování plánu rozdělení. Plán tedy nebyl znovu přepracován, jen lehce poupraven a od jednání a příprav se přešlo k hlasování.

Při hlasování v komisi se ukázalo, že chyběl jeden hlas do dvoutřetinové většiny potřebné k přijetí plánu ve Shromáždění. V ad hoc komisi hlasovalo 25 zástupců pro rozdělení, 13 proti a 17 se zdrželo hlasování. „*Nastala horečné činnost se strany Židovské agence a účinný nátlak ze strany Spojených států na nezávislé státy, které v komisi pro plán nehlasovaly.*“¹¹⁵ Při konečném hlasování ve Shromáždění byla rezoluce č.181 přijata 33 hlasy pro, 13 států bylo proti a 10 se zdrželo hlasování.¹¹⁶ „*K vítězství rozdělení paradoxně pomohly spojené hlasy sovětského bloku, Spojených států a jejich spojenců. Přestože velké spojení bylo již delší dobu pohřbeno a rýsovalo se rozdělení světa do dvou táborů, sionistický projekt mohl být realizován díky souběhu zájmů dvou protivníků.*“¹¹⁷ Zástupci arabských států rezoluci odmítli a prohlásili, že se jedná o hrubé porušení Charty. Naopak Židé přijali výsledky hlasování s nadšením.

Pro rozdělení samozřejmě hlasovalo i Československo. Další velkou roli mělo ale teprve před sebou. V rámci hlasování o rezoluci č.181 byl totiž bez diskuse přijat

¹¹⁴ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.238/B/48.

¹¹⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.238/B/48.

¹¹⁶ Hlasování se zdržely následující státy: Argentina, Chile, Čína, Kolumbie, Salvádor, Etiopie, Honduras, Mexiko, Velká Británie a Jugoslávie. Proti hlasovaly následující: Afghánistán, Kuba, Egypt, Řecko, Indie, Irán, Irák, Libanon, Pákistán, Saudská Arábie, Sýrie, Turecko, Jemen. Čerpáno z: Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

¹¹⁷ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 77.

návrh Evatta na vytvoření pětičlenné komise, která měla v Palestině plán rozdělení provést a připravit půdu pro vznik samostatných států. Kromě Bolívie, Dánska, Panamy a Filipín bylo jejím členem i Československo, proti čemuž ostře protestovali zástupci arabských států. Význam naší účasti v této komisi byl navíc umocněn zvolením Lisického za jejího předsedu na prvním setkání komise 9. ledna 1948.¹¹⁸

O činnosti této komise se v archivu MZV dochovala řada dokumentů. Především můžeme konstatovat, že její činnost neměla velký úspěch. Původně Britové nechtěli ani členům komise dovolit Palestinu navštívit před 1. květnem, na kdy byla původně stanovena konečná britská evakuace Palestiny. Když komise počátkem ledna 1948 do Palestiny přeci jenom dorazila, nebyla vlídně uvítána a „*členové komise byli ubytováni v nevětraném přístřešku naproti britskému hlavnímu stanu v Jeruzalémě, kde statečně, ale marně dělali, co mohli, aby reprezentovali důstojnost svého tělesa. Za stále těžších a nebezpečnějších podmínek hledali způsoby, jak uvést v chod přechodný režim v Palestině. Ale brzy byli odkázáni jen na to, aby si zaopatřovali jídlo a pití. Nedosáhli ničeho.*“¹¹⁹

Hlavní důvody neúspěchu komise shrnul Lisický a jeho kolegové do zprávy, kterou předložili 10. dubna 1948 mimořádnému Valnému shromáždění OSN.¹²⁰ Zároveň zaslal Lisický Clementisovi 6. dubna 1948 report s názvem *Příčiny nynějšího stavu Palestinské otázky*. V obou těchto dokumentech Lisický konstatuje, že hlavním důvodem neúspěchu byl „*nedostatek prostředků donutit zúčastněné strany, aby navrhované řešení provedly, anebo i když donucovací prostředky nechyběly, nebyl dostatek vůle jich použít.*“¹²¹ Hned v první, únorové zprávě komise z Palestiny postavili její členové jako nutnost zřídit mezinárodní brannou moc, jež by nastoupila po skončení mandátního režimu. „*Bezpečnostní rada na to reagovala půldruhým měsícem bezradného a mnohdy zmateného legislativního rokování, z něhož posléze na americký návrh vyšlo rozhodnutí svolání Mimořádného shromáždění na 16. dubna s cílem revidovat loni přijatý plán pod rouškou návrhu na dočasné zřízení svěřeneckého režimu pro celou Palestinu...o žádosti komise o zřízení mezinárodní branné moci pro Palestinu se přitom prakticky*

¹¹⁸ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 69, č.1254/194.

¹¹⁹ SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael*. Praha : Regia 1999, s. 255.

¹²⁰ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 69, č.1254/194.

¹²¹ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

vůbec nemluvalo.“¹²² Významnou složkou podepisující se na neudržitelnosti situace v Palestině a na neefektivitě činnosti komise bylo chování Velké Británie. Ta dodržela přesně to, co řekla. Odmítla se podílet na provádění plánu, který by neodsouhlasili jak Židé, tak Arabové. O sporech s mandatorní mocí referoval Lisický ve své druhé zprávě z března 1948. Británie například „odmítla připustiti po dobu mandátního režimu přípravná opatření Komise, směřující k organickému vybudování a včasnému opatření nedostávající se těžší výzbroje pro příští oficiální milici židovského státu...a pokaždé byla pohotova ukázati, že ten či onen zamýšlený posun Komise podle resoluce Shromáždění nelze uskutečniti vzhledem k poměrům, jak se v Palestině po odhlasování resoluce vyvinuly.“¹²³ Za třetí významný moment považuje Lisický rozpad jednoty obou předních světových velmocí – SSSR a USA – v palestinské otázce a konstatuje, že „vojenské kruhy americké spolu s protisovětskými činiteli State Department prosadili prioritu arabského petroleje pro potencionální válečné účely nad jakýmikoliv jinými zřeteli a ohledy, i za cenu ohrožení samostatnosti židovského státu, za jehož zřízení v rámci plánu o rozdělení se delegace Spojených států na Shromáždění tak energicky zasazovala.“¹²⁴ Lisického hodnocení postoje USA v prvních měsících roku 1948 je již silně ideologicky zabarvené a neodpovídá zcela realitě. Pravdou je, že se „velká koalice“ SSSR a USA v palestinské otázce rozpadla. Moskva dál ochotně podporovala Židy, kdežto Američané v důsledku eskalace násilí, ohrožení židovského obyvatelstva i neschopnosti komise realizovat potřebné přípravné kroky pro budoucí rozdělení, změnili stanovisko a vystoupili 19. března v Radě bezpečnosti s návrhem svolat další mimořádné Valné shromáždění. Shromáždění, na kterém referoval o aktivitách komise a o situaci v Palestině i Lisický, se v dubnu 1948 i přes znechucení řady států opravdu sešlo. Nedokázalo již ale zabránit spontánnímu vývoji probíhajícímu v Palestině. Ostatně, dokládá to i Lisického hodnocení situace pro Clementise a je až s podivem, jaký odhad Lisický měl. V závěru své zprávy přináší prognózu, kde mimo jiné konstatuje: „ať už se na nadcházejícím mimořádném Shromáždění stane s plánem o rozdělení cokoliv, dynamika života bude silnější než jakákoliv rozhodnutí. Rozdělení Palestiny utvořením zvláštního židovského státu se již nyní na

¹²² A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

¹²³ Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

¹²⁴ Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

*místě fakticky provádí a žádný svěřenecký či jakýkoliv jiný papírový režim nebude moci to již zvrátit.*¹²⁵

Věci se daly do pohybu samy. Arabské armády, manévrující na hranicích Palestiny již od listopadu 1947, se 15. května 1948 pohnuly z místa s cílem zničit rodící se židovský stát a jednání v OSN aktivitu arabských států z počátku nemohlo nijak ovlivnit. Válka za nezávislost Izraele započala. Ve vzduchu se vznášela otázka, zda bude Izrael schopen čelit tak mocnému útoku. Všem bylo jasné, že při odporu Židů bude hrát klíčovou roli zahraniční podpora nově vzniklému státu, tedy podpora diplomatická, vojenská a demografická. Jediné Československo poskytlo Izraeli pomoc na všech těchto úrovních a nesmazatelně se tak zapsalo do jeho dějin.

¹²⁵ A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, č.77259/1948.

3. První dohoda o zbraních a uznání státu Izrael

Na přelomu let 1947 a 1948 se souběžně s činností mezinárodních orgánů i arabských a židovských vojenských organizací odehrávala celá řada dalších významných událostí. Nejvíce aktivní byli Židé, jelikož si pravděpodobně nejvíce uvědomovali ohrožení a důsledky nepřipravenosti na jakýkoliv možný vývoj. Již v roce 1945 byla nejvýznamnější židovská vojenská organizace Hagana na příkaz Ben Guriona reorganizována a rozdělena do čtyř sekcí. První a druhá sekce – Mosad a Bricha - měla na starosti imigraci. Třetí sekce nesla název Rechesh. Jejím úkolem bylo zajištění co největšího možného množství zbraní a vojenského vybavení a jeho dopravení do Palestiny. Konečně čtvrtá sekce nesla nadále název hlavní židovské vojenské složky – Hagana - a měla za úkol vojenský výcvik a obranu židovské části Palestiny a budoucího státu Izrael.

Všechny čtyři sekce Hagany měly svou důležitost, ale koncem roku 1947 potřebovali Židé především zbraně: „*While the work of the escape and immigration section was critically important to the eventual independence of State Israel....the prime concern of the Jewish Agency, was to obtain drastically needed weapons through Rechesh.*“¹²⁶ Ben Gurion původně odmítal cestu války a násilí, avšak postupně byl donucen svůj postoj změnit. V jednom z rozhovorů s Ehudem Avrielem¹²⁷ (původním jménem Überall), klíčovou osobností, která sehrála hlavní roli v získávání zbraní pro rodící se stát Izrael, Ben Gurion údajně pronesl: „*In a few days the United Nations will decide on the partition of Palestine. If the vote is favourable, there is bound to be war. The Arab members of the United Nations obstinately oppose the establishment of our state. Their armies will invade. If the United Nations comes to a negative decision, there will also be war: the Arabs will be emboldened by the anti-Zionist decision and attempt to push us into the*

¹²⁶ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 57.

¹²⁷ Ehud Avriel se narodil v roce 1917 ve Vídni. Od mládí ho inspirovaly sionistické myšlenky. Po anšlusu Rakouska v roce 1938 utekl do Palestiny, kde se podílel na založení řady kibuců. Za války a především po jejím skončení se stal jednou z klíčových osobností Hagany v Evropě. Nejdříve organizoval ilegální imigraci. Od konce roku 1947 dojednával, organizoval a zajišťoval ilegální dodávky zbraní z Československa do Izraele. Stal se prvním vyslancem Izraele v Československu a Maďarsku. Později zastával stejný post v Itálii. Vystupoval i jako poradce Ben Guriona a Goldy Meirové. Zemřel roku 1980 v Izraeli.

Mediterranean. So we need arms. They had to come quickly and in the right quantities.”¹²⁸

3.1. První dohoda o zbraních

Ehud Avriel, původně člen Brichy a budoucí první vyslanec Izraele v Československu, byl vyslán Ben Gurionem do Evropy, aby se pokusil získat potřebné zbraně. Paměti Ehuda Avriela nám umožňují nahlížet na následující události pod jiným, často úsměvným úhlem pohledu, než to nabízí archivní dokumenty.

Koncem listopadu 1947 dorazil Avriel do ústředí Hagany v Paříži, kde se pokusil kontaktovat řadu osobností a kde byl především sám osloven nepřeborným množstvím různých obchodních zástupců, kteří mu slibovali – samozřejmě za tučnou provizi – kontakty na zaručené prodejce zbraní nebo mu sami nabízeli zbraně. Nabídky však byly buď nereálné, zcela falešné nebo cenové přemrštěné. S jednou takovou přemrštěnou nabídkou přišel například zástupce prezidenta Nikaraguy Anastasia Sozomy. Navrhl, že jako reprezentant suverénního státu nakoupí požadované zbraně a Jewish Agency je pak odprodá s pětadvaceti procentní přírůžkou. Na tuto nabídku Avriel samozřejmě nepřistoupil.

Zlom přišel až ve chvíli, kdy se Avriel setkal s židem rumunského původu Robertem Adamem Abramovičem. Jejich setkání předcházela šťastná náhoda. Jeden z Avrielových spolupracovníků – Yosef Ilan – získával "nedostatkové zboží" – vstupenky na balet - právě od Roberta Adama a jako protislužbu mu slíbil, že se pokusí dohodnout mu schůzku s Avrielem. Ačkoliv se původně Avriel odmítal s Adamem sejít, rozhodl se nakonec udělat svému spolupracovníkovi a příteli drobnou úsluhu: „*I at least had to do him small favour of wasting a quarter of an hour on another fata morgana...as soon as Robert Adam entered my room, I sensed that ballet ticket were not only difference between him and the others. My visitor put his briefcase on the low table between us and took out two catalogues of armaments produced by the famous Czech arms factory at Brno.*”¹²⁹ Kromě realistické nabídky překvapil Adam Avriela ještě něčím: Již před schůzkou zakoupil

¹²⁸ AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 331.

¹²⁹ AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 332.

dvě letenky do Prahy na následující den, jelikož správně předpokládal, že o jeho nabídku bude zájem.

Rober Adam Abramovič byl Žid původem z Rumunska. Pře válkou pracoval v Bukurešti jako obchodní zástupce řady československých firem. Byla mezi nimi i Zbrojovka Brno. Za války se mu podařilo společně s ženou a několika přáteli uprchnout z Rumunska na zakoupené lodi. Do Palestiny, kam směřovali, se jim doplout nepodařilo - byli zadrženi britskou válečnou lodí, zatčeni a po dobu války internováni na Kypru. V roce 1945 se sice i s ženou dostal Adam do Tel Avivu, ale ani zde dlouho nepobyl. Vidina dalšího válečného konfliktu a ne příliš komfortního způsobu života ho nijak nelákala, a tak se vrátil do Evropy a obnovil řadu svých kontaktů, včetně těch se Zbrojovkou Brno. Setkání Roberta Adama Abramoviče a Ehuda Avriela je jedním z klíčových momentů při získávání vojenské pomoci pro Haganu a budoucí stát Izrael. Adam byl díky svým kontaktům a znalostem o obchodu se zbraněmi Avrielovi velmi nápomocný a po vzniku Izraele se stal oficiálním členem Recheshu a významně se podílel na získávání dalších zbraní.¹³⁰

Do Prahy dorazil Avriel a Adam 1. prosince 1947 krátce před polednem. Na letišti je kromě zástupců zbrojovky přivítal i Avrielův dávný přítel a třetí klíčová osobnost při dojednávání dalších zakázek – Uriel Doron (v té době ještě vystupující pod jménem Dr. Otto Felix). Doron, žid původem z Československa, se již před válkou přestěhoval do Palestiny a začal podnikat. Jeho práce obnášela časté návštěvy rodné země, které po válce obnovil. Navíc měl velice dobré kontakty na řadu osobností politické scény i na vysoce postavené členy zbrojovky, jelikož s řadou z nich navštěvoval stejné školy.

První kontrakt uzavřený mezi Avrielem a zástupci Zbrojovky Brno byl podepsán v časných odpoledních hodinách téhož dne – 1. prosince 1947, ani ne hodinu a půl po vstupu Avriela do jednací místnosti.¹³¹ Takto rychle bylo možné uzavřít kontrakt jedině díky vysoké míře zainteresovanosti všech zúčastněných. Avriel potřeboval zbraně okamžitě a disponoval dostatečným kapitálem, navíc v žádaných dolarech a librách. Zástupci zbrojovky chtěli pozvednout skomírající a dříve tak významné odvětví našeho průmyslu, zbavit se starších typů zbraní a zároveň v Avrielovi spatřovali movitého a perspektivního zákazníka. Když se k těmto pozitivním

¹³⁰ Informace o Romertu Adamu Abramovičovi čerpány z: AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 333-334.

¹³¹ AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 335.

faktorům přidaly i osobní sympatie a podpora z vládních míst, byly další administrativní překážky spíše jen formalitou.

Arnold Krammer ve své práci uvádí, že první dohoda o zbraních čítala 10 000 pěchotních pušek Mauser P-18, 4500 těžkých kulometů ZB-37 a okolo 3 000 000 kusů munice ráže 7.92 mm.¹³² Dnes můžeme jen stěží zhodnotit správnost tohoto údaje vycházejícího z odhadů pamětníků. Situaci navíc komplikuje skutečnost, že „řada důležitých archiválií ve víru politických událostí zmizela a také to, že dodávky zbraní od čs zbrojařských podniků (Škodových závodů, Zbrojovky Brno) ministerstva zahraničního obchodu a ministerstva dopravy se prováděly i neoficiální cestou, bez řádného administrativního podchycení.“¹³³ Pro první kontrakty na přelomu let 1947 a 1948, kdy se dodávky týkaly pěchotních zbraní a ne těžké vojenské techniky, schází přesné soupisy, případně objednávky a povolení, která by mohla naznačit bližší počet prodaných kusů zbraní. V počtu zbraní uváděných Krammerem v prvním kontraktu tak značně vyniká počet 4 500 kusů těžkého kulometu ZB-37, obzvláště porovnáme-li to s další objednávkou těchto zbraní z května 1948, kdy jich stát Izrael objednal a zakoupil 200.¹³⁴ Jen další bádání může odhalit skutečný rozměr podepsaných a realizovaných kontraktů před březnem 1948, kdy byla oficiálními místy schválena orientace zbrojního průmyslu na rodící se stát Izrael a došlo tak k definitivnímu posvěcení předešlých i následujících obchodních jednání.

Podepsání smlouvy jen pár hodin po příletu byla jedna věc. Realizace celé dodávky věc druhá. Ve skutečnosti museli Avriel, jeho tým, zástupci zainteresovaných firem i někteří členové československé vlády vyvinout značnou aktivitu, aby mohla první objednávka opustit zemi co nejdříve. Předně muselo být vyřešeno několik formalit. Tou nejpodstatnější se z počátku zdála být otázka, pro koho budou oficiálně zbraně objednány. Jewish Agency nebyla zástupcem nezávislého státu, a tak se vzhledem k platným československým zákonům nemohla o nákup zbraní ani ucházet. Navíc byla 27. listopad 1947 schválena rezoluce OSN o zákazu vývozu zbraní do Palestiny. Zde je zapotřebí poznamenat, že rezoluce znevýhodňovala především židy, jelikož byla prozatím platná pouze pro Palestinu a

¹³² KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 61.

¹³³ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 112.

¹³⁴ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 131.

ne pro celý blízkovýchodní region. Palestiňští Arabové tedy mohli získávat zbraně od sousedních arabských států. Problematika objednavatele se nakonec ukázala být jednou z nejmenších překážek v realizaci celého kontraktu, jelikož jak píše Avriel v jednom svém článku, „*my Palestine Jewish underground colleagues in Paris and I had obtained blank stationem from the Paris embassy of a country the name of which still cannot be revealed.*“¹³⁵ My již dnes víme, že se jednalo o etiopské hlavičkové papíry. Ty se podařilo Haganě získat krátce po válce a využívala je k nelegální emigraci „etiopských“ uprchlíků do Palestiny. Nyní měly pro Avriela hodnotu zlata, jelikož díky nim mohl objednat životně důležité zbraně právě jménem etiopské vlády. Je úsměvné, že Avriel vlastně ani nevěděl, jak se podobná objednávka sepisuje a jaké potřebné formality má nést. Tento drobný problém pomohl Avrielovi údajně překonat ministr Masaryk.

Když ho Avriel brzy po svém příletu do Prahy navštívil (pravděpodobně 3. prosince) a projednával s ním některé otázky spojené s dodávkami zbraní, zmínil se mu mimo jiné i o tom, že nemá představu, jak správně formulář vyplnit: „*we had the blank stationem of X's Paris Embassy, but did not know how to compose a proper letter of credentials. With obviuos glee, Masaryk dictated the letter to his secretary, in the name of the rule of X. After she typed it, he signed it with a remarkably impressive signature that, on close inspection, turned out to be his own!*“¹³⁶

Další problém, který bylo zapotřebí nějakým způsobem vyřešit, se týkal beden, ve kterých budou zbraně transportovány. Zástupci Recheshu a Hagany se oprávněně obávali, že pokud budou zbraně přepravovány standardním způsobem podle českého i mezinárodního práva – tedy ve speciálně označených, popsanych a zapečetěných přepravních bednách - bude téměř nemožné je propašovat do Palestiny nepozorovaně. Masaryk ulehčil Avrielovi situaci i v tomto případě, když mu na schůzce řekl, že se všemi případnými byrokratickými překážkami se může obracet na tajemníka ministerstva zahraničních věcí Clementise. Avriel ve svých vzpomínkách píše, že Masaryk vtipně poznamenal: „*For me it is enough that you defend yourself against your enemies. But Clementis will be happy to know, that by*

¹³⁵ AVRIEL, E.: *Prague and Jerusalem: The Erea of Friendship*. In: DAGAN, A. (ed.): *The Jews of Czechoslovakia. Volume III*. Philadelphia-New York : Society for the History of Czechoslovak Jews and The Jewish Publication Society of America, s. 556.

¹³⁶ AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 335-336.

fighting for your life, you undermine British imperialism in the Middle East.”¹³⁷

Avriel poté na schůzce s Clementisem požádal, zda by nebylo možné nějakým způsobem tuto delikátní záležitost vyřešit. Clementis později tlumočil tento speciální požadavek zástupcům zbrojovky a dodávce byla udělena výjimka. Aby však nebylo mezinárodní právo porušeno zcela okatě (pro případ, že by byl náklad někde na své cestě do Palestiny zabaven), byl problém vyřešen tak, že byl náklad zabalen podle všech pravidel do speciálních beden a pak uložen do beden ještě větších bez jakéhokoliv označení. Tato kamufláž zvýšila šanci na úspěšný transport zbraní do Palestiny.¹³⁸

Právě otázka přepravy byla nejpalčivějším problémem. Vzhledem k tomu, že Československá republika neměla přístup k moři, byly možnosti dopravy značně omezené a komplikované. Ještě než byla spuštěna letecká Žatecká akce, o které bude pojednáno v následující kapitole, musel být zakoupený vojenský materiál dopravován po souši a moři. Zástupci Hagany se nejdříve pokoušeli vyjednat možnost přepravy zbraní do polského přístavu Gdyně a odtud po moři do Palestiny. Od tohoto plánu ale nakonec ustoupili. Nejen kvůli zamítavému stanovisku polské vlády, ale i kvůli časové náročnosti této trasy. Zvolili nakonec jižní trasu přes Maďarsko a Jugoslávii. Maďarsko povolilo tranzit zbraní po Dunaji. Loď vyplula z Bratislavy a přes maďarské území doplula do Vukovaru v Jugoslávii, kde byl náklad přeložen na železnici a dopraven do přístavu Šibenik. Povolení pro převoz zbraní skrze Jugoslávské území se podařilo získat především díky dobrým vztahům z času války mezi Ehadem Avrielem a Alexandrem Rankovičem, tou dobou ministrem vnitra Jugoslávie.

Obzvláště zajímavý je osud československých zbraní na cestě z Šibeniku do Palestiny. Ehadu Avrielovi se v součinnosti s italským kolegou Munyou Mardonem podařilo najmout nákladní loď s názvem Nora. Loď kotvila v Benátkách, kde byla také naložena velkým množstvím cibule – což bylo součástí plánu - a poté odplula do Šibeniku. V Jugoslávii byla cibule částečně vyložena, a než byla opět vrácena na palubu, byl do útroh lodi naložen i citlivý vojenský náklad, který byl následně cibulí zasypán. Jelikož v tu dobu byly ve všech významných evropských přístavech britští agenti, sehráli jugoslávští přístavní strážníci, kteří loď nakládali, na přání Avriela

¹³⁷ AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 335.

¹³⁸ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 62.

Istivou scénku. Jednu z beden vyprázdnili, naplnili šroubky a při nakládání ji pak „omylem“ upustili. Benda se rozbila a tak se všichni, kdo událost sledovali, mohli přesvědčit o nezávadnosti nakládaného zboží.¹³⁹

Nora, naložená cibulí a především československými zbraněmi¹⁴⁰, vyplula z Šibeniku 28. března 1948, téměř čtyři měsíce po podepsání kontraktu. Aby loď přečkala silnou bouři, která jí během plavby zastihla, byla nucena na dva dny zakotvit v kyperském přístavu Larnaka a to přímo mezi dvěma britskými válečnými loděmi. Do telavivského přístavu v Palestině připlula 3. dubna a zbraně, ukryté pod horou italských cibulí, zůstaly skryty před pátravými zraky britských vojáků. Ti neměli chuť důkladně prohledávat zapáchající loď. Zbraně byly potají v noci vyloďeny, což nebyl vůbec jednoduchý úkol: „we worked all night to unload the weapons, people fainting left and right from the smell, and by the morning the surface of the sea from Tel Aviv to Herzlya was covered with a layer of floating Italian onion.“¹⁴¹ Československá vojenská pomoc přišla právě v čas. Ani ne čtyřiaadvacet hodin po příplutí Nory spustila Hagana a Palmach operaci Nachshon, jejímž cílem bylo prolomení arabské blokády na hlavní příjezdové cestě do Jeruzaléma. Operace skončila velkým úspěchem, na čemž měly značný podíl československé zbraně, které byly okamžitě rozdány vojákům Hagany a Palmachu a značně tak zvýšily bojeschopnost židovských vojenských jednotek.¹⁴²

¹³⁹ K lodi Nora se pojí i jiné zajímavé příběhy, které popisuje Avriel ve svých pamětech. Například: kapitán lodi a zároveň jeden z operativců Mossadu označovaný jako Benyamin, který působil v Itálii, se přesunul do Šibeniku, aby přichystal a dojednal způsob nalodění zbraní. Italská ambasáda v Jugoslávii mu však odmítla vydat další vízum pro návrat zpět do Itálie a to až do osmnáctého dubna, kdy bude v Itálii po volbách. Výjimku pro vstup do Itálie měli pouze stání občané Velké Británie a USA (tuto informaci sdělil Avrielovi italský konzul v Jugoslávii, Avrielův starý známý). Když se Ehud Avriel dozvěděl nepříznivou informaci, vyrazil za Benyaminem z Prahy do Jugoslávie. Během následujících dnů se přes Curych a Paříž dostali do Marseille, kde sídlila padělatelská dílna Hagany zvaná "Studio". Na počkání během dvou hodin jim byly vyrobeny britské pasy a oba dobrodruzi vyrazili nočním vlakem do Itálie. Pikantní na celé záležitosti bylo, že Benyamin, ačkoliv ovládal pět jazyků, nehovořil anglicky a tak hrozilo prozrazení na hranicích při celní kontrole. Blíže k příběhu Nory: AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 336-354.

¹⁴⁰ Údaje o tom, kolik zbraní přesně loď vezla, dnes nikdo neví a ruší se. Například Moše Yager, vycházející z prací o dějinách Hagany uvádí odhad 4500 pušek, 200 kulometů a 5,04 milionů nábojů. YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 92. Ehud Avriel ve svých pamětech uvádí množství 10 000 pistolí, 2,5 milionů nábojů a a 500 kulometů. AVRIEL, E.: *Open the Gates! A personal story of „Illegal“ Immigration to Israel*. New York : Atheneum 1975, s. 351. Pravděpodobnější jsou údaje Moše Yegara, jelikož z archivních dokumentů víme, že Avriel a Doron získali tranzitní povolení na převoz 4 500 pušek, 200 kulometů a více než pěti milionů nábojů jugoslávským územím. ABS, 425-365-1., č.5.

¹⁴¹ LORCH, N.: *The edge of the Sword*. New York : G. P. Putnam's Sons 1961, s. 94.

¹⁴² Židé byli v nelegálním získávání a pašování zbraní velmi zběhlí. Příběh Nory je jen jedním z mnoha. Pikantní je například akce, kdy se členům Hagany podařilo pod krytím filmové společnosti

Podivuhodnou shodou okolností nebyly zbraně, které přivezla Nora, prvními československými zbraněmi, které v dubnu 1948 do Palestiny dorazily. Když Ehud Avriel přijížděl počátkem prosince 1947 do Československa, nebyl jedinou osobou, která měla zájem o naše zbraně. Ve stejnou dobu pobývala v Československu syrská delegace, vedená majorem Faudem Mardamem, synovcem syrského premiéra. Syrská delegace zde dojednala kontrakt o hodnotě kolem 11 milionů dolarů, který se týkal přibližně 8 000 pěchotních zbraní, 10 000 000 nábojů 7,92mm a také velkého množství ručních granátů a výbušnin. Když se o tom dozvěděl Avriel a předal informace Ben Gurionovi, dostal další úkoly. Měl se pokusit přerušit další prodej zbraní arabským státům (kromě Sýrie se v budoucnu očekával kontrakt i s Egyptem) a zároveň lokalizovat syrské zbraně a dodávku překazít. Obojí se Avrielovi nakonec zdařilo.

O zastavení prodeje zbraní Arabům se již v roce 1947 pokoušel prostřednictvím generála Heliadora Píky zapůsobit na rozhodnutí zástupců brněnské zbrojovky o prodeji zbraní Sýrii Josef Nash-Nacht - člen Hagany a obchodní zástupce Tatrovky a Explozia Semtín. Upozorňoval generála a členy zbrojovky na nepříznivé důsledky vývozu zbraní do Sýrie, které by tento krok mohl vzbudit v amerických židovských kruzích. Nash-Nacht později navštívil i ministra Noska, státního tajemníka Clementise a setkal se i s ministrem Masarykem. Všichni ale zastávali stanovisko, že vývoz nemůže být přerušen kvůli nedostatečnému odbytu zbrojního průmyslu a naléhavé potřebě deviz. Naznačili však, že pokud by se našel jiný významný a solventní odběratel, který by pokryl odbyt i za arabské státy - u nichž navíc vždy hrozilo, že vznikne problém se splácením – mohla by se situace změnit. Aktivita Josefa Nash-Nachta bývá někdy považována za jeden z prvních impulzů k čilejším kontaktům a jednáním o nákupu zbraní v Československou zástupci Jewish Agency.¹⁴³

V aktivitě Nash-Nachta pokračoval od prosince 1947 Ehud Avriel a Uriel Doron. Snažili se především poukázat na to, že dodávky pro židovskou část Palestiny by mohly být pro Československo zajímavější. Jewish Agency byla skutečně ohodnocena jako perspektivní odběratel, jehož význam převyšoval důležitost všech

zapůjčit několik starších letadel pro natáčení válečného filmu. Zapůjčená letadla se do Británie samozřejmě nikdy nevrátila a po společnosti nezbyly žádné stopy. KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 57.

¹⁴³ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 42-43.

arabských zemí. Jednání s arabskými zástupci nebyla nikdy zcela zastavena, ale byla zvolena zdržovací taktika. To, že se syrským delegátům nepodařilo podepsat další smlouvy, ale nesmí být přičítáno jen působení Avriela a Dorona. Významný byl také ekonomický faktor. Recheš měl přístup k velkému množství kapitálů v dolarech a librách, kdežto řada syrských zahraničních kont byla tou dobou zmrazena. Když se syrská vláda snažila zprostředkovat další nákup zbraní, byla údajně rezolutně odmítnuta ředitelem Národní banky Československé Jan Sommerem se slovy: „*If you haven't any dollars, you shouldn't make war.*“¹⁴⁴

I druhý úkol se podařilo Avrielovi splnit. Československé zbraně pro Sýrii byly stejně jako později pro Židy plaveny z Bratislavy po Dunaji. Hagana ale neměla tušení, který středomořský přístav byl cílový. Arielovi se podařilo hádanku rozluštit ve spolupráci s jugoslávskými úřady a díky pomoci Rankoviče. Ten poskytl Avrielovi informaci, že v přístavu Rijeka byl zadržena podezřelý náklad směřující do Sýrie a je prověřován. Než se mohl Avriel pokusit více zasáhnout, bylo lodi Lino, na kterou byly zbraně naloděny, povoleno odplout. Je pozoruhodné, že zásilka opustila Rijeku v doprovodu dvou anglických křižníků. Podařilo se získat informace, že pokud bude příznivé počasí, popluje loď přes Kypr přímo do Sýrie a pokud ne, zamíří nejdříve do italského přístavu Bari. Židovským agentům přálo štěstí. Počasí nebylo dobré, a tak byla loď nucena zakotvit v Bari, kde se jí pomocí přísavných min podařilo agentům Hagany potopit. Tím ale příběh zásilky pro Sýrii ještě neskončil. Zbraně byly vyzvednuty z moře a přeloženy na italskou loď Argiro. Jeden z členů posádky byl ale agentem Hagany, a tak měli Židé dostatek informací o pohybu lodi. Na širém moři pak bylo plavidlo přepadeno dvěma menšími židovskými plavidly a zbraně se dostaly pod židovskou kontrolu. Do Palestiny byl náklad dopraven přibližně ve stejnou dobu, kdy připlula Nora. Zbraně byly samozřejmě použity okamžitě v akci. Československé zbraně z Nory nebyly jediným válečným materiálem, který pomohl počátkem dubna 1948 zvládnout úspěšně operaci Nachshon.¹⁴⁵

¹⁴⁴ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 62.

¹⁴⁵ Podrobnosti o celé akci se částečně rozcházejí. Pro bližší studium: MARDOR, M.: *Strictly Illegal*. London : Robert Hale, Ltd. 1964, s.200-211. Dále také: BLACK, I.-MORRIS, B.: *Mossad – Izraelské tajné války*. Brno : Bonus A 1995, s. 85-87.

3.2. Diplomatičká podpora

Kromě vojenské pomoci se Československo postavilo na jaře 1948 za rodící se stát Izrael i na diplomatičké kolbišti. Britská mandátní správa po několikerych změnách ohlásila definitivní odchod z Palestiny na 15. května 1948. Čím více se blížilo datum evakuace, tím více rostlo v Palestině napětí. Ozbrojené srážky mezi Židy a Araby naplno propukly v zápětí po odhlasování rezoluce o rozdělení Palestiny 29. listopadu 1947, stále se stupňovaly a neměly daleko od válečného stavu. Situace se zdála být bezvýchodná a neudržitelná a jak již bylo řečeno, bylo svoláno mimořádné Valné shromáždění, které mělo znovu otevřít palestinskou otázku a případně přehodnotit výsledky hlasování z konce roku 1947. Hlavními důvody byla nečinnost britských jednotek v Palestině, které nijak nepomáhaly v realizaci plánu na rozdělení v kombinaci s neustálými boji. V důsledku toho nezmohla nic ani komise a Židé i Arabové odmítali zastavit palbu. Všichni se obávali toho, co nastane 15. května po odchodu Britů, pokud v regionu nebude přítomna jiná vojenská moc, která by zastavila eskalující násilí.

Do 14. května 1948 se nepodařilo situaci vyřešit. Na hranicích mandátu Palestina byly zformované jednotky sousedních států a čekaly na další vývoj. Rozhodující okamžik nastal večer 14. května. Jen několik málo hodin před ukončením mandátu vyhlásil David Ben Gurion v telavivském muzeu nezávislost státu Izrael. O pár hodin později překročily jednotky Egypta, Jordánska, Sýrie, Iráku, Libanonu a Saudské Arábie domnělé hranice nového státu. Začala první arabsko-izraelská válka, nazývaná též Izraelci válka za nezávislost.

V regionu nebyla přítomna žádná vojenská síla, která by mohla přerušit vojenský konflikt. Židé se museli spolehnout pouze na sebe a svou sílu a odhodlanost bránit nový stát. Pomoc ale mohli hledat na poli diplomacie a také ji rychle získali. Izrael mohl především počítat s podporou Sovětského svazu a jeho satelitů. Uznání státu je symbolickým gestem, obzvláště v takto napjaté situaci. Sověti usilovali o to, aby byli první velmocí, která Izrael uzná. Spojené státy sice uznaly nový stát ještě 14. května, ale jen de facto. První stát, který uznal Izrael de iure, byl Sovětský svaz a to 17. května 1948.¹⁴⁶ Spojené státy tak učinili až 31. ledna 1949, když už byla válka prakticky u konce a postavení Izraele se stabilizovalo.

¹⁴⁶ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 89.

Moskva a Tel Aviv navíc rychle uzavřeli dohodu o navázání diplomatických styků a SSSR odsoudil intervenci arabských armád a začal Izrael obhajovat. Velvyslancem SSSR byl jmenován Pavel Jeršov a velvyslankyní Izraele v Moskvě Golda Meirová.¹⁴⁷

Moskvu následovali i státy východní Evropy, mezi nimi Československo. Oficiální oznámení bylo učiněno 20. května 1948, k vlastnímu uznání došlo již o den dříve: „*Úřad předsednictva vlády dovoluje si sdělit, že vláda učinila dne 19. května 1948 per rollam ve výše uvedené věci následující rozhodnutí: Vláda se usnází na návrh ministra zahraničních věcí, opřený o jeho list ze dne 19. května, č.j. 106.062/II-6/48, že: vzavši na vědomost, že Národní rada v Palestině, vyhlásila židovský stát Izrael a ustavila jeho prozatímní vládu, uznává nově vzniklý Stát Izrael a jeho zatímní vládu de iure...*“¹⁴⁸

Telegram ministra zahraničních věcí Clementise o uznání Státu Izrael byl odeslán Moše Šertokovi, izraelskému ministru zahraničních věcí ještě 19. května. Adresát ho však neobdržel. Ehud Avriel, který byl prozatím ustaven zástupcem Izraele v Československu, proto při návštěvě ministerstva zahraničí žádal o vyřešení tohoto drobného problému a „*protože letí 7. t.m. do Tel-Avivu, požádal, aby mu byla zaslána kopie, resp. opis zmíněného telegramu.*“¹⁴⁹ Avrielovi byla rozhodnutí o uznání Izraele poskytnuta a Avriel ji mohl kopie Šertokovi 7. června předat. Oficiálně jménem československé vlády předal dopis o uznání státu Izrael až generální konzul v Jeruzalémě Novák a 4. srpna 1948. Je zajímavé, že v depeši z 12. července, ve které Novák informuje o uznání státu Izrael Polskem a Jugoslávií, píše, že považuje za důležité uvědomit ministerstvo, že „*jsem dosud nebyl nikterak informován, zda také naše vláda provedla již uznání státu Izraele a zda a jak to bylo provisorní vládě v Tel-Avivu oznámeno. Soukromě se domnívám,*

¹⁴⁷ E. Goldstücker, první československý velvyslanec v Izraeli ve svých pamětech s humorem vzpomíná na to, jaký význam Židé uznání od Sovětského svazu přikládali. V Izraeli se totiž vzhledem k rychlosti uznání Izraele Moskvou vyprávěl podařený vtip. Sovětský svaz naléhal, aby akreditační listiny izraelské vládě odevzdal jako první právě jeho diplomatický představitel. Stát Izrael tomuto požadavku vyhověl a jako první diplomat byl v Izraeli uvítán sovětský vyslanec Jeršov. Aby nedal izraelský vyslanec najevo, jak netrpělivě čekal příchod sovětského vyslance, řekl svému tajemníkovi: „Přichází sovětský vyslanec a aby nepoznal, jak žádostivě na něho čekám, přijdu i pár minut později. Zatím s ním budeš hovořit ty. Bude to tvůj první důležitý diplomatický rozhovor, proto musíš hlídat každé slovo a musíš vědět, co máš odpovídat. Když se tě zeptá, co si myslíme o Sovětském svazu, řekni, že je to největší světová velmoc. Když přijde řeč na Stalina, řekni, že ho pokládáme za největšího žijícího státníka. Ale když ti řekne, že Rudá armáda je nejlepší na světě, nehádej se s ním a nech ho při tom.“ Čerpáno z: GOLDSTÜCKER, E.: *Vzpomínky 1945-1968*. Praha : G plus G 2005, s. 42.

¹⁴⁸ NA, fond Gottwald 100/24, sv. 130.

¹⁴⁹ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 6., č. 115658/1948.

*že vláda Izraele obdržela v té věci přímou depeši z Prahy. Soudím, že by bývalo bylo záhodno informovati o tom generální konsulát, když už byla volena cesta přímá.“*¹⁵⁰ Je otázkou, zda se jednalo jen o shodu náhod, že oficiální uznání neobdržel ani ministr zahraničí Izraele, ani náš nejvýše postavený zástupce v Palestině, nebo zda mohl existovat skrytý záměr. Novák obdržel oficiální text uznání státu Izrael a vůbec i informaci o tomto kroku naší vlády až 21. července, což je například o devatenáct dní později než velvyslanec Československa v USA a jedenáct dní poté, co sám Novák obdržel děkovný dopis vlády Izraele za uznání od naší vlády.

Při vlastním navázání diplomatických vztahů musely být vyřešeny některé problémy, týkající se situace v regionu. Předně byl dosud československý generální konzul v Jeruzalému pověřen vykonáváním konzulární působnosti také v Transjordánsku. Emír Abduláh se po skončení britského mandátu v Transjordánsku v roce 1946 prohlásil králem a vyhlásil vznik nového státu pod názvem království Hašemitské. ČSR však toto království neuznala a bylo jasné, že v dané situaci nemohl nový diplomatický zástupce ČSR v Izraeli vykonávat svou činnost i pro území námi neuznaného království.

K navázání oficiálních diplomatických vztahů došlo 3. července 1948 jmenováním zástupců vlád v hodnosti vyslance. Jak již bylo řečeno, první vyslancem státu Izrael byl zástupce Hagany v Praze Ehud Avriel. Československo jmenovalo profesora Eduarda Goldstückerera. Ten však do Izraele dorazil až v roce 1950 a vzhledem k postupné proměně vzájemných vztahů mezi ČSR a Izraelem zde příliš dlouhou dobu nepobyl.¹⁵¹

Izrael si v dané situaci vážil jakékoliv podpory, a proto již v nástupní řeči u prezidenta Gottwalda děkoval Avriel za poskytnutou pomoc a podporu. Stejně tak došly děkovné dopisy i od různých židovských organizací. 22. května obdržela například československá vláda od židovských institucí v českých zemích poděkování „za uznání nově zřízeného státu Izrael a za nesmlouvavě přímý postoj

¹⁵⁰ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 6., č.11278/1948.

¹⁵¹ Eduard Goldstücker do Izraele přijel 3. ledna 1950 a opustil ho 15. března 1951. Později byl v rámci politických procesů se sionisty odsouzen k trestu 25 let odnětí svobody. Více viz: GOLDSTUCKER, E.: *Vzpomínky 1945-1968*. Praha : G plus G 2005.

Československa při uplatňování historických a přirozených práv židovského národa na vlastní stát.“¹⁵²

¹⁵² BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 127.

4. Zbraně a vojáci pro Izrael

Žádná práce pojednávající o československo-izraelských vztazích v letech 1947-1949 by nebyla úplná, pokud by nebyly alespoň základním způsobem zmíněny dohody a smlouvy týkající se dalších dodávek zbraní, výcviku izraelských vojáků i vlastního transportu vojenského materiálu do Palestiny. V rámci československé vojenské pomoci rodícímu se státu Izrael jsou židovskými historiky vynášeny především první dodávky zbraní, o kterých bylo pojednáno v předešlé kapitole a které nesmazatelně pomohly při operaci Naschon a také dodávky stíhacích letadel Avia S-199, především v období mezi 20.-25. květnem 1948. 20. května 1948 začal mezi československým letištěm v Žatci a izraelskými letišti v Ekronu a Beit Darasu fungovat letecký most. Dodnes je tato tajná akce, označovaná tehdy izraelskou stranou jako „Balak flights“, považována za jednu z klíčových okolností první fáze prvního arabsko izraelského konfliktu a zároveň za významný faktor při budování izraelské armády.¹⁵³

Vybudování leteckého mostu je dodnes chápáno jako bezprecedentní krok. Velká část dodávek citlivého materiálu byla odeslána kvůli požadavkům na rychlost letecky, tajně a navzdory zbrojnímu embargu. Žádný jiný stát takto výrazně Izrael nepodpořil. Kromě leteckých dodávek plně vyzbrojených letadel, lehčích zbraní a munice, poskytlo Československo zároveň zázemí a kvalifikované instruktory pro výcvik letců, parašutistů a tankistů. Povolilo také vznik brigády židovských dobrovolníků, která byla na našem území vycvičena a později přemístěna do Izraele.

Obě témata, letecký most i výcvik židovských vojáků a vznik brigády, již byla podrobně zpracována. Stále ale existují různé otazníky. Například problematika leteckých dodávek před spuštěním vlastní Žatecké akce, málo zpracované jsou i okolnosti letů Velveta (o kterých bude ještě řeč) a stále také existují pochybnosti o přesnosti údajů o množství dodaných zbraní. Za zmínku stojí problémy, které přináší nejistota ohledně prodeje tanků. Podle dostupných archivních materiálů

¹⁵³ Československá strana označovala od května 1948 veškerou pomoc Izraeli krycím názvem „DI“. Tento název je konečnou podobou vývoje označování tajné spolupráce s Izraelem a Jewish Agency. První dodávky zbraní do Izraele například odcházely pod označením Habeš. V první polovině roku 1948 se záznamy zmiňují o dodávkách BAP. Význam slov není jasný, ale nepochybně se jedná o dodávky určené Jewish Agency. Krycí označení DI – Důvěrné Izrael (někdy též Dodávky Izrael) začíná figurovat až v souvislosti se zahájením výcviku vojáků a na Žateckou akci bylo krycí označení DI použito až přeneseně.

nebyly Izraelcům žádné tanky ve sledovaném období oficiální ani neoficiální cestou prodány. Na druhou stranu dnes víme, že v roce 1953 byly do Izraele prodány náhradní díly na tanky, které po československé vládě Izrael v roce 1948 požadoval. Pravděpodobné je řešení, že se k našim tankům dostal Izrael přes Finsko, které Izrael také vojensky podpořilo, a kam byl tento vojenský materiál prodán.¹⁵⁴ Dále by bylo dozajista zajímavé prozkoumat činnost zahraničních agentů na našem území během celé akce i hlouběji poznat společenské pozadí. Z části komplikuje odpověď na nadnesené otázky fakt, že dokumenty, archivované ve Vojenském historickém archivu, poničila v roce 2004 povodeň. Řada archiválií je zničena nenávratně, některé budou časem opět zpřístupněny. V současné chvíli je proto možné se opřít při snaze odpovědět na výše položené otázky především o publikované dokumenty v práci Marie Bulínové *Československo a Izrael 1945-1956: Dokumenty*, která obsahuje řadu dokumentů z VHA, a o fond 425 nazvaný *Židovské organizace*, uložený v archivu bezpečnostních složek. Tento fond obsahuje řadu důležitých dokumentů k výcviku židovské dobrovolnické brigády ve vojenském areálu Libavá, ale jen poskrovnu obchodních smluv a záznamů o provozu Žateckého letiště v období realizace leteckého mostu. Vzhledem k těmto okolnostem není cílem této kapitoly přinést nějaká a převratná zjištění. Cílem je v krátkosti shrnout známá fakta a případně poukázat na problémy, které bude v budoucnu ještě nutné blíže prozkoumat.

4.1. Motivy československé pomoci Izraeli

Diplomatická a především vojenská pomoc Izraeli byla klíčová pro přežití nového státu. Ben Gurion dokonce prohlásil, že naše zbraně jeho zemi zachránily a že „*české zbraně byly tou nejdůležitější pomocí, jakou jsme dostali. Zachránily nás a já velice pochybuji, že bychom bez nich mohli přežít první měsíc.*“¹⁵⁵ O významu pomoci není pochyb. Položme si ale raději otázku, co vedlo k tomu, že se Československo rozhodlo sionistům tak výrazným způsobem pomáhat při jejich boji za svobodu? Důvodů byla pravděpodobně celá řada – ekonomické, politické a sociokulturní.

¹⁵⁴ Informace získány na základě rozhovoru s Vladimírem Šlosarem.

¹⁵⁵ Citováno z: RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 95.

Sociokulturní faktory nebývají příliš často zohledňovány. Neměly by ovšem být přehlíženy. V meziválečném Československu měla židovská menšina významné postavení. Nebylo jí bráněno v jejích sionistických aktivitách a měla sympatie prezidenta Masaryka i jeho blízkých – syna Jana a ministra zahraničí a později prezidenta Beneše. Tyto sympatie se přenesly v osobě Beneše a především Jana Masaryka i do poválečného období. Projevily se již těsně po válce podporou židovských uprchlíků a následně v roce 1947 aktivitou Československa na mezinárodní politické scéně jako člena UNSCOPu. Masaryk byl také přesvědčen o morálním závazku vůči Židům zdecimovaným holocaustem. Ke kulturním faktorům můžeme navíc přičíst i sympatie k židovské odhodlanosti a vůli vybojovat si svobodu. Československo mělo zatím jen krátkou historii a řada lidí si ještě z osobní zkušenosti pamatovala, jak národ „úpěl pod Rakousko-Uherskem“. Snaha nacionálně smýšlejících sionistů byla proto řadě lidí blízká a tento faktor bývá zmiňován i v pamětech účastníků akce DI.

Poslední sociální a do značné míry i politický faktor ovlivňující spolupráci s Izraelem nebývá zmiňován téměř vůbec. Je nutné si uvědomit, že po únoru 1948 se řada lidí bála dělat v podobných závažných otázkách rozhodnutí bez posvěcení z nejvyšších míst. Zde ale byla vůle jasná. Gottwald udělal v březnu 1948 na jednání s Clemetisem a generálním sekretářem MZV Heidrichem klíčové rozhodnutí týkající se dodávek zbraní obecně. S ohledem na tehdejší zahraničněpolitickou situaci bylo rozhodnuto nedodávat náš zbrojní materiál do Turecka, Íránu, Řecka, Číny a Španělska.¹⁵⁶ Vývoz do ostatních zemí byl vázán podmínkou, že zbraně musí objednávat suverénní vláda a že nebudou dále reexportovány. Židovská část Palestiny měla z první podmínky výjimku.¹⁵⁷ Gottwald tedy souhlasil s vývozem zbraní do Palestiny a jen výjimečně se některé sporné otázky prodeje zbraní řešily ve vládě, respektive na poradách k tomu účelu speciálně zřízené komise, kde kromě Gottwalda zasedal také Clementis, ministr zahraničního obchodu Antonín Gregor a generální tajemní ÚV KSČ Rudolf Slánský. Většina rozhodování byla přenesena na MNO a klíčovými osobnostmi, které měly pravomoc rozhodovat o vojenských dodávkách pro Palestinu a následně

¹⁵⁶ A BS,425-365-1, dok. č.10.

¹⁵⁷ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 121.

Izrael, se stali Bedřich Reicin a Stanislav Palla.¹⁵⁸ Tito vysoce postavení a obávaní muži na MNO a především v rámci jeho 5. oddělení (OBZ) dali celé akci společně důvěryhodnost. Nižší důstojníci, obyčejní vojáci a úředníci se poté nemuseli obávat případných komplikací. Byla tak eliminována role strachu zainteresovaných osob a otevřena cesta osobní angažovanosti vyplývající jak ze sympatií k židovské věci, tak z prosté snahy splnit dobře zadaný úkol.¹⁵⁹

Mezi nejvýznamnější faktory, které bývají uváděny jako důvod československé podpory Izraeli, bývají řazeny faktory ekonomické a politické. Vliv na rozhodování našich politických elit neměl jen blízký vztah k židovské otázce a možnost napomoci podrýt „britský imperialismus“, ale především celková vnitropolitická a mezinárodněpolitickou konstelace a postavení SSSR ve vztahu k židovským požadavkům. Sovětský svaz nečekaně podpořil Jewish Company již v květnu 1947 na mimořádném Valném shromáždění OSN a jeho příznivý postoj se nevytratil ani v roce 1948. Československo, které bylo tou dobou téměř na konci své demokratické éry a stále více podléhalo vlivu východního partnera, v mnohých ohledech následovalo sovětskou politiku. A postoj vůči židovské otázce a Izraeli nebyl výjimkou. Československo například s Moskvou ještě před komunistickým převratem konzultovalo otázku prodeje zbraní a L. Rucker ve své práci dokonce uvádí, že Československo v první chvíli odmítlo sionistům zbraně prodat a dokládá to nótou Valeriana Zorina adresovanou 22. ledna 1948 Molotovovi, kde se píše, že „*Češi odmítli prodat zbraně Židovské agentuře v Palestině, která o ně požádala v listopadu 1947.*“¹⁶⁰ Podle Ruckera přistoupila naše vláda na kontrakt až na nátlak sovětů. Blíže se však tímto tématem nezaobírá, což je škoda, jelikož z českých archivů není znám žádný zamítavý postoj a komplikace týkající se první dodávky zbraní do Izraele. Jisté ale je, že Moskva si prodej zbraní Jewish Company přála a vyvinula v tomto ohledu na Československo určitý tlak. Především měla podíl na zastavení dodávek zbraní Arabům. Československá pomoc Izraeli přišla sovětům náramně vhod, protože Moskva si nemohla nic podobného, a to ani tajně, dovolit, a riskovat mezinárodní skandál v době počínající studené války.

¹⁵⁸ Stanislav Palla se narodil roku 1904. Byl vojákem z povolání. V roce 1936 ukončil Vysokou válečnou školu. Před válkou pracoval na ředitelství opevňovacích prací hlavního štábu, za války byl aktivní v odboji. Po válce vyučoval na Vysoké škole válečné a od září 1947 vykonával službu u 5. oddělení hlavního štábu. Významně se podílel na vojenských dodávkách pro Izrael, politické procesy se mu ale vyhnuly. Zemřel roku 1957.

¹⁵⁹ Kromě Reicina a Pally měl významné slovo také vrchní velitel československého letectva generál Alois Vicherek a zástupce náčelníka hlavního štábu generál Šimon Drgač.

¹⁶⁰ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 97.

Toto riziko na sebe vzalo ale Československo a to nejen kvůli politickým cílům Moskvy, ale i vzhledem k ekonomickým potřebám státu a cílům zbrojního průmyslu. V období, kdy se o československé zbraně začali zajímat zástupci Jewish Agency, řešili naši státníci ekonomické problémy plynoucí z odmítnutí Marshallova plánu. Zároveň měl postupný příklon Československa k Moskvě dopad i na mezinárodní obchod. Zbrojní průmysl toho byl jasným důkazem.

Zbojní průmysl a vývoz zbraní do ciziny se stejně jako náš stát ocitl na přelomu let 1947 a 1948 v důsledku růstu bipolárního rozdělení světa na pomyslné křižovatce. Některé trhy, které byly v meziválečné období výrazným odbytištěm československých zbraní, se začaly uzavírat. Jednoznačným důkazem dopadu naší zahraniční politiky na zbrojní dodávky do jiných zemí je zrušení kontraktu na vývoz těžké vojenské techniky a munice do Argentiny. Argentina přerušila jednání 12. prosince 1947 a jako důvod udávala nejasnosti v otázce splácení zakázky o celkové hodnotě 13 081 000 US\$ a to i přesto, že „zástupcové ŠZ (škodových závodů – pozn. aut. prác.) jsou zmocněni přijmout každý způsob platby, na kterém by se argentinská vláda shodla.“¹⁶¹ Pravým důvodem byl zásah USA, které si nepřály, aby od nás Argentina zbraně nakupovala.¹⁶²

Našemu zbrojnímu průmyslu tedy hrozil vážný úpadek. Jednou z možností, jak situaci řešit, bylo omezit nebo zcela zrušit toto průmyslové odvětví. Takové řešení by mělo ale negativní dopady na naši ekonomiku a ohrozilo by také budování a vyzbrojování československé armády. Na poradě konané 3. ledna 1948 na ministerstvu zahraničních věcí¹⁶³ bylo proto rozhodnuto, že udržování a vývoj zbrojního průmyslu bude financováno vývozem do nových odbytišť a hledáním nových trhů. Blízký východ byl přitom v poválečném období nejvýznamnějším regionem pro vývoz zbraní. Vyváželo se především do Sýrie, Egypta a Palestiny. Zájem Jewish Agency o naše zbraně představoval další možnost jak naplnit ideu udržování zbrojního průmyslu hledáním nových trhů. Hrozilo sice, že dodávky Židům mohou ohrozit rozjednané a uzavřené smlouvy s arabskými státy, ale tento problém vyřešily ekonomické statistiky, které ukazovaly, že „*Palestina měla v minulosti a má i v přítomnosti pro čs. hospodářský život alespoň takový, ba spíše*

¹⁶¹ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 84-85.

¹⁶² DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 113.

¹⁶³ Porady se účastnili zástupci MZV, československých zbrojařů a vojenské správy.

o mnoho větší význam, než všechny arabské země Blízkého východu dohromady.“¹⁶⁴ Odhadci na MZV navíc předpokládali rychlý příliv a celkový výrazný růst židovské populace Palestiny, což v kombinaci s vyšší životní úrovní Palestiny oproti arabským státům jednoznačně vyznívalo pro prohlubování kontaktů s Židy. A co bylo zřejmě nejpodstatnější, Jewish Agency mohla za zbraně platit v amerických dolarech nebo britských librách a to téměř okamžitě, kdežto u arabských objednávek musely být platby často vymáhány. Částečně by se tím řešil kritický nedostatek deviz a jako možnost se ukazovala i případná pomoc židovských podnikatelů a bankéřů v USA při řešení hospodářských obtíží.¹⁶⁵ Izraelská volba znamenala v konečném důsledku pro Československo okamžité i perspektivní ekonomické výhody.

Motivy československé pomoci rodícímu se státu Izrael byly tedy rozličného charakteru. Nejvýznamnější byly především ekonomické a politické. Zároveň je nutné si uvědomit, že Židé měli štěstí a konstelace mezinárodní politiky jim nahrávala. Z velmocí zastávalo vůči židovským požadavkům negativní postoje pouze britské impérium. Američané neměli svou politiku na Blízkém východě ještě zcela vyjasněnou a svůj postoj k židovským požadavkům zatím stále hledali. Moskva měla však jasno a doufala, že by podpora Židů mohla vyústit k utvoření státu, který by šířil socialistické myšlenky na Blízkém východě a „nesl by plamen revoluce v regionu“. Kombinace těchto faktorů se změnami, které se v té době v Československu děly, Jewish Agency prostě a jednoduše nahrávaly.

4.2. Prodej zbraní

Je nutné ještě jednou upozornit, že přesný objem zbrojního materiálu dodaného do Izraele nebude pravděpodobně nikdy odhalen. Jak již bylo řečeno, nemáme přesné údaje o smlouvách a množství dodávek, které se uskutečnily mezi listopadem 1947 a květnem 1948. Navíc stejné potíže nastávají i s dodávkami od počátku roku 1949 a v letech následujících, kdy již nebyly nové smlouvy podepisovány a jen byly plněny dohody z předešlých let. Z období od roku 1949 prameny neobsahují konečný způsob a osud dodávek. Stejně tak situaci komplikuje fakt, že některé zbraně mohly být do Izraele reexportovány přes třetí zemi, ačkoliv

¹⁶⁴ A BS, 425-365-1, dok. č. 2.

¹⁶⁵ A BS, 425-365-1, dok. č. 2.

byl tento postup striktně zakázán. Pokud se tak dělo, dělo se tak pravděpodobně bez souhlasu československé vlády. Největší nejasnosti přitom panují ohledně těžkých zbraní, pěchotních zbraní a munice. Pouze u dodávek letecké techniky se zachovalo dostatečné množství dokumentů, a proto je možné jejich počty daleko lépe odhadnout, nebo dokonce přesně určit. Podílí se na tom i skutečnost, že letecká technika byla expedována urychleně a více jak dvě třetiny zakoupených letadel byly do Izraele dopraveny do konce února 1949.

Československo podepsalo s Jewish Agency několik smluv, kolik přesně není jisté. Archivní dokumenty se všechny nedochovaly a odborné studie se vzájemně rozcházejí. Karel Kaplan například ve své práci píše, že Československo podepsalo s Izraelem v roce 1948 a první polovině roku 1949 tři smlouvy o dodávkách zbraní.¹⁶⁶ Moše Yagar naproti tomu přináší informaci, že jen do května 1948 bylo podepsáno pět smluv.¹⁶⁷ Která informace se blíží víc pravdě již nezjistíme. Určitý pohled nám přináší odborný posudek MZV z 10. září 1952, ve kterém se píše, že „v průběhu r. 1948 a v první polovině r. 1949 byly sjednány a zřejmě uskutečněny dodávky v celkové hodnotě 14 475 928 USA dolarů, t.j. 737 896 418 Kčs.“¹⁶⁸ Pokud porovnáme dochované archivní materiály s informacemi o množství dodaných zbraní, které uvádějí pamětníci, a s informacemi uváděnými v odborných studiích, zdá se, že částka 12 až 14 milionů dolarů odpovídá množství dodaných zbraní.

Za rok 1948 dosáhly dodávky pěchotních zbraní a munice celkové výše 401 684 259 Kčs.¹⁶⁹ Jednalo se především o zbraně předválečné, válečné a výjimečně i poválečné výroby. Zbrojní závody ale nedisponovaly takovým množstvím požadovaných zbraní a značné množství tohoto materiálu získaly zápůjčkou od vojenské správy. Té tento postup samozřejmě vyhovoval, jelikož zainteresované firmy – především Zbrojovka Brno a Škodovy závody – dodávaly poté armádě zcela nový vojenský materiál. Do Izraele byly expedovány především pěchotní pušky P-18, kulometry MG-34, kulometry ZB-37, samopaly ZB-383 a munice 7,92 mm o celkovém objemu okolo 80 milionů kusů. Izraelská nákupní komise se od konce roku 1949 zajímala i o novější modely zbraní, které měly konstrukční vylepšení a úpravy. Vzhledem k postupné změně mezinárodněpolitické

¹⁶⁶ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 44.

¹⁶⁷ YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997, s. 88.

¹⁶⁸ A BS, 425-365-1, dok. č.1.

¹⁶⁹ A BS, 425-239-1.

situace, vztahu k Izraeli a zákazu vývozu zbraní do židovské země, nedošlo k realizaci žádné další smlouvy o nákupu zbraní po polovině roku 1949.

Prodej těžkých zbraní byl mnohem komplikovanější. Jednání mezi zástupci firem, Izraelem a českými oficiálními místy se často vlekla a to i přesto, že byl pplk. gšt. Stanislav Palla ustanoven počátkem srpna 1948 zmocněncem pro akci DI a začal plně koordinovat veškerou pomoc Izraeli. Palla měl pravomoc vyřizovat řadu administrativních otázek do čtyřiačtyřiceti hodin a v únoru 1949 dostal dokonce zásadní oprávnění rozhodovat o cenách požadovaného zboží tak, aby byly pro zákazníka přijatelné. Problém spočíval v tom, že do konce roku 1948 zbrojní závody i československé úřady značně nadsazovaly ceny uvolněného zboží a především ani neznaly přesný počet a skutečný technický stav zbraní a munice. A to i přes to, že si již počátkem února 1948 vyžádaly Škodovy závody od vojenské správy soupis zbrojního materiálu s přesnými údaji o jeho úplnosti, technickém stavu a počtech, který by bylo možné uvolnit pro případný vývoz.¹⁷⁰

Požadavky na nákup těžkých zbraní byly zástupci izraelské nákupní komise v čele s Avrielem předány MNO 2. června 1948.¹⁷¹ Seznam požadavků byl značný. Izraelci například chtěli zakoupit na sto kusů lehkých a těžkých tanků a stíhací tanky ST-I. Dále polní děla a to v obrovském množství čtyřiceti baterií po čtyřech kusech s kanóny 75 mm a to včetně munice. Dále také protitanková a protiletadlová děla, protiletadlové kulometry, plamenomety, raketové žebříky, pumy pro letadla a na osmdesát letadel různých typů. Na příkaz generála Drgače byla urychleně zpracována příslušnými materiálními složkami MNO, velitelstvím letectva a tankového vojska informační zpráva. Ta obsahovala souhlasné stanovisko pouze pro deset tanků LT vz. 10 s výbavou a municí, dále pro šedesát pět kusů bojových vozidel ST-I, umožněna byla také koupě více jako dvou tisíc plamenometů. Ke zbylým položkám na seznamu bylo vydáno zamítavé stanovisko.¹⁷²

Kontrakt na uvolněný materiál nebyl nikdy podepsán. Zástupci Izraele od koupě v červenci 1948 vzhledem k přemrštěné ceně odstoupili. Zároveň nebyl vývoz tanků schválen představiteli KSČ. I nadále se ale Avriel a jeho společníci Doron a Adam zajímali o některé položky ze seznamu. Přesné údaje nejsou k dispozici, ale je

¹⁷⁰ A BS 425-239-1, čj. 8116-dův.prům.

¹⁷¹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 131.

¹⁷² BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 107-108.

nanejvýš pravděpodobné, že do Izraele bylo prodáno a skutečně i odešlo více jak sto minometů různých ráží i s několika desítkami tisíc minometných granátů, dále na pět tisíc min a především čtyři horské houfnice 105 mm vz. 40N a dvanáct horských kanónů 75mm vz. 28/J – obojí s kompletní výbavou. U horských kanónů ale stále zůstávají pochybnosti, zda opravdu opustily Československo. Cena uvedeného zboží se pohybovala okolo 53 000 000 Kčs.¹⁷³

Stejně jako u pěchotních zbraní se nákupci soustředili v roce 1949 u těžkých zbraní na novou, případně zdokonalenou a modernější výzbroj. V říjnu 1949 byla ujednána dohoda o nákupu více jak šedesáti horských kanónů, houfnic a protitankových kanónů. Dohoda byla dokonce ještě v únoru 1950 potvrzena plk. Pallou a výzbroj s municí představovala objednávku za téměř půl miliardy korun.¹⁷⁴ A stejně jako u pěchotních zbraní nebyl ani tento kontrakt dotáhnut do konce. Dodávka zbraní byla ministrem obrany zamítnuta a to nejen kvůli zhoršujícím se vztahům mezi ČSR (potažmo SSSR) a státem Izrael, ale také proto, že v únoru 1950 „*padlo politické rozhodnutí o urychlené výstavbě československé armády, což s sebou neslo okamžité zvýšení požadavků na zbrojní výrobu pro československou brannou moc.*“¹⁷⁵

Nejznámější a pravděpodobně i nejdůležitější byly dodávky letecké techniky. Rodící se izraelský stát nedisponoval do května 1948 potřebnou vzdušnou silou, což značně komplikovalo i jeho pozemní akce a letecká převaha protivníka hrozila vyústit v porážku židovských snah o vznik nezávislého státu. Jelikož se československá vláda zdála být nakloněna židovským požadavkům a určitým způsobem dávala najevo i možný prodej letecké techniky, snažil se již od ledna 1948 zavést Avriel a Doron při svých jednáních na toto téma řeč. Zajímali se především o stíhací letouny. Představitelé Kovo – letecký prodej proto žádali MNO o vyjádření k požadavkům Jewish Agency a chtěli vědět, zda mohou nabídnout k prodeji stíhací letouny S-199 a také letouny C-2 (Arado 96). Velitel letectva generál Antonín Vicherek, jehož rozhodování mělo při prodeji letadel do Izraele velkou váhu, souhlasil s prodejem 12 až 25 letounů S-199 a dvou letounů typu C-2

¹⁷³ Blíže k těžkým zbraním: DUFÉK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s.127-139. Také: A BS 425-239-1,2.

¹⁷⁴ A BS, 425-365-1, dok. 23.

¹⁷⁵ Blíže k těžkým zbraním: DUFÉK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 139.

a to pod podmínkou, že prodej neovlivní program dodávek těchto letounů pro MNO.¹⁷⁶

Výroba letounů S-199 byla pozůstatkem německého válečného průmyslu na našem území. Němci potřebovali za války továrny, které by byly bezpečně vzdálené od letišť spojeneckých bombardérů, a proto se rozhodli vyrábět stíhací Messerschmitty na našem území. Po válce rozhodla československá vládní komise, že se v produkci bude pokračovat pro potřebu československého vojenského letectva a pro případný prodej. Messerschmitt verze G dostal v roce 1946 nové označení C-210, později S-99 a nakonec vzhledem k použitým motorům z bombardérů He111 byly letouny přeznačeny na S-199.¹⁷⁷

Smlouva byla oficiálně podepsána 23. dubna 1948, prozatím na deset strojů S-199.¹⁷⁸ Dohoda byla detailní a celková cena za jeden letoun činila 179 848 dolarů. Tato částka zahrnovala nejen vlastní letadlo (44 000 US\$), ale i výzbroj (6800 US\$), munici (119 993 US\$) a další položky jako náhradní díly, pilotní výstroj, demontáž, náklady na transport po železnici a vyslání tří montážních mechaniků do Palestiny. Zároveň bylo již v této smlouvě dojednán zrychlený výcvik deseti pilotů a přibližně třiceti mechaniků. Kompletní letouny s výzbrojí měly být dodány do dvaceti dnů, což byl poněkud šibeniční termín a také nebyl dodržen. Na některé další položky, jako například na náhradní díly, byla dodací lhůta dva a půl měsíce.

Kromě těchto deseti letounů S-199 byla 20. května¹⁷⁹ podepsána smlouva na dodání dalších patnácti strojů stejného typu s tím, že jejich cena bude projednána později vzhledem k vyšším výrobním nákladům v důsledku nutnosti nákupu nových součástí. Tato letadla měla být vyexpedována do konce srpna 1948. Celkem bylo stíhacích letounů S-199 prodáno pětadvacet. Do Izraele jich ale ve skutečnosti dorazilo o tři méně. Jedno letadlo totiž havarovalo v rámci výcviku izraelských

¹⁷⁶ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s.77-78.

¹⁷⁷ Tyto poněkud detailní informace jsou uváděny proto, že i tématu znalý historik se může v označení letadel zamotat. Různé označení je někdy chybně uváděno i na dobových smlouvách. Proto je zapotřebí sjednotit označení letadel v dalším textu práce. Pro Messerschmitty prodávané Izraeli bude tedy používáno označení S-199, pod kterým také tato letadla ve většině smluv figurovala. Bližší informace k výrobě těchto letadel a jejich přeznačování viz: HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křidel 1994, s. 21.

¹⁷⁸ Kompletní znění smlouvy je snadno dostupné v edici pramenů: Bulínová s. BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 89-97.

¹⁷⁹ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 98.

pilotů v Českých Budějovicích. Další bylo zničeno při havárii jednoho z transportních letounů v noci z 23. na 24. května 1948 nedaleko Ekronu a třetí bylo zabaveno stejnou noc řeckými úřady v Athénách, kde muselo transportní Commando nouzově přistát.

Izrael potřeboval letounů co nejvíce, a tak Avriel s Doronem předložili další požadavky na koupi letecké techniky v rámci objednávky těžkých zbraní počátkem června 1948, o které již byla řeč. Kromě již zakoupených letadel typu S-199 se zajímali i o stíhací letouny Spitfire LF MK IX E¹⁸⁰ s výzbrojí, bombardovací Moskyto a bombardovací Halifaxy.¹⁸¹ Vojenská správa nejdříve zamítla uvolnění další letecké techniky. Zástupci Kovo - letecký prodej a Avriel s Doronem se rozhodli intervenovat u velitele letectva generála Vicherka a přednosta VIII. odboru generála Kasalického. Ti projednali celou záležitost s generálem Drgáčem, který 7. června rozhodl o uvolnění patnácti letounů typu S-199 (viz výše), dvou letounů C-2 bez výstroje a střeliva (k jejich prodeji nakonec nedošlo) a také třiceti letounů Spitfire s výzbrojí a výstrojí.¹⁸²

Kromě pětadvaceti prodaných letounů S-199 byl druhou významnou položkou při dodávkách letecké techniky prodej Spitfirů LF MK IX E. Obchodní smlouva na padesát kusů těchto stíhaček byla podepsána 7. září 1948. Celková cena dodávky byla stanovena na 1 150 000 US\$. Cena za letadlo se standardní výzbrojí byla 23 000 US\$, přičemž narozdíl od předchozích smluv tato nezahrnovala náklady na demontáž, transport na místo nakládání a případnou revizi vybraných strojů (náklady na celkovou revizi byly vyčísleny na 6000 US\$ za stroj).¹⁸³ Naopak cena zahrnovala i čtyřicet přídavných nádrží, které sehrály významnou roli při transportu letounů.

¹⁸⁰ Někdy také označovaných S-89.

¹⁸¹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 134.

¹⁸² BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 181-187.

¹⁸³ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 146-153.

4.3. Transport vojenské techniky

Podepisování smluv a dohod o prodeji zbraní komplikovaly zpravila jen byrokratické překážky a paragrafy. Transport citlivého materiálu na území Palestiny a nově vzniklého státu Izrael ale přinášel řadu větších problémů. Zástupci Jewish Agency a následně Izraele tlačili z pochopitelných důvodů na to, aby se dodávky uskutečnily co nejrychleji. Problém byl však v tom, že každá zásilka, ať už byla odeslána po souši nebo letecky, mohla znamenat mezinárodní komplikace. Československo porušovalo zbrojní embargo a hrozilo, že bude veřejně obviněno z vědomého porušování rezoluce orgánů OSN z listopadu 1947 a dubna 1948. Dodávky vedly také k zhoršování vztahů s arabskými státy a na přelomu let 1948 a 1949 útočil na naši vládu i západní tisk, který měl určité informace o dodávkách citlivého materiálu do blízkovýchodního regionu.

Těchto možných problémů si byli naši státníci vědomi již v první polovině roku 1948. I přesto v prodeji a dodávkách zbraní do Izraele pokračovali. Zbraně byly jednak transportovány kombinací pozemské a lodní dopravy přes evropské území: zásilky odcházely po železnici nebo po Dunaji přes Maďarsko do Jugoslávie, odkud je odvážely izraelské lodě. Tímto způsobem byly zbraně dopravovány až do roku 1950 a význam a objem tohoto druhu přepravy by neměl být podceňován. Dnes již sice nevíme, co přesně, a v jakém množství, bylo po souši a moři do Izraele dopraveno. Je ale zřejmé, že se jednalo o velké množství zbrojního materiálu včetně některých letadel S-199 a Spitfire IX E.

Z politického a vojenského hlediska je ale významnější letecký transport zbraní. První známá letecká dodávka zbraní se uskutečnila na konci března 1948. V archivních dokumentech je doložen přílet *„4motorového letadla Atlantic Northern Airlines na ruzyňské letiště dne 31.3. 1948, které odvezlo 130 beden zbraní a munice o váze 7007 kg...před odstartováním si posádka letadla vyžádala, aby žádnému letišti nebyl hlášen její kurs a cíl cesty...“*¹⁸⁴ Cílem letu byla Palestina. Bohužel dnes nevíme, kolik podobných letů se uskutečnilo do 20. května 1948, kdy byly zahájeny transporty z letiště v Žatci.¹⁸⁵ Svou roli při pomoci Izraeli

¹⁸⁴ A BS, 425-361-1, dok. č.26.

¹⁸⁵ Zaznamenán je například přílet transportního letadla Skymaster C-54 v prosinci 1948. Letadlo přivezlo jeden a půl tuny izraelských pomerančů jako dar dětem v ČSR. Letoun po vyložení nákladu zmizel v hangáru a byl údajně naložen automatickými zbraněmi a municí. Prahu letoun upustil 26. prosince 1948. Informace čerpány z: HELLEBRAND, K.-RADINA,V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křidel 1994, s. 26.

pravděpodobně sehrály i ČSA, které jako jediná letecká společnost nepřerušila během židovsko-arabského válečného konfliktu svou činnost a dál létala na pravidelné lince Praha – Řím – Atény – Lydda a je možné, že se na pašování zbraní také podílela.¹⁸⁶ Arnold Krammer uvádí, že mezi 31. březnem a 20. květnem bylo letecky z Prahy do Izraele dopraveno na 107 tun válečného materiálu.¹⁸⁷ Dokumenty uložené v našich archivech však informace o pravidelné letecké přepravě zbraní do Izraele před 20. květnem nepřinášejí. Tyto skutečnosti komplikují přesnou dokumentaci zbrojních dodávek do Palestiny.

Velmi dobře zdokumentované jsou ale letecké dodávky, které se uskutečnily mezi 20. květnem a 11. srpem 1948 z vojenského letiště v Žatci. V rámci tzv. Žatecké akce dopravovala nákladní letadla vojenský materiál do Izraele na letecké základny v Ekronu a Beit Daras. Není jisté, kolik letů se přesně uskutečnilo, ale při srovnání údajů poskytnutých pamětníky (například Avrielem nebo některými izraelskými letci) a archivních dokumentů, vyplývá, že jich bylo přes devadesát. Vedoucí celní správy žateckého letiště V. Toufa ve výpovědi ze 17. srpna 1947 například uvádí, že „asi 18. nebo 19. května přistálo letadlo Skymaster NC-58021 a začalo s nakládáním první stíhačky Messerschmidt. Od té doby, tedy od 20. května, do 11. srpna, odletělo 92 letadel, průměrně 1 až 2 denně, za 82 dny 92 letadel, možná 93.“¹⁸⁸ Dodnes nevíme přesně, kdy opravdu přilétly první nákladní letouny na základnu v Žatci. Některé zdroje hovoří i o 16. nebo 17. květnu.¹⁸⁹ Jistě však víme, že nejvíce požadované zboží – stíhací letouny S-199 – začaly být ze skladů na letiště v Žatci přemísťovány až 17. května (letecky nebo v bednách po železnici). Potíže při nakládání rozmontovaných křídel a trupů stíhaček do nákladních strojů byly pravděpodobnou příčinou zdržení. Pokud by šlo nakládání lehce, dá se předpokládat, že by první nákladní letouny opustily Žatec již 18. nebo 19. května.

Využívat leteckou základnu v Žatci jako překládací místo pro zásilky do Izraele umožnilo rozhodnutí ministra obrany, které bylo schválené počátkem května předsedou vlády. Dohoda s Jewish Agency byla součástí širší smlouvy o dodávkách dalších zbraní a především výcviku vojenských odborníků pro Haganu

¹⁸⁶ HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křídel 1994, s. 23-24.

¹⁸⁷ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 94.

¹⁸⁸ A BS, 425-362-1, dok č. 30.

¹⁸⁹ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 95.

v Československu.¹⁹⁰ Letiště v Žatci začalo díky tomu fungovat jako základna pro zakoupené nebo najaté dopravní letouny, které létaly zpravidla pod panamskou vlajkou, protože některé stroje byly zakoupeny v Panamě a registrovány na neexistující panamskou přepravní společnost. Některé další stroje létaly s falešnými výsostnými znaky nebo zcela bez nich. K přepravě se využívaly především následující stroje: jeden Douglas C-54 Skymaster, dva Lockheed C-121 Constellation, asi sedm strojů Curtiss C-46 Commando a také dva letouny Douglas DC-3 Dakota, které zapůjčily bařovy závody.¹⁹¹

Letouny přepravily od května do srpna kolem 300 tun vojenského materiálu.¹⁹² Přepravovány byly především na části rozebrané letouny S-199 s náhradními díly, výzbrojí, municí a letecké pumy. Dále pěchotní pušky, samopaly a lehké kulometry. Přepravu využívaly do značné míry i různé osoby. Brzy po spuštění akce - 22. května - bylo do Izraele vysláno pět československých techniků, kteří na letišti v Ekronu montovali dovážené stíhačky S-199. Díky jejich rychlé práci a téměř deseti úspěšným „Balak“ letům mohly již 29. května 1948 vzlétnout čtyři československé stroje z letiště v Ekronu na svou první válečnou misi. Izraelci chtěli maximálním způsobem využít moment překvapení, a tak šlo o vůbec první start těchto letounů po kompletaci bez jakéhokoliv testování a zalétávání. Stíhačky byly pilotovány významnými osobnostmi izraelských dějin, například budoucím prezidentem Ezerem Weizmanem nebo uznávaným leteckým esem Modi Alonem. Ačkoliv útok nedopadl zcela podle představ a dva stroje byly poškozeny, byl oslavován jako velké vítězství. Egyptřany, postupující k třicet kilometrů vzdálenému Tel Avivu, dokonale zaskočil, a definitivně zastavil jejich postup. Navíc jen o pár dní později, 3. června, sestřelil ve vzdušném souboji Modi Alon dvě egyptské bombardovací Dakoty nad Tel Avivem a dosáhl toho, že se od té doby egyptské Dakoty nad Izraelem neobjevily. „*Izrael byl zachráněn německými letouny z komunistického Československa doslova na poslední chvíli.*“¹⁹³

Na počátku Žatecké akce byly lety do Izraele přímé. Jelikož byly přímé lety bez mezipřistání a dotankování nebezpečné, snažil se Ehud Avriel zajistit základnu, na

¹⁹⁰ A BS, 425-360-6, 425-239-1,2.

¹⁹¹ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 95. Také: 425-362-1, dok. č. 30

¹⁹² HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křidel 1994, s. 26.

¹⁹³ HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křidel 1994, s. 29.

keré by bylo možné mezipřistání. Již několik měsíců před vypuknutím Žatecké akce obdržela Hagana nabídku od francouzské vlády k užívání letiště v Ajjaciu na Korsice, pokud budou dodržována přísná bezpečnostní pravidla.¹⁹⁴ Díky tomu mohli letiště v Ajjaciu využívat i piloti tajných Balak letů na svých dlouhých cestách z Československa. Problém byl v tom, že cesta přes Ajjacio byla o více než 600 km delší než přímý let. Kromě větších nákladů tak byly kladeny i větší nároky na posádku a především každý let zabral více drahocenného času. Bylo tedy zapotřebí se porozhlédnout po nějaké další možnosti. Avriel se pokoušel možnost mezipřistání dojednat v Řecku, které ale okamžitě jeho žádost zamítlo. Více štěstí měl u bulharské vlády: „*the Bulgarian government volunteered to placed its facilities at the disposal of the Israel government provided a fee \$ 10 000 was paid for each landing, and although ten planes eventually landed.*“¹⁹⁵ Bulharská nabídka byla finančně přemrštěná a zároveň nesplňovala ani izraelské představy o kapacitě potřebných mezipřistání. Proto musel Avriel v pátrání po vhodné základně pokračovat.

Koncem května se objevila další alternativa. Avriel sondoval možnost mezipřistání v Jugoslávii. Jugoslávská vláda nejdříve žádost zamítla, ale poté, co Avriel dostal povolení zdvojnásobit nabídku a zároveň kontaktoval své jugoslávské přátele z válečné doby, dostal 15. června 1948 povolení k užívání letiště v Podgorici pro mezipřistání letounů na cestě z Československa do Izraele. Letiště v Podgorici tak sehrálo významnou úlohu v rámci Žatecké akce a stalo se místem mezipřistání pro všechny budoucí Balak lety.

Kromě leteckého mostu využil Izrael letiště v Československu i k dalšímu účelu. Žatec se stal dočasnou základnou pro tři stroje B-17G. Odzbrojené je zakoupil Izrael v červnu 1948 v USA. V Žatci byly letouny následně přizpůsobeny jako provizorní bombardéry a 14. července odstartovaly k náletu na Káhiru. Pro Izrael měl tento nečekaný útok pozitivní důsledky na hlavním bojišti, ze kterého byla na obranu hlavního města odvelena část egyptských leteckých sil.¹⁹⁶

Po technické stránce klapala Žatecká akce bez větších problémů: podařila se vyřešit otázka mezipřistání, Izrael disponoval dostatečným množstvím transportních

¹⁹⁴ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 96.

¹⁹⁵ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 97.

¹⁹⁶ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 126-127.

letadel a díky zručnosti československých techniků odpadly problémy spojené s nakládáním materiálu. Potíže ale postupem času vyvstaly jinde. Především v otázce utajení celé akce. Posádky dopravních letounů tvořili převážně Američané a kromě nich také Poláci, Francouzi, Jihoafričané, Švédové, Angličané a po 14. květnu samozřejmě i Izraelci. Všichni byli „*ubytováni v hotelu Stalingrad a Zlatý anděl a počet tohoto personálu kolísal mezi 20-50 osobami podle toho, kolik letadel bylo v provozu.*“¹⁹⁷ Ze zpravodajských informací vyplývá, že pohyb posádek nebyl nijak zvlášť omezen a mohlo tak dojít k úniku informací: „*Na letiště jezdí autobusem v 8.00 hod., ve 12.00 na oběd do Žatce, ve 13.00 opět na letiště a práci končí kolem 17.00...piloti těchto letounů, navigátoři a mechanici po skončení práce večer v hotelu Stalingrad a pak se rozejdou za různou zábavou. Někteří zůstanou v hotelu, kde hrají karty, jiní jsou v kině nebo ve městě s různými ženami. Někteří jezdí do Prahy, kde bývají v hotelu Alcron a Palace.*“¹⁹⁸ Navíc nebyly posádky při přiletu nijak zvlášť důkladně kontrolovány, a tak mohly přivážet větší množství valut, cigaret, alkoholu, masových konzerv a podobného, u nás málo dostupného zboží. Do Žatce se proto začaly stahovat prostitutky a bylo skupováno zboží, které se pak posádky snažily propašovat do letadla nebo se pokoušely podplatit zaměstnance letiště a státní úředníky. Zájem byl především o kola, hračky a barevné sklo.¹⁹⁹ Avriel byl v této souvislosti požádán, „*aby ubytované posádky nebyly dotované vysokými obnosy /Dle soukromé informace od jednoho člena posádky šlo o týdenní dotaci 2,000 Kčs/ a aby jim bylo poskytováno kapesné nejvýše 100 Kč denně.*“²⁰⁰

Zde je možné pro srovnání uvést bezpečnostní opatření, která prováděla jugoslávská strana v Podgorici. Jugoslávci se obávali prozrazení celé akce, a proto nepovolili žádný styk posádek ani dočasné židovské obsluhy letiště s místními obyvateli. Izraelci si dokonce museli sami dovážet letecké palivo a jídlo tankery do nedalekého přístavu Kotor.²⁰¹

Z utajované akce se vzhledem k nedostatečným bezpečnostním opatřením a neukázněnému chování posádek dopravních letounů stalo postupně veřejné tajemství. Pohyb letadel a nebyvalý výskyt cizích státních příslušníků v Žatci

¹⁹⁷ A BS, 425-362-1, dok. č. 30

¹⁹⁸ A BS, 425-361-4, s.41-42.

¹⁹⁹ A BS, 425-362-1, dok. č. 30

²⁰⁰ A BS, 425-362-1, dok. č. 30

²⁰¹ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953.* Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 97.

neunikl ani zahraničním zpravodajským agenturám. Přibližně v polovině července se dva zaměstnanci amerického velvyslanectví pokoušeli dostat na žatecké letiště a projevovali zájem o letadlo, které tam údajně havarovalo o několik dní dříve. Později se snažili získat bližší informace ještě jednou, když sháněli 7. srpna v Žatci ubytování, což jim ale překazili pracovníci státní bezpečnosti.²⁰² I přes tyto relativní neúspěchy amerických zpravodajců musely někudy o transportu zbraní unikát informace. Jednou z možností je pravděpodobný únik informací od československých leteckých důstojníků, kteří emigrovali do Německa.²⁰³ I v zahraničním, především západním a arabském – tisku, se objevovaly již počátkem července informace o tom, že Československo dodává zbraně do Izraele i přes embargo OSN. Konzul Novák například v depeši zaslané na MZV 8. srpna 1948 k tomu zmiňuje, že „židovský tisk přináší zprávu *United Press* datovanou z Frankfurtu 2. července, podle které čsl. letečtí důstojníci, kteří uprchli do Německa, dali Američanům zprávy, že mezi Žatcem a Palestinou funguje stálá letecká přeprava zbraní.“²⁰⁴ Kampaň v tisku proti Československu se ale vystupňovala až na přelomu let 1948 a 1949, kdy již byla vlastní Žatecká akce ukončena.²⁰⁵

Nebezpečnější než vyzrazení akce uvnitř státu a kampaň západního tisku byl politický nátlak, který na Československo vytvářela Arabská liga, Velká Británie a především USA. Americké velvyslanectví dokonce 8. července 1948 zaslalo nótu ministerstvu zahraničí ČSR, v níž tvrdilo, že u nás přistály tři americké létající pevnosti s materiálem a mužstvem pro stát Izrael, a žádalo, aby československá vláda věc vyšetřila a poskytla o tom informace. Naše strana ale příliš nespěchala s vyřízením a odpovědí, a tak „došla nová americká nóta, v níž se tvrdilo, že v Československu přistála další čtyři letadla, tentokrát pod cizí vlajkou, v nichž však byli američtí státní občané. Americká vláda žádala československou vládu, aby zařídila odnětí pasů těmto americkým občanům.“²⁰⁶ MZV obdrželo tuto nótu pravděpodobně 20. srpna. Pokud by vyhovělo americkým požadavkům, přiznalo by

²⁰² A BS, 425-361-4, s. 41-42.

²⁰³ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 53.

²⁰⁴ A MZV, Teritoriální odbory (I-Z), fond Palestina, kr. 2., 1081/E/PP/48.

²⁰⁵ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 56.

²⁰⁶ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 200.

tak de facto existenci leteckého mostu. Proto na nótu odpovědělo, „že u nás sice přistála různá cizí letadla, ale přitom přesně zachovala veškerá ustanovení příslušných mezinárodních dohod a jejich posádky měly veškeré potřebné listiny v pořádku. Tyto osoby však zatím Československo opustily.“²⁰⁷

Dodnes z archivních dokumentů není jisté, proč byla letecká akce tak náhle přerušena. Pravděpodobně se jednalo o kombinaci různých faktorů, kdy největší roli sehrálo nedostatečné bezpečnostní krytí akce a tedy její postupné prozrazení. Když se o letecký most začalo navíc zajímat americké velvyslanectví a informace unikly do tisku, dalo se ukončení akce očekávat. Je otázkou, zda byl den ukončení leteckého mostu stanoven předem, či se jednalo se o náhlé a neodkladné rozhodnutí. O tom, že se o ukončení akce vědělo předem, svědčí například skutečnost, že se od počátku srpna lety zintenzivnily. Na druhou stranu vedoucí celní správy žateckého letiště V. Toufar ve výpovědi uvádí, že „dne 10. srpna mezi 5.-6. odpolední hodinou přišel ke mně pan Pickel mladší se zprávou, že bylo z Prahy telefonováno, že zítra, tj. 11. srpna, žádné letadlo neodletí. V dohodě s panem Deabisem, jsem se rozhodl, že na ten den odjedu do Prahy k vyřízení služebních záležitostí... téhož dne 11. srpna večer jsem se vrátil do Žatce a ke svému zděšení jsem byl informován, panem Pickelem starším, že všechna letadla odletěla a že se tak stalo na příkaz ministerstva zahraničních věcí a ministerstva vnitra.“²⁰⁸ Rozkaz přišel údajně 10. srpna mezi desátou a jedenáctou hodinou večerní.²⁰⁹ Během noci bylo do letadel naloženo, co se stihlo, a letadla opustila žatecké letiště. Na místě zůstala jen letadla neschopná letu, šest vagónů munice a jiného zbrojního materiálu a čtyři vagony leteckého materiálu. Tento materiál byl v následujících dnech převezen na jiná místa.

Ukončení Žatecké akce v noci z 10. na 11. srpna ale neznamenal definitivní zastavení leteckých dodávek zbraní do Izraele. Letecká doprava pokračovala v omezené míře z letiště v Malackách a Kunovicích, pravděpodobně také z Brna a Českých Budějovic a to za zvýšených bezpečnostních opatření. Také posádky dopravních letounů se změnilly a tvořili je již výhradně izraelští piloti.

²⁰⁷ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 200.

²⁰⁸ A BS, 425-362-1, dok. č. 30.

²⁰⁹ A BS, 425-362-1, dok. č. 30.

Nejlépe zdokumentované jsou dodávky zbraní z letiště v Kunovicích nedaleko Uherské Hradiště a s touto základnou spojená druhá část tajných letů nazvaná Izraelci Velveta, o které se v československých odborných studiích zatím nepsalo. Včasné dodání Spitfirů IX E považovala izraelská vláda za jeden z klíčů k úspěchu ve válečném konfliktu. Vzhledem ke špatnému stavu některých strojů v kombinaci s uzavřením letiště v Žatci nepřipadalo okamžité dodání v úvahu. Vojenská správa předala 45 těchto strojů do leteckého závodu v Kunovicích od 18. září 1948 do 10. ledna 1949. Otázkou ale bylo, jak stíhačky přepravit. V úvahu přicházely tři možnosti. První dvě vycházely z předpokladu, že letouny, které nemohou vzhledem k zásobám paliva letět o moc déle než dvě hodiny, musí být rozmontovány. Židé preferovali nákladní leteckou přepravu rozebraných strojů a obnovení tajných letů s krycím názvem Balak z některé jiné základny v Československu. Tento způsob dodání naše vláda z různých důvodů odmítala a preferovala dopravu vojenského materiálu vlakem do některého z přístavů v Jaderském moři a jeho následné odeslání po moři.

Byla ale i třetí, poněkud bláznivá varianta: dopravit nerozmontované Spitfiry, které se ve vzduchu udržely jen málo přes dvě hodiny, do Izraele po vlastní ose. Přímý let byl odhadován na devět až deset hodin. S tímto nápadem přišel Sam Pomerantz, jeden z izraelských letců a techniků, který prováděl kontrolu při přebírání vojenského materiálu a nad vykonávanými opravnými pracemi. Plán byl založen na předpokladu, že ze stíhaček bude odmontováno veškeré nepotřebné vybavení a letouny budou naopak vybaveny speciálními přídavnými nádržemi, které umožní let do Izraele bez přistání. Zástupci Československa i Hagany byli tímto plánem zaskočení a odmítli jej jako šílený. Pomerantz zůstal i přes odpor nadřízených míst neoblomný a začal jeden letoun upravovat podle svých představ. Zástupci MNO poslali do Kunovic dokonce několik našich letců, aby Pomerantze přesvědčili o nesmyslnosti jeho konání.²¹⁰ Místo přesvědčování ale byli svědky triumfálního experimentálního letu, kdy se Spitfire udržel ve vzduchu téměř pět hodin a někteří z našich letců začali sami izraelským technikům radit. I přes tento nečekaný úspěch bylo jasné, že bude zapotřebí najít vhodné letiště pro mezipřistání, kterým se měla znovu stát Podgorica. Československá oficiální místa i tak odmítala dát souhlas k této riskantní akci a argumentovala tím, že letadlo, které nikdy

²¹⁰ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 102.

nepřekonalo bez doplnění paliva více než 1000 km, nemůže zvládnout na jeden vzlet vzdálenost mezi Podgoricou a letišti v Izraeli čítající přibližně 2200 km. Především se československá vláda obávala případného mezinárodního skandálu, spojeného s možným nouzovým přistáním Spitfirů v Řecku nebo na Kypru.

Nakonec bylo sjednáno kompromisní řešení. Československo povolí odlet upravených stíhaček z letiště v Kunovicích. Pokud však vznikne mezinárodní problém v důsledku nouzového přistání, naše vláda se zřekne veškeré odpovědnosti a okamžitě pozastaví všechny další dodávky zbraní.

Po překonání odmítavého československého stanoviska musel Avriel zdolat odpor jugoslávských úřadů. Jugoslávská vláda po zavření letiště v Žatci odmítala poskytnout svou základnu v Podgorici jako místo pro mezipřistání. Ačkoliv jako důvod uváděla nedostatečná izraelská bezpečnostní opatření v Podgorici, později vyšlo najevo, že se Tito především obával, aby se nezhoršili jeho poměrně dobré vztahy se západem.²¹¹ Nakonec ale změnilo jugoslávské úřady své rozhodnutí a povolily mezipřistání letadel s jedinou podmínkou: všechny Spitfiry budou označeny izraelskými výsostnými znaky.²¹²

První skupina šesti Spitfirů vzlétla z letiště v Kunovicích 22. září 1948.²¹³ Jelikož bylo z letounů vzhledem k požadavkům na minimální hmotnost odmontováno radiové i navigační vybavení, doprovázel stíhačky dopravní letoun Douglas DC-4 Dakota. První tajný let Velveta dopadl podle izraelských představ. Všechny stíhačky se bez větších komplikací dostaly až na letiště v Ekronu. Tím byl dán podnět československé straně k souhlasu s dalšími lety. O několik dní později se ale štěstí od izraelských letců odvrátilo. 27. září v rámci přeletu další skupiny stíhaček byly dva Spitfiry nuceny nouzově přistát na ostrově Rhodos, kde byly letouny zabaveny a piloti zajati a vyslýcháni. Vzhledem k tomu, že oba disponovali pasy s československým vízem, byli nařčeni z pomoci řeckým komunistickým partyzánům. Letci se snažili své vězňatele přesvědčit o tom, že jsou izraelští piloti a nad Středozemním mořem prováděli jen speciální testy. Díky nátlaku Hagany byli

²¹¹ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 103.

²¹² KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 103.

²¹³ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 103.

propuštění 12. října 1948. Obě stíhačky ale zůstaly v řeckém držení až do roku 1950.²¹⁴

Izraelská strana se v dané situaci obávala reakce československých vládních míst. Ta byla kupodivu velice mírná: „*not only did they continue delivery of the planes as contracted, but the Ministry of Defense even authorized Pomerantz's request to lengthen the Kunovice runway by an additional 120 yards.*“²¹⁵ Proč nesplnila naše oficiální místa svou hrozbu není bohužel vzhledem k nedostatku dochovaných materiálů jasné. Větší problém nastal znovu v Bělehradě, který v důsledku nouzového přistání rozhodl o opětovném uzavření letiště v Podgorici. I přes všemožný tlak se nepodařilo získat povolení pro mezipřistání až do 7. prosince, kdy jugoslávský ministr vnitra Rankovič informoval zástupce Hagany v Bělehradě o tom, že mohou letiště znovu využívat. Operace Velveta tak mohla od 19. prosince 1948 pokračovat. Její úspěch je nepopíratelný. Do konce roku se podařilo přeletět celkem čtyřicet Spitfirů a jen dva stroje byly v rámci takto riskantní operace ztraceny při havárii na letišti v Podgorici, kde byla sněžná bouře. Jedním z pilotů, kteří nepřežili nehodu, byl i hrdina předcházejících měsíců, Sam Pomerantz.²¹⁶

Celkem bylo v rámci operace Velveta dopraveno do Izraele kolem třiceti Spitfirů. Dalších šestnáct letadel bylo transportováno v bednách drahou a sedm jich bylo demontováno a připraveno k transportu.²¹⁷ Kolik ze zakoupených strojů se nakonec do Izraele dostalo, není přesně známo. „*Vlivem zcela změněných vnitropolitických podmínek asi k úplné dodávce leteckého materiálu do Izraele ze závodu LET Kunovice nedošlo.*“²¹⁸

²¹⁴ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s. 103-104.

²¹⁵ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s.103-104.

²¹⁶ KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc, 1947-1953*. Chicago – London : University of Illinois Press 1974, s.105-105. Z dnešního pohledu se jeví úspěch operace jako malý zázrak i vzhledem k tomu, že někteří piloti neměli nalétáno ve Spitfirech více jak pět hodin.

²¹⁷ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 149.

²¹⁸ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 151.

4.4. Vojáci pro Izrael

Další výrazná pomoc, kterou Československo v roce 1948 Izraeli poskytlo, se týkala speciálního výcviku vojáků a umožnění vzniku dobrovolnické brigády, která se rozrostla až do počtu 1355 osob.²¹⁹ Od počátku se snaha o výcvik vojáků a vznik brigády odvíjela na dvou úrovních.

O speciální výcvik měli zájem především představitelé Jewish Agency. Sledovali tím jednoznačný a konkrétní cíl: Židé potřebovali získat zkušené a vyškolené vojáky, kteří by s jistotou dokázali ovládat, opravovat a udržovat zbraně, jež byly v Československu zakoupeny. Proto bylo například již v první smlouvě o nákupu deseti letounů S-199 z 23. dubna zakotveno, že Škodovy závody, se kterými byla smlouva podepsána, „*obeznámi po dobu nejdéle 3 týdnů s obsluhou těchto letounů mechaniky, které vyšle A.J....a po dobu nejdéle 4 týdnů obeznámí s řízením těchto letounů 10 zkušených pilotů, které vyšle A.J.*“²²⁰

Oproti speciálnímu výcviku nevyšel podnět ke vzniku dobrovolnické brigády od Jewish Agency. Otcem této myšlenky byl Samuel Mikunis, generální tajemník komunistické strany Izraele. Mikunis se neoficiální cestou pokoušel již od konce roku 1947 shánět pomoc pro rodící se izraelský stát u lídrů komunistických stran ve východní Evropě. Navštívil Polsko, Bulharsko, Jugoslávii a všude se pokoušel dojednat vojenskou pomoc a možnost snadného vystěhovalectví do Palestiny pro židovské žadatele. Neměl však příliš valné úspěchy. Na jaře roku 1948 pobýval Mikunis v Československu, kde se snažil prosadit myšlenku zorganizování vojenské podpory a to buď v podobě vycvičení několika desítek důstojníků, nebo v utvoření brigády dobrovolníků ze všech zemí východní Evropy. Jeho cílem bylo především získat komunistické kádry, kteří by po příchodu do Izraele zaujaly významné posty v armádě a mohly by mít v budoucnu výrazný mocenský vliv. Řadoví členové brigády, kteří měli být samozřejmě také komunisté, by představovali voličskou a politickou podporu KSI a zároveň by mohli KSI ekonomicky dotovat. V dubnu a květnu 1948 se Mikunis sešel s řadou významných osobností, především se Slánským a s vedoucím mezinárodního oddělení ÚV KSČ Bedřichem Geminderem. Ti začali Mikunisovu iniciativu podporovat. Jen o něco málo později – snad již

²¹⁹ A BS, 425-364-4.

²²⁰ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 90-91.

koncem dubna - se do věci vložili i zástupci Jewish Agency, kteří začali jednat taktéž o vzniku dobrovolnické brigády s ministry Cimetisem a Noskem a také s náčelníkem obranného zpravodajství Reicinem. Cíle Avriela s Doronem byly na rozdíl od mikunisových apolitické: snažili se především získat nezbytně potřebné vycvičené vojáky, kterých nebylo na bojištích v Palestině nazbyt, navíc uvyklé na československé zbraně. A také zamýšleli podpořit příchodem početné brigády přistěhovalců, které bylo jedním z dalších významných cílů rodícího se státu.

Než došlo k utvoření brigády, rozběhl se naplno výcvik specialistů. „*Uzavírání dohod nenaráželo na potíže. Jednou z hlavních příčin jejich hladkého uzavření, byla aktivní role komunistických funkcionářů, především souhlas pracovníků sekretariátu ÚV KSČ. Českoslovenští vyjednavací věřili, že naplní zájem své strany.*“²²¹ Kromě již zmiňované dohody o výcviku letců a mechaniků, byla 5. května 1948 uzavřena další dohoda, která počítala s přeškolením dalších stíhacích pilotů na letoun S-199, dále spojařů, parašutistů, pozemních specialistů, zbrojířů a skládačů padáků v celkovém počtu okolo 200 osob. Bylo zároveň dohodnuto, že po dobu výcviku podléhali jeho účastníci pravomoci příslušných československých nadřízených. Byly řešeny i formální otázky, jako například vybavení československými stejnokroji bez hodnotního označení, stravování, ubytování, pojištění a podobně.

První se rozběhl zkrácený výcvik stíhacích letců a to ještě na základě první smlouvy z 23. dubna 1948. Do Československa bylo přepraveno devět izraelských letců, kteří měli již zkušenosti v boji nebo alespoň absolvovali důkladný letecký výcvik v řadách spojeneckých armád během druhé světové války. Výcvik probíhal od 5. května na letišti v Českých Budějovicích. Byl opravdu krátký a již 20. května odletěli piloti ze žateckého letiště zpět do Izraele, aby se někteří z nich mohli zúčastnit zmiňovaného prvního útoku nově zrozeného izraelského letectva. Hlavním cílem výcviku bylo seznámit piloty se specifickými vlastnostmi letounu Avia S-199. Jeho poválečná výroba sice vycházela z německých konstrukčních plánů, ale jelikož naše závody nedisponovaly odpovídajícími motory, bylo v roce 1946 rozhodnuto, že původní motory budou u nově vyráběných strojů nahrazeny pohonnou jednotkou bombardérů He 111 – motory Jumo 211F, kterých byl na

²²¹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 61-62.

území bývalého protektorátu dostatek.²²² Tato změna měla ale vliv na některé letové vlastnosti stroje, který se stal těžko ovladatelný, především při startu a přistání, jelikož měl dopředu posunutá těžiště. Stíhací letoun Avia S-199 proto nebyl mezi piloty oblíben a jeho malá popularita se odrazila i v neformálním označení stroje, které mu letci výstižně přezdívali Mezek. Zkrácený výcvik neumožňoval absolvovat ostré střelby ani bombardování, výškové lety, ani lety v bojových formacích. Někteří piloti si tento „výcvik“ vyzkoušeli až přímo v boji na palestinské frontě.

Následovaly ještě dva letecké kurzy, které měly delší trvání a obsahovaly i elementární výcvik. Druhý kurz byl zahájen na počátku července 1948 u Letecké vojenské akademie v Hradci Králové, kde probíhal až do 8. září, kdy byli piloti přemístěni do Českých Budějovic. Absolvovalo ho třináct letců. Tento kurz byl nejintenzivnější a v jeho rámci nalétali frekventanti 367 hodin dvojího řízení a 573 hodin samostatných letů.²²³ Piloti absolvovali i ostrou střelbu a bombardování střemhlav na letišti Milovice. Nejrozsáhlejší letecký kurz, do kterého nastoupilo dvaatřicet frekventantů (a v průběhu července se přidalo dalších patnáct účastníků), byl zahájen 7. července v Leteckém učilišti Prostějov u Pilotní školy III – Olomouc. Úspěšně jej ukončilo v polovině listopadu pětatřicet pilotů s tím, že bylo doporučeno, aby někteří pokračovali v navazujícím výcviku.

Celkem bylo v Československu vycvičeno okolo padesáti stíhacích pilotů. Frekventanti kurzů byli vybaveni podle možností odpovídajících standardům tehdejšího československého letectva, tedy vybavením, jež bylo kořistí po Luftwaffe. Piloti nafasovali a do Izraele odvezli kombinézy, rukavice, kukly, brýle a boty. Boty byly tak kvalitní, že na ně ve svých pamětech vzpomíná i Ezer Weizmann, který jedny pietně uchovával ve svém domě, a prohlašoval o nich, že jsou „*jedinou dobrou věcí, kterou kdy od Němců dostal.*“²²⁴

Vzhledem k tomu, že většina zakoupených „Mezků“ byla brzy po nasazení sestřelena nebo havarovala při startu či přistání, byli piloti v kurzech, které započali v červenci, školeni i na zakoupené letouny Spitfire. Díky tomu mohla být část pilotů

²²² HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křídel 1994, s. 21.

²²³ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 160.

²²⁴ HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo*. Cheb : Svět křídel 1994, s. 23.

využita pro zmiňovanou vzdušnou přepravu Spitfirů do Izraele v rámci tajných letů Velveta.

Kromě letců byli v souvislosti se zakoupenými letouny školeni i spojovací specialisté. Do kurzu, který probíhal v Letecké spojovací škole v Chrudimi, nastoupili frekventanti 20. července 1948 v počtu 25 posluchačů.²²⁵ Tento důležitý kurz, který byl určen pro odborný výcvik radiomechaniků, radiotelegrafistů a pracovníků letecké kontroly, provázely potíže. Byl navštěvován frekventanty z ČSR, Polska, Maďarska a Bulharska. V situační zprávě od Leopolda Parmy, který byl hlavním koordinátorem a řešitelem problémů u všech kurzů DI²²⁶, z 19. srpna 1948, pojednávající o návštěvě zástupce státu Izraele Harolda Greena, se můžeme dočíst, že *„kázeň a morálka oproti ostatním kurzům DI je značně nízká, vzhledem k neurovnanému poměru mezi velitelem a některými příslušníky DI.“*²²⁷ Řada posluchačů nejevila téměř žádné zaujetí pro věc nebo neovládala český jazyk na dostatečné úrovni, v důsledku čehož nestačila vstřebat učební látku. Kurs byl ukončen 27. listopadu 1948 a úspěšně jej dokončilo pouze patnáct posluchačů.²²⁸ Navíc s tím, že bylo u většiny z nich doporučeno, aby bylo školení doplněno praktickým výcvikem u polní jednotky.

Pozemní specialisté absolvovali šestitýdenní kurs ve Vojenské odborné škole leteckých mechaniků v Liberci od 26. července v počtu sedmdesáti osob. Praktická část výcviku probíhala od 4. září na letecké základně v Pardubicích. Posluchači byli školeni v odbornostech jako stroj a vrtule, hydraulika, zbrojíř a další.

Kromě pilotů a odborníků na leteckou techniku byli školeni i další specialisté. Výcvik absolvovali ještě parašutisté a tankisté. Zejména o paradesátním výcviku se dochovalo poměrně hodně záznamů.

Výcvik parašutistů dopadl ze všech kurzů nejlépe. Vyplývá to z hodnocení jeho absolventů instruktory, Pallou i izraelskými vojenskými vyslanci, kteří dohlíželi na průběh kurzů. Výrazný podíl na výsledku kurzu měli jeho velitelé plukovník Karel Paleček a kapitán Josef Černota. Dobrovolníci z Československa, Izraele a Maďarska byli od 17. července do počátku září 1948 cvičeni ve výsadkovém učilišti

²²⁵ A BS, 425-362-1, dok. 73. Do kurzu bylo později přiděleno deset vyřazených frekventantů pilotního kurzu v Olomouci.

²²⁶ Parma měl na starosti především bezprostřední kontakt s kursy DI a řešení problémů při výcviku, materiálním zajištění, zpravodajské zajištění atd.

²²⁷ A BS, 425-361-1, dok. 73.

²²⁸ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 163.

ve Stráži pod Ralskem a ve výcvikovém prostoru Mimoň v počtu přibližně sedmdesáti osob.²²⁹ Počet frekventantů se během výcviku částečně zredukoval a nakonec jej absolvovalo kolem padesáti osob. Ne v důsledku nekázně nebo nedostatečné míry zaujetí, ale především kvůli náročnosti kurzu. Denně absolvovali frekventanti deset až čtrnáct hodin výcviku a to jak teoretického, tak pozemního, který se sestával například ze zdolávání překážek, obrany a útoku jednotlivce, topografické orientace, maskování, zásad spojení a jejich využívání. Taktická příprava byla zaměřena na sabotáže, diverzní akce a partyzánské činnosti v týlu nepřítele.²³⁰ Souběžně s pozemním výcvikem probíhala výsadková příprava, která byla zakončena pěti seskoky.

Výcvik tankistů byl inspirován izraelskými záměry koupě tanků, ke které ale nakonec nedošlo. I přesto bylo v tankovém učilišti v Dědicích u Vyškova vycvičeno od počátku července do 26. srpna 1948 kolem čtyřiceti osob.²³¹ O výcviku tankistů se ale mnoho archivních dokumentů nezachovalo.

Dobrovolnická brigáda byla oproti výcviku specialistů masovou akcí. Mikunisova idea převážně komunistické a početně omezené brigády nakonec padla. Koncepce Jewish Agency, které šlo o vycvičení co největšího počtu dobrovolníků, na jejichž politickou příslušnost nebrala ohledy, zvítězila. Aby mohli komunisté zasahovat do věcí brigády, byl organizováním celé akce pověřen ing. Samson Šachta.²³² Smlouva mezi Avrielem a Šachtou byla podepsána 25. června a ČSR se zavazovala, „*organizovati samostatnou bojeschopnou vojenskou jednotku židovských dobrovolníků v počtu přibližně jednoho tisíce mužů a žen.*“²³³ Šachta se měl podílet i na výběru dobrovolníků, ale iniciativu převzalo izraelské velvyslanectví, které prostřednictvím různých organizací a úřadů nábor řídilo. Idea o vzniku komunistické dobrovolnické brigády se tak ukázala být mylnou, což následující vývoj také potvrdil. Do brigády se dostali například i členové Igrunu,

²²⁹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 165.

²³⁰ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 168.

²³¹ A BS, 425-362-1, dok. č. 36.

²³² Samon Šachta byl příslušníkem československé brigády v SSSR a i po válce působil v armádě v 5. oddělení Hlavního štábu.

²³³ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 121. Zajímavé je, že ve smlouvě bylo pamatováno i na příbuzné dobrovolníků. Manželkám příslušníků jednotky byl vyplácen od nástupu mužů do služby vyživovací příspěvek ve výši 4 000 Kč měsíčně a další 1 000 Kč za každé nezletilé dítě.

organizace, jejíž činnost byla na našem území zakázána. Je možné, že si komunističtí představitelé namlouvali, že masové pojetí brigády umožní mít pod kontrolou „reakční živly“ (a některé dokumenty to i dokládají²³⁴), avšak i tyto plány selhaly. Byl sice vypracován určitý odhad rozložení politických názorů a sil v brigádě, ale komunisté se pokusili ideově ovlivnit členy brigády příliš pozdě. Odpovědnost za to do jisté míry nesl Walter Stamberger, pracovník mezinárodního oddělení ÚV KSČ, který byl vybrán za odpovědného instruktora pro stranickou práci v brigádě. Když poprvé koncem září výcvikový areál Libavá navštívil, zjistil, že komunistů je v brigádě přibližně patnáct a že nevyvíjejí žádnou stranickou a osvětovou činnost. Se situací se už ale nedalo prakticky nic dělat, a tak jeden z cílů, který byl pravděpodobným motivem umožnění vzniku brigády, nebyl téměř vůbec naplněn.

Dochovaný válečný deník umožňuje relativně detailně zachytit vývoj, organizaci a základní dění v brigádě. Umožňuje přesně stanovit počet frekventantů, jejich přírůstek v čase, počty cizinců, mužů, žen, stěhování základny a strukturu brigád vzhledem k hodnotě.²³⁵ Dobrovolníci byli pozváni k prezentaci na 20. srpna do Hranice na Moravě. Výcvik byl zahájen ve vojenském výcvikovém středisku Libavá 23. srpna v počtu 305 frekventantů, ukončilo jej 1355 osob. Velitelem brigády byl jmenován major Antonín Sochor²³⁶ a budoucím velitelem na území Izraele důstojník Hagany Salomon Jakov. Většina členů brigády pocházela z Československa. Z cizinců byli nejvíce zastoupeni Poláci v počtu 48 osob.

Účastníci kurzu byli nejdříve ubytováni v provizorních stanech v prostoru Keprtovic, později se přesunuli do Vojnovic a většinu výcviku strávili v areálu Velká Střelná v srdci vojenského újezdu Libavá. Již na počátku výcviku byli účastníci rozděleni podle svých vojenských zkušeností: byl zřízen oddíl, jehož cílem bylo vycvičit nižší velitele pěchoty, výcvikový dělostřelecký oddíl, četa spojařů, ženistů, motorových vozidel, tankistů a zdravotní četa složená z žen.²³⁷

²³⁴ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 154.

²³⁵ Detailní rozbor brigády ale není cílem této kapitoly. Válečný deník je možné snadno dohledat: A BS, 425-364-4.

²³⁶ Major Antonín Sochor se narodil roku 1914 v tehdejší Rakousko-Uhersku. Během druhé světové války vstoupil do československé jednotky v SSSR. Na počátku roku 1946 znovu vstoupil do čs. armády v hodnosti majora. Zahynul v roce 1950 při automobilové nehodě.

²³⁷ A BS, 425-364-4. Zápis z 20. srpna.

Do Libavé bylo přemístěno značné množství zbrojního materiálu, včetně tří tanků T-34, tankových kanonů 85mm a houfnic 105mm. Výcvik probíhal denně ve dvou šestihodinových blocích a byl zakončen závěrečnými zkouškami a cvičením celé brigády za úsvitu 2. listopadu.

V uzavřené smlouvě o výcviku dobrovolníků nebylo přesně stanoveno, jak dlouho by měl kurz probíhat. Očekávalo se, že tři až šest měsíců. Kurz byl ale nakonec ukončen již 5. listopadu a netrval ani tři měsíce. O ukončení výcviku rozhodl zástupce náčelníka generálního štábu generál Drgač 23. října 1948, který svým rozhodnutím navázal na poradu konanou v polovině října na mezinárodním oddělení ÚV KSČ, kde bylo vzhledem k politickému profilu útvaru navrženo Geminderem a Šachtou jednotku rozpustit. Informace o tom, že kurz může být ukončen předčasně měl ale například i Salomon Jakov a to již kolem 21. září, jelikož ve válečném deníku je zaznamenáno, že „*Jakov sdělil důvěrně, že je možnost zrušení tábora. Rozhodnuto proto, aby byl stanoven stupeň důležitosti výcviku a méně důležité odsunuty na později. Výcvik musí být urychlen a veden s největším úsilím.*“²³⁸

Důvodů k urychlenému ukončení výcviku mohlo být několik. Kromě již zmiňovaného nevhodného politického profilu jednotky²³⁹ mohl hrát roli i fakt, že se boje na blízkovýchodní frontě chýlily podle odhadů ke konci a rychlý odjezd jednotky mohl vést k jejímu nasazení v boji. Další prodlužování výcviku mohlo také přinést mezinárodní komplikace vzhledem k úniku informací o celé akci DI. Nejpravděpodobnější ale je, že se komunističtí organizátoři dobrovolnické brigády zalekli toho, že se jejich idea komunistické jednotky nenaplnila a chtěli se jí rychle zbavit. Vzhledem k podepsané smlouvě, a k tomu, že celou akci financovalo izraelské velvyslanectví, nebylo možné jednotku jen rozpustit a zanechat v ČSR. Proto se pravděpodobně Šachta, Geminder, Parma, Palla, Drgač a další zainteresovaní jedinci rozhodli výcvik ukončit a brigádu co nejrychleji vyslat do Izraele.

Odjezd jednotky se ale nekonal tak rychle, jak si soudruzi představovali. Nejdříve bylo stanoveno, že jednotka jako celek opustí Československo do 15. listopadu. Odjezd komplikovalo, že s rodinnými příslušníky čítala brigáda okolo 2 300 osob.

²³⁸ A BS, 425-364-4. Zápis z 21. září.

²³⁹ Mezinárodní oddělení ÚV KSČ mělo informace o tom, že brigáda je převážně pravicově orientována, a proto je scestný argument, že urychlené ukončení výcviku a odeslání brigády do Izraele mělo za cíl posílit levicově orientované strany v blížících se volbách.

Vydávání a vyřizování pasových záležitostí probíhalo již od počátku října co možná nejrychleji a administrativa byla redukována. Samson Šachta předával kapitánu Parmovi seznamy žádostí o cestovní nebo vystěhovalecké pasy. Po jejich schválení zmocněncem MNO pro DI, kapitánem Pallou, byly seznamy postoupeny ministerstvu vnitra. I tak nebylo možné vše zvládnout ve stanoveném termínu, jelikož ministerstvo vnitra podmiňovalo vydávání pasů uspořádáním osobních, finančních a bytových poměrů žadatelů. Další překážkou při rychlém vyřizování vystěhovaleckých povolení bylo, že na pět set členů brigády nemělo trvalý pobyt na území Československa a po ukončení výcviku museli být dočasně přesunuti do reemigračního tábora v Mikulově.

Největší potíže ale činilo ministerstvo financí, jmenovitě jeho náměstek Otto Fischl, při celním odbavování. Na jednu stranu vedla snaha o rychlý odjezd brigády do Izraele k benevolentní celní praxi. Řada celníků, úředníků a zpravodajců ale zasílala stížnosti, že mírný přístup celních orgánů je zneužíván. Fischl stížnosti vyslyšel a přikázal postupovat přísněji při celním odbavování. Původně bylo například zamýšleno povolit vývoz náradí pro živnost a věci, aby se „soudruhům z brigády“ snáze začínalo v nové vlasti. Jelikož byla benevolentní praxe zneužívána a navíc bylo politické zabarvení brigády pravicové, bylo nakonec rozhodnuto zakázat vývoz strojů a drahých zařízení, neboť „každý majitel dílny je potencionální vykořisťovatel a posílí v Izraeli tábor reakce.“²⁴⁰ Finanční spory provázely odjezd brigády až do března 1949, kdy Československo opustili její poslední členové. Finanční ztráty a také důchodové a daňové úniky se staly jedním z výrazných faktorů v budoucích procesech se Slánským a některými dalšími osobami, které se na akci DI podíleli.

Dobrovolnická brigáda odjela z Československa v několika transportech v rozmezí prosince 1948 a března 1949. První transport, čítající šest set osob, byl vypraven 22. prosince 1948. Následovaly ještě další tři v lednu, únoru a březnu. Vystěhovalci cestovali vlakem buď do rumunské Konstance, nebo do přístavů v Jaderském moři, odkud byli převáženi na lodích do Haify. Celkově se vystěhovalo 1400 mužů, 510 žen a 390 dětí.²⁴¹

²⁴⁰ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 79.

²⁴¹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 78.

Z pohledu vedoucích představitelů Izraele je možné výcvik vojáků v Československu hodnotit jako zdařilý. Na našem území bylo v celkovém součtu vycvičeno přes 1 500 vojáků.

Neocenitelný byl především pilotní kurz. Jako velmi úspěšně lze hodnotit i výcvik parašutistů. Dobrovolnická brigáda se nakonec více než akcí vojenskou, stala akcí vystěhovaleckou. Nevíme přesně, jakým způsobem brigáda do bojů zasáhla a zda vůbec. Každopádně 2 300 osob, které se v rámci dobrovolnické brigády vystěhovaly, lze považovat za významnou demografickou podporu nového státu.

Společným jmenovatelem všech kurzů je, že nejlépe byli hodnoceni frekventanti pocházející přímo z Izraele, kdežto absolventi z Československa, a především a Maďarska, Polska a Bulharska dosahovali podstatně horších výsledků. I to je důkazem skutečnosti, že se někteří dobrovolníci svým vstupem do brigády snažili docílit odchodu z ČSR a dalších komunistických satelitů Kremlu a osvobodit se tak od nastupujících komunistických režimů. Pamětníci kladně hodnotili u izraelských účastníků kurzů především zaujetí, píli, snahu překonávat jazykové bariéry a odhodlanost, se kterou se výcviku účastnili. Oproti tomu vojáci jiných národností se vyznačovali nekázní a nižší morálkou a někdy byli vůči svým nadřízeným vyloženě v opozici, jak vyplývá například ze záznamu z výcviku parašutistů ze dne 26. července: menší skupinka frekventantů maďarské národnosti opustila tábor a byli zadrženi. Vojáci během výslechu uvedli, že „*naši důstojníci (rozumějí důstojníci státu Izrael) nás buserují, šikanují a bijí...kdyby každý z nás měl alespoň jeden ostrý náboj, tak bychom je oddělali...*“²⁴²

Je také zajímavé, že není v odborných publikacích řešeno, kolik celkem Izrael za výcvik vojáků a všechny náklady s tím spojené zaplatil. V první smlouvě o nákupu letadel je například zakotveno, že za zkrácený výcvik pilotů a všechny s tím spojené náklady bude zapláceno částkou 2 000 US\$.²⁴³ Další smlouvy ale konkrétní údaje o částkách nezahrnují, pravděpodobně i proto, že nebylo možné předem vyčíslit, kolik vojenského materiálu bude v rámci výcviku spotřebováno a jakým způsobem bude řešeno opotřebování zbraní, uniforem a vojenských základen. Proto si například podplukovník Palla vyžádal od izraelského velvyslanectví potvrzení o platbě

²⁴² A BS, 425-362-1, dok. č.62.

²⁴³ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 91.

veškerých nákladů. Doron poslal 13. srpna Pallovi listinu, ve které se píše, že „*toto vyslanectví prohlašuje, že přijímá závazek nésti náklady, jež budou spojeny s provedením akce DIK.*“²⁴⁴ Informaci, jakou celkovou částku, kterou Izrael za výcvik vojáků v Československu zaplatil, z našich archivů nezískáme. Je ale možné, že budou tyto údaje získány ze studia dokumentů uložených v izraelských archivech.

V souvislosti s výcvikem vojáků je zapotřebí ještě zmínit, že naše úřady a velitelé jednotlivých kurzů dělali podobné chyby, kterých se předtím dopustili i v rámci Žatecké akce. Především opět nebyly dodržovány a ani z počátku stanoveny zásady utajení. Například frekventanti leteckého kurzu v Prostějově se mohli volně pohybovat po městě, a tak „*poměrně dosti civilního obyvatelstva je o kursu informováno vycházkami jednotlivců a hlavně skupin, z nichž někteří neovládají dokonale český jazyk a konečně pak rozdílnou fyziologií jsou nápadnější.*“²⁴⁵ Zároveň také nebyla z počátku kontrolována pošta účastníků. Vzhledem k tomu, že byla na dopisech uvedena zpáteční adresa, dostávali pak někteří vojáci svou korespondenci přímo na adresy výcvikových center. Ve dvou případech se dokonce stalo, že „*přijely návštěvy do Vyškova, které hledaly frekventanty a věděly, že jsou u tankistů. Byli to: manželka voj. Abbe Maxe, a otec voj. Weise Vladimíra.*“²⁴⁶ Problémy vznikaly také v případech, kdy dostali vojáci dovolenku a vyrazovali různé detailní informace týkající se účelu a místa konání některých kurzů. Někteří se z dovolenky ani nevrátili. Otázka utajení akce se začala postupně řešit a nakonec bylo na základě dohody se zplnomocněncem Státu Izrael rozhodnuto, že všichni příslušníci DI kurzů musí odevzdávat svému nadřízenému veškerou korespondenci a to nezalepenou. Vojákům bylo také zakázáno vést jakékoliv rozhovory o vojenských záležitostech s nepovolanými osobami a byli poučeni, že musí zachovávat vojenské tajemství.²⁴⁷

Československá oficiální místa hodnotila pomoc v podobě výcviku vojáků pro Izrael rozporuplně a v padesátých letech v kontextu procesů vyloženě negativně. Na jednu stranu je možné chápat kurzy jako přínosné i vzhledem k tomu, že umožnily otestovat postupy a výcvikové plány, které se v období po druhé světové válce

²⁴⁴ A BS, 425-362-1, dok. č. 61. V tomto případě znamená zkratka DIK dobrovolnickou brigádu.

²⁴⁵ A BS, 425-362-1, dok. č. 71.

²⁴⁶ A BS, 425-362-1, dok. č. 36.

²⁴⁷ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 124-125.

znovu utvářely a u některých jednotek, jako třeba výsadkářů, se formovaly vůbec poprvé v období samostatného Československa.²⁴⁸ Na druhou stranu odhalila celková pomoc Izraeli i značné slabiny. Nedostatečná organizace, špatné utajení a špatný odhad možného vlivu na formování dobrovolnické jednotky ukázaly, že je zapotřebí se na akce podobného typu mnohem důkladněji připravit. Nakonec lze za jediný užitek, který Československu z pomoci Izraeli plynul, považovat ekonomický rozměr celé akce a dobrou reputaci, kterou si Československo v nově vzniklém státě vybudovalo.

I v dnešní době při pohled na celou utajovanou akci DI nevychází člověk z údivu, jak rozměrnou pomoc bylo Československo ochotno Izraeli poskytnout a jak bylo ochotno při tom riskovat. Není důležité přesně vědět, kolik pušek, kulometů a dalšího zbrojního materiálu bylo do Izraele prodáno a dopraveno. Po údajích se bude ještě dozajista pátrat. Důležitější je ale poznatek, že se do akce ať už aktivně nebo pasivně, nějakým způsobem zapojila celá řada významných osobností komunistického Československa, včetně Gottwalda, Clementise, Slánského nebo Reicina. Je otázkou, zda byly jejich kroky motivovány ekonomickými problémy státu, následováním Moskvy nebo myšlenkou, že pomoc Židům vede k podryvání britských mocenských pozic na Blízkém východě. Ať už byly důvody jakékoliv, zůstává československá pomoc Izraeli ojedinělou ukázkou mezinárodní spolupráce v poválečném období. Smutná je ale skutečnost, že řada našich občanů, která je dodnes v Izraeli oslavována, zaplatila za svou činnost v období akce DI vlastním životem.

²⁴⁸ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 166.

5. Demografická podpora

Pokud chtěl Izrael vyhrát válku za nezávislost, potřeboval k tomu vojáky, zbraně a dostatečné množství obyvatel, kteří by mohli nahrazovat padlé a obhospodařovat dobytá území. Proto bylo jedním z klíčových cílů Jewish Agency organizovat vystěhovalectví z různých zemí po celém světě. Mezi regiony, ze kterých se v prvních poválečných letech počítalo s nejvyšším počtem přistěhovalců, patřila východní Evropa. A odhady odpovídaly realitě. Od konce války do května 1948, kdy přistěhovalcké akce probíhaly vzhledem k britským kvótám převážně ilegálně, dorazilo k palestinským břehům odhadem 60 000 migrantů, z nichž 80 % pocházelo z východní Evropy, převážně z Polska a Rumunska, ale také z Maďarska a Československa.²⁴⁹

V roce 1948 se situace změnila. Po vyhlášení nezávislého státu nemohli Britové bránit židovským úřadům v organizování přistěhovalectví a v oficiálním jednání s vládami převážně východoevropských států. Od 15. května 1948 do konce roku 1951 přišlo do Izraele odhadem na 700 000 přistěhovalců. Nezanedbatelnou část z nich tvořili opět bývalí občané východoevropských států, pravděpodobně až 300 000. Nejvíce z Rumunska (117 000) a Polska (106 000).²⁵⁰

Ani Československo nezůstalo pozadu a umožnilo Židům, aby se do Izraele vystěhovali. Ve srovnání s některými jinými východoevropskými státy nebyla vystěhovalcká akce tak masová, rozhodně se ale nejednalo o zanedbatelnou pomoc. Odhadem se z naší země od května 1948 do května 1949 vystěhovalo 15 000 – 20 000 Židů. Hlavní část jich odešla až v roce 1949. Již před vznikem samostatného státu Izrael opouštěly naši vlast stovky Židů, kteří si o vystěhování zažádali individuální cestou. Masově začali odcházet až v zimě 1948 v souvislosti s odjezdem vycvičených dobrovolníků a především v první polovině roku 1949. Od ledna do května 1949 totiž proběhla oficiální a našimi úřady posvěcená vystěhovalcká akce řízená a financovaná izraelským zastupitelským úřadem v Československu a některými židovskými organizacemi.

Popud k zorganizování oficiální vystěhovalcké akce vyšel od vyslance Izraele pro Československo a Maďarsko Ehuda Avriela, který při návštěvě MZV o svém záměru informoval, zpočátku neoficiálně, přednostu IV. odboru Bystrického.

²⁴⁹ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 108.

²⁵⁰ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 108.

Bystrický ještě téhož dne, 11. listopadu, referoval o Avrielově požadavku Clementisovi, který tou dobou pobýval na zasedání OSN v New Yorku. V depeši Bystrický píše, že nás Izrael „v nejbližších dnech úradne požiada o umožnenie a ulahčenie vystehovalectva Židov. – Behom 3 mesiacov by umožnili 20 tisíc občanom pristehovanie.- Odovodnil to tým, že Izrael neprijme zpát' Arabov a surne potrebuje osídliť podu. Na moj dotaz sdelil, že odvoz maetku nie je podstatnou okolnostou. Udaťne s Polskem, Bulharském, Rumunskem dohoda uskutečnená.“²⁵¹

Oficiální žádost dorazila na MZV o několik dní později, 15. listopadu 1948. Jelikož o takto závažné otázce nemohlo rozhodovat jen MZV, byla svolána na 1. prosince 1948 meziresortní porada. Přítomní na ní byli zástupci ministerstva sociálních věcí, vnitra, obrany, průmyslu, financí a také dále delegát Národní banky. Všichni účastníci s umožněním vystěhovalectví více méně souhlasili, měli případně jen drobné připomínky. Zástupce ministerstva sociálních věcí například poukazoval na nutnost plnit pětiletý plán, a proto žádal, aby byly na ministerstvo zasílány seznamy, aby neodcházeli jenom práce schopní, ale především osoby přestárlé, důchodci a podobně. Ministerstvo vnitra naopak tvrdilo, že žadatelé jsou většinou lidé, kteří pro pětiletý plán nepřichází v úvahu a v řadě případů může být jejich odchod chápán pozitivně s tím, že „ty osoby, které se rozhodly vystěhovati teprve v důsledku únorových událostí nemožno považovati za národně a politicky úplně spolehlivé...jsou to osoby většinou kapitalisticky orientované...bude jen zapotřebí všechny osoby důkladně prošetřit, aby pod záminkou vystěhování neunikli trestnímu stíhání pro svůj nepřátelský postoj k republice.“²⁵² Zástupce Národní banky vyloučil transfer kapitálu a uvedl, že dosud probíhají jednání o otázkách případné náhrady za majetek. Celkově byl hlavní požadavek, že musí být splněny předpisy stávajícího právního řádu.²⁵³

Jelikož byl výsledek jednání vesměs pozitivní a jednotlivé resorty se k vystěhování Židů stavěly kladně, předložilo 4. prosince MZV závěry z porady vládě a doporučilo, aby se vláda usnesla, že „souhlasí zásadně s akcí navrhovanou vyslanectvím státu Izrael.“²⁵⁴ Návrh byl zařazen do programu schůze vlády dne 21.

²⁵¹ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), kr. 9, složka Vystěhov a přistěhov Izrael 48-52, č. 223052.

²⁵² A BS, 425-369-4.

²⁵³ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), kr. 9, složka Vystěhov a přistěhov Izrael 48-52, č. 241-549-IV-6/48.

²⁵⁴ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), kr. 9, složka Vystěhov a přistěhov Izrael 48-52, č. 241-549-IV-6/48.

prosince 1948. Ta o něm ale nijak nejednala a ani později nebyl žádný jiný návrh předložen. Proto je pravděpodobné, že za dostatečnou a rozhodující byla pro schválení akce považována meziresortní porada konaná 1. prosince.²⁵⁵

Kladná odpověď byla sdělena izraelskému vyslanectví, které začalo organizovat soupisy žadatelů společně s organizacemi JOINT (plným názvem American Jewish Joint Distribution Committee) a Hašomer Hacair. Bylo dohodnuto, že akce může prozatím probíhat do 15. května 1948. Představu o tom, kolik Židů se v roce 1949 v rámci akce skutečně vystěhovalo, umožňují vytvořit dochované archiválie v archivu ministerstva vnitra. Například dochovaný překlad zprávy Henryho Lewyho, ředitele JOINTu, který obsahuje detailní údaje o činnosti této organizace v první polovině roku 1949 na území Československa. Jsou zde uváděny přesné počty vystěhovalců, a to po měsících a podle cílových destinací.²⁵⁶ Problém je v tom, že organizace se nezabývala pouze podporou československých Židů, ale poskytovala pomoc i osobám, které používaly naši zemi jako tranzitní a musely se zde nějakou dobu zdržet. Proto jsou údaje o odjezdech poněkud zkreslené. Z finančních záznamů organizace ale vyplývá, že těch, kteří Československo využívali pouze jako tranzitní zemi a museli zde nějakou dobu zůstat, bylo v roce 1949 jen několik desítek měsíčně.

Zmíněný dokument obsahuje i souhrnné informace o roku 1948. Uvádí se zde, že v tomto roce se vystěhovalo 6274 osob. Je zajímavé, že v roce 1948 se nejvíce osob vystěhovalo do USA (1509 osob), Latinské Ameriky (1446 osob) a Palestina figuruje až na třetím místě (1197 osob). Nejvíce Židů opustilo naši republiku v posledním čtvrtletí (2795 osob), především v prosinci 1948.²⁵⁷ To je důsledkem jednak odjezdu první části dobrovolnické brigády, ale také toho, že „všeobecně lze říci, že po únorových událostech zájem o vystěhovalectví vzrostl.“²⁵⁸

Údaje za první polovinu roku 1949 jsou rozděleny na odjezdy z českých zemí a ze Slovenska. Údaje z Čech hovoří o 6667 vystěhovaných osobách do Izraele a 609 osobách do zbytku světa (celkem 7276 osob).²⁵⁹ Ze Slovenska 5107 do Izraele a 584 do zbytku světa (celkem 5691). Celkem tedy z celého Československa 12 967

²⁵⁵ BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993, s. 259.

²⁵⁶ Dokument dochován: A BS, 425-370-2. Dochovali se i jmenné seznamy některých transportů.

²⁵⁷ Veškeré údaje z: A BS, 425-370-2, s.103-104.

²⁵⁸ AMV, 425-369-4, dok. č. 160.

²⁵⁹ Veškeré údaje z: A BS, 425-370-2, s. 52.

osob. Tomu se blíží i údaje dochované na MZV, které hovoří o 7 000 občanech z Čech a 4 000 ze Slovenska. Izraelské velvyslanectví oproti tomu uvádělo, že se do Izraele v akci vystěhovalo 19 000 a to jen za rok 1949.²⁶⁰ Pravda bude zřejmě někde uprostřed a pokud přičteme k cifrám uváděným MZV i občany vystěhované v posledním čtvrtletí 1948, dostaneme se přibližně na 16 000 vystěhovalců. Vysoký počet vystěhovalců uváděný velvyslanectvím je možné vysvětlit tak, že uvádí počty vydaných víz a výjezdních povolení. Ne všichni je ale nakonec použili. Ačkoliv byla motivace k opuštění Československa velká (kromě vzniku nové židovské vlasti především šance uniknout formujícímu se komunistickému režimu), řada lidí, kteří získali povolení, nakonec nikdy neodjela. Dostávali totiž informace od svých známých, kteří jim psali o existenčních potížích v nové zemi a báli se nejistoty, která je čeká.

Relativně vysoké počty vystěhovalců ze Slovenska nelze vysvětlit ani tak tím, že by na Slovensku v té době existovala velká židovská obec, jako spíše tím, že na jaře 1949 přecházeli hranice Československa ilegálně maďarští Židé. V Maďarsku již obdobná vystěhovalecká akce v menším rozsahu proběhla a byla zastavena. Řada maďarských Židů se proto pokusila o vystěhování přes naše území. Někteří z nich byli vráceni do Maďarska, ale jiným bylo vystěhovalectví povoleno.²⁶¹ Kolika přesně, není známo. I tato okolnost zkresluje přesnost údajů o počtu vystěhovaných československých občanů.

Kromě podpory narážela vystěhovalecká akce i na celou řadu problémů. Na jednu stranu sice byly pro její urychlení vydávány hromadné pasy a výjezdní povolení, zároveň ale byly za vydání požadovány horentní sumy a úřady někdy dělaly s vydáním pasů obstrukce. Jako velký problém se například ukázala otázka smíšených manželství. Úřady často odmítaly vydat pasy oběma osobám, takže vznikaly velmi nepříjemné situace, které většinou řešil až zásah některé z židovských organizací. Často se také vystěhovala jen jedna osoba s tím, že druhé to bude povoleno později. Vznikl tím problém rozdělených rodin, který se promítal do vzájemných československo-izraelských vztahů v 50. letech.

Akce nejvíce narážela na problémy finančního charakteru. Ačkoliv měl být stejně jako u židovské brigády zastáván relativně benevolentní přístup, skutečnost byla

²⁶⁰ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 9, č.223052/48.

²⁶¹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 28-29.

zpravidla jiná. Otto Fischl, který se staral o dodržování celních a devizových předpisů a směrnic v rámci celé vystěhovalecké akce, nebyl nakloněn žádným výjimkám při vývozu všemožných zařízení, pokud je nedoporučily orgány KSČ nebo KSI. Brzy začaly být na ministerstvo financí doručovány stížnosti na tvrdost kontrol a neústupnost celníků, a to jak od samotných vystěhovalců, tak od organizací, které se na akci podílely. Pravdou ale je, že Fischlův nekompromisní postoj měl reálný podklad. Na ministerstvo financí totiž přicházely zprávy, že se řada Židů pokouší obcházet celní předpisy. Chování vystěhovalců je sice pochopitelné, protože se z existenčních důvodů snažili odvézt si do nové vlasti co nejvíce užitečných věcí, ale to Fischla nezajímalo.

Největší poprask způsobila tzv. Liftmanova aféra z konce roku 1948 a celní superkontrola transportu z Bratislavy provedená dne 27. února 1949. Liftmanova aféra se týkala vývozu zařízení jednoho slovenského podnikatele. Na celé transakci se podílela Státní bezpečnost a podle dohody mělo slovenské komunistické ústředí za benevolentní přístup obdržet 1 milion Kčs. Problém nastal ve chvíli, kdy celní úředníci zásilku zadrželi, jelikož o dohodě nevěděli. Věc vyplula napovrch a tvrdě dopadla na dva příslušníky Státní bezpečnosti, kteří se stali obětními beránky: byli vyhozeni ze zaměstnání a vyloučeni z KSČ. KSS ale slíbený milion obdržela.²⁶²

Kontrola transportu 58 Židů, provedená 27. února 1949 v Děvínské Nové Vsi, se uskutečnila na Fischlův pokyn. Podle očitých svědků se úředníci ministerstva financí chovali tak neomaleně, že vyvolali údiv nejen u samotných cestujících, ale i u slovenských celníků a zástupců bezpečnosti, kteří na místo dorazili. Příslušníci StB ve své zprávě psali, že „*co tam se odehrálo, bylo horší než kanibalství*“ a proclívání transportů přirovnali k osvětimské selekci.²⁶³ Zátah na transport dopadl z pohledu ministerstva financí úspěšně, neboť byly zabaveny cennosti a věci v hodnotě 4 až 5 milionů Kčs. Paradoxem dějin zůstává, že Fischl byl v politickém procesu se Slánským žalován za sabotáž vývozu majetku ve vystěhovalecké akci. Experti v rámci připravování podkladů pro proces dokonce vypočítali, že celkové

²⁶² DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 33.

²⁶³ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 34.

ztráty způsobené spoluprací ministerstva financí s izraelskými sionistickými úřady dosáhly astronomické výše 5 miliard Kč.²⁶⁴

Oproti nákupu zbraní a výcviku vojáků nedopadla z pohledu Izraele vystěhovalecká akce příliš dobře. Je sice fascinující, že se ve velmi krátké době podařilo vystěhovat 15 až 20 000 československých Židů, ovšem původně provizorní termín ukončení akce stanovený na 15. května 1948 byl ze strany Československa dodržen a vystěhovalectví již nebylo později téměř vůbec umožněno. V Československu zůstalo odhadem 3 až 5 tisíc Židů, kteří se chtěli vystěhovat. Izraelské vyslanectví se snažilo získat povolení pro vystěhování zbylých žadatelů, ale od května 1949 naráželo na různé bariéry. Úřady i MZV sice slibovaly, že vystěhovalectví bude v individuální formě umožněno, ale de facto se od května 1949 téměř nikdo do Izraele nevystěhoval. Opakující se urgencye a oficiální žádosti vedly ke vzniku patové situace. Na jednu stranu totiž naše úřady slibovaly a ujišťovaly, že akce bude pokračovat, na druhou se nic konkrétního nedělo. Na ministerstvu bylo jasné, že hromadné vystěhovalectví bylo zastaveno, ale neexistovala ještě koncepce a závazné rozhodnutí, jak přistupovat k individuálním žádostem. Neustálé sliby vedly jen k tomu, že se na ministerstvu vzhledem k neustálým návštěvám zástupců Izraele nedalo pořádně pracovat. Snahy o vystěhování zbývajících žadatelů skončily až v roce 1952 a to definitivním neúspěchem. Právě probíhající procesy s antisemitským a antisionistickým podtextem byly dostatečně výmluvné a naznačovaly, že další jednání nepřipadá v úvahu. Zastavení vystěhovalecké akce a překážky v jejím dalším průběhu jsou jedním z nejvýznamnějších symptomů probíhajících změn ve vzájemných československo-izraelských vztazích.

²⁶⁴ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 35.

6. 1949: První krůčky k nepřátelství

Cesta od přátelství a spolupráce k nepřátelství a téměř i nenávisti může být velmi jednoduchá. Léta 1949 až 1953 ve vzájemných československo-izraelských vztazích jsou toho jednoznačným důkazem. Co bylo ale příčinou toho, že slibně se vyvíjející vztahy mezi nově vzniklým židovským státem a jedním se satelitů Sovětského svazu tak náhle vychladly a v průběhu dvou až tří let se spolupráce změnila v opozici? Odpovědi můžeme hledat na různých místech a nejpodstatnější při jejich hledání je analýza mezinárodního vývoje v kontextu dotváření bipolárního světa. Vnitropolitický vývoj v Československu je až druhořadý a jednotlivé kroky, které vedly k postupnému ochlazení vzájemných vztahů s Izraelem, je možné vykládat právě v kontextu vývoje mezinárodního.

Vliv na postoj ČSR vůči Izraeli měly především dva faktory: postupně se proměňující vztah SSSR a Izraele, a také vytvářející se svazky Izraele s USA a se západem obecně. Izrael se z počátku snažil hrát roli neutrálního státu stojícího mezi oběma formujícími se bloky. Vzhledem k tomu, že své zájmy na Blízkém východě měla Velká Británie, vliv získávaly Spojené státy a ani Sovětský svaz nechtěl hrát druhé housle, nebylo možné „zůstat mimo“ a Izrael si musel vybrat, ke kterému bloku se přikloní.

Za jeden z rozhodujících okamžiků pro vývoj vztahu východního bloku k Izraeli bývají považovány izraelské volby, které se uskutečnily 31. ledna 1949. Kreml, a spolu s ním další země východního bloku včetně Československa, si nedělaly iluze o tom, že by komunisté mohli ve volbách v Izraeli zvítězit. Stalin však doufal, že KSI spolu s dalšími levicově orientovanými stranami (především se stranou Mapam) získají v Knesetu většinu a utvoří koaliční vládu. Díky tomu by mohly obsadit významné posty, získat značný vliv a postupovat podobným způsobem jako v dotvářejících se lidově demokratických státech východní Evropy. Realita byla ale jiná. Komunisté získali jen necelá čtyři procenta hlasů a volby suverénně vyhrála Ben Gurionova pravicově orientovaná strana Mapai s bezpečným dvacetiprocentním náskokem na druhý Mapam, který získal necelých 15 procent hlasů.

Ben Gurionova vláda se z počátku snažila zůstat neutrální a využívat pomoci jak od SSSR, tak z USA. Z Moskvy ale nepřicházely povzbudivé informace. Kreml zatím sice stál na mezinárodní scéně na straně Izraele, když například podpořil jeho

požadavky v otázce Jeruzaléma a arabských uprchlíků.²⁶⁵ Na druhou stranu ve vlastním Sovětském svazu docházelo ke krokům zaměřeným proti Židům: koncem roku 1948 začaly represe vůči židovskému antifašistickému výboru v SSSR, o několik měsíců později byla zahájena kampaň proti kosmopolitismu a postupně se v SSSR vzedmula vlna antisemitismu, která se v následujících letech převalila i do sovětských satelitů.

Za podstatný je nutné považovat i fakt, že v září 1949 poskytly Spojené státy Izraeli půjčku ve výši 100 milionů dolarů. Izrael se snažil získat podobnou půjčku ve stejném období i v Moskvě, ale žádost byla zamítnuta. Když se navíc k informacím o půjčce z USA přidala i zpráva o výcviku důstojníků izraelské armády na amerických základnách, vyhodnotil Kreml situaci jako vzrůstající ekonomickou a politickou závislost Izraele na USA. Je zapotřebí připustit, že Kreml měl do značné míry ve svých analýzách pravdu. Moskva však sama svým jednáním Tel Aviv ke sblížení s USA dotlačila. Signály, které vysílal Kreml v rámci vlastního vnitropolitického vývoje, v kombinaci s komplikacemi při vystěhovaleckých akcích z východní Evropy, které v tu dobu nastaly, nemohl Izrael ignorovat.

I Československo muselo v důsledku své závislosti na politice SSSR reagovat na postupné změny. O tom, jak moc bylo rozhodování naší vlády a zainteresovaných osob vázané na kroky Moskvy svědčí postup MZV v otázce uzavírání smluv na nákup různého zboží. V září 1949 se jednalo v Moskvě, Varšavě a v Praze o uzavření dohod o hospodářské a ekonomické spolupráci. Postoj Československa byl zprvu negativní, ale jelikož byla v září podepsána smlouva s Polskem a očekávala se kladná odpověď i ze SSSR, začalo MZV svůj přístup částečně přehodnocovat: „*Bude-li stanovisko SSSR k žádosti Izraele o úvěr na produkty pozitivní, budeme uvažovat, zda i z naší strany neměli bychom revidovat náš postoj při jednáních o obchodní v dohodu s Izraelem.*“²⁶⁶ Smlouvu Moskva nakonec nepodepsala, a tak se negativní stanovisko nezměnilo koncem roku 1949 ani v Praze.

K opravdu zásadnímu obratu v československo-izraelských vztazích sice došlo až v roce 1951, ale tento obrat se začal připravovat již v druhé polovině roku 1949 a určité signály lze zahlédnout již koncem roku 1948 v úsilí KSČ o paralyzování vlivu sionistických organizací a v pokusu získat rozhodující vliv v rámci vojenské

²⁶⁵ RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé*. Praha : Rybka publisher 2001, s. 91-115.

²⁶⁶ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 7, č-136531/49.

pomoci a ve vystěhovalecké akci. Za signály poukazující na určitou změnu postoje vůči Izraeli můžeme považovat finanční kontroly v některých sionistických organizacích, které proběhly v prosinci 1948 a v lednu 1949. Na základě těchto kontrol bylo zatčeno několik osob, pozastavena činnost některých sionistických organizací a zablokována vybraná bankovní konta.²⁶⁷ Za závažnější lze považovat pozastavení činnosti Svazu československo-izraelského přátelství. U jeho vzniku stálo v září 1948 mezinárodní oddělení ÚV KSČ a ministerstvo informací. Čestným předsedou se stal dokonce ministr Václav Kopecký. Oficiálním úkolem svazu bylo pomáhat osvobozenkému boji Židů, za podstatnější byla ale považována snaha podporovat pokrokové síly Izraele, zejména KSI, a paralyzovat činnost sionistických organizací u nás i v Izraeli. Jelikož se nedařilo stanovené cíle plnit, byla činnost svazu omezována a do poloviny roku 1949, tedy velmi brzy po vzniku Svazu, byla zcela zastavena.²⁶⁸

Některé kroky, které Československo podnikalo, a které vedly k ochlazení vzájemných vztahů, již byly zmíněny. Izrael například považoval za velmi důležitou otázku vystěhovalectví, které bylo v květnu 1949 zastaveno. I přes neustálé urgencye a snahy docílit vystěhování dalších osob z Československa, se Izraeli nepodařilo prolomit byrokratickou a politickou bariéru, která v otázce migrace do Izraele vznikla. Stejně tomu bylo i se zbraněmi. Izrael se i v roce 1949 a dokonce ještě v roce 1950 zajímal o Československé zbraně, které chtěl v poměrně velkém množství nakoupit. Zmíněno již bylo zamítavé stanovisko k požadavku na nákup houfnic a děl v hodnotě téměř půl miliardy Kčs. Podobně dopadla i snaha Izraele o nákup cvičných, sportovních a bezmotorových letadel. I přesto, že se na tuto kategorii letounů nevztahovala tak přísná administrativní povolení, nesouhlasilo MNO s odprodejem žádných dalších letounů. Od roku 1949 potíže při uvolňování dalších zbraní a vojenské techniky postupně rostly a to až do 14. července 1950, kdy vydalo MNO výnos o vývozu jakéhokoliv zbrojního materiálu do Izraele.²⁶⁹

Kromě probíhajícího vystěhovalectví a dokončování dodávek zbraní se Izrael v roce 1949 pokoušel uzavřít s Československem obchodní smlouvu a vyřešit

²⁶⁷ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 2, 4, 5.

²⁶⁸ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 21, 87.

²⁶⁹ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 43-44.

hospodářské a ekonomické nejasnosti a nesrovnalosti z předcházejících let. Obchodní jednání a otázka hospodářské spolupráce byly stěžejními problémy v rámci vzájemných vztahů v druhé polovině roku 1949. Jednání započala 15. března 1949 a po měsíci byla přerušena. Svízelné zrození dohody dokládá fakt, že byla podepsána až v březnu následujícího roku. Hlavní problém spočíval v rozepřích týkajících se hrazení zboží nakoupeného v ČSR: „*dne 15. března toho roku přijela do Prahy delegace státu Izrael na jednání o obchodní dohodu a dohodu o výměně zboží mezi republikou Československou a státem Izrael...již před zahájením jednání bylo bezpečně zjištěno, že účel zájezdu delegace, která zároveň jednala i s Poláky ve Varšavě, nebylo ani tak sjednání obchodní a platební dohodu, jako snažiti se o dohodu týkající se převodu majetku, zanechaného v republice židovskými emigranty minulými a nastávajícími.*“²⁷⁰ Spory o tzv. transferovou kvótu – tedy o podíl majetku zanechaného vystěhovalci z ČSR při hrazení dodávek zboží do Izraele – provázely jednání a byly hlavní příčinou jeho několikerého přerušení. Izraelská delegace na počátku jednání přednesla návrh, ve kterém se zavazovala zvýšit nákupy v Československu z půl miliardy korun na pětinasobek, pokud bude umožněno platit 50 % ceny ve valutách a 50 % z místních fondů, jinými slovy z majetku, který v Československu zanechali vystěhovalci. Zástupci MZV a Ministerstva zahraničního obchodu, kteří zastupovali na jednáních Československu, tento návrh rezolutně odmítli a žádali o předložení jiného návrhu s maximální transferovou kvótou 20 %. Na to však zástupce Izraele odvětil, že „*žádný další návrh nemá a nevidí smysl v tom, aby pokračovala v diskusi.*“²⁷¹

Zdálo se, že vzhledem k oboustranné neústupnosti jednání ztroskotají. To si nepřála ani jedna stran, jelikož by jak Izrael, tak ČSR trátilo. Vyčkávání prolomili zástupci Izraele, když v dubnu navrhli pokračovat v jednání s tím, že obchodní dohoda bude projednávána odděleně od jednání o transferu. Naši zástupci se ale obávali komplikací v budoucnu a nechtěli problémy oddělit a opět navrhli transferovou kvótu ve výši 20 %. Aby měli snazší pozici při vyjednávání, rozhodli se naši zástupci spojit otázku obchodní dohody s problematikou vystěhovalců s tím, že další odchod našich občanů bude podmíněn úspěšným uzavřením obchodní dohody. I Izrael ale disponoval „*podpásovými*“ mocenskými nástroji a nenechal se vydírat. Jeruzalém přestal s okamžitou platností vydávat dovozní povolení, což

²⁷⁰ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 7, č.106.721/49-A/V.

²⁷¹ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 7, č.106.721/49-A/V.

vedlo k výraznému propadu vývoz našich výrobků do Izraele v roce 1949. Vznikla tak nepřijemná situace, která měla negativní důsledky především pro naše obchodníky.

Další jednání probíhala koncem května 1949. Izraelská delegace předložila nový návrh, podle něhož měla kvóta činit 35 %. Transferová kvóta ale zůstala i nadále sporným bodem, neboť stanovisko ministerstva financí zůstalo velmi tvrdé a svůj návrh dokonce snížilo na 15%. Izraelská delegace chtěla i přes nemožnost shody jednat dál, a doufala, že československá strana změní stanovisko. Uriel Doron i Ehud Avriel se snažili na setkáních s různými významnými osobnostmi, například se zmiňovaným Fischelem nebo s náměstkem ministra zahraničního obchodu E. Löblem, zapůsobit na změnu našeho přístupu k tomuto problému. Stanoviska ale zůstala i po těchto schůzkách v květnu a červnu 1949 nesmiřitelná. Výsledkem sporů byl již zmiňovaný pokles vývozu: oproti roku 1948, kdy činila hodnota vývozu do Palestiny 430 milionů Kčs (a to bez dodávaných zbraní), propadl se v roce 1949 na pouhých 202 milionů Kčs.²⁷²

Po několikerém přerušení a i přes neustálé spory byla jednání dovedena ke zdárnému konci. Obchodní a platební dohoda byla s Izraelem podepsána 20. března 1950 a to na stávající rok. Ve sporné otázce transferové kvóty ustoupili především Izraelci: „*Po ročním svízelném jednání byla obchodní a platební dohoda 20. 3. 1950 podepsána. Dohoda předvíдала čs. vývoz za 420 mil. a dovoz za 138 mil. Izrael má platit dovezené zboží: 50 % v devizách, 33 % v izraelské zboží a 17 % transferem.*“²⁷³ Dojednání sedmnáctiprocentní kvóty lze chápat jako vítězství naší strany, které smlouva umožňovala obnovit a zlepšit upadající obchodní zájmy v Izraeli. Tvrdohlavost, s jakou naši zástupci trvali na hranici 20 % jako maxima pro transfer, lze chápat jako bránění ekonomických zájmů ČSR (obzvláště, když izraelské vyslanectví při dojednávání vystěhovalectví tvrdilo, že majetkové záležitosti nebudou žádnou překážkou). Zároveň se v urputnosti delegátů odrážely i změny, ke kterým v roce 1949 docházelo. Přístup k Izraeli již nebyl benevolentní, a protože izraelští delegáti začínali být chápáni jako delegáti kapitalistického státu, jednali s nimi naši zástupci tvrdě a je dokonce možné, že kladli tak nekompromisní požadavky proto, aby nebyla žádná dohoda nakonec podepsána. Abychom mohli

²⁷² A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 7. Bez bližšího určení.

²⁷³ A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael, kr. 7. Bez bližšího určení.

přesně zhodnotit politický vliv na obchodní jednání, bude zapotřebí detailně projít poměrně rozsáhlý dochovaný archivní materiál v archivech MZV, MV a v NA.

Smlouva byla sice podepsána, ale nebyla plněna. A to jak ze strany ČSR, tak Izraele. Československo vnímalo jako záměrný nedostatek v přístupu Izraele především fakt, že až do poloviny roku 1950 Izrael nevydával dovozní povolení na naše výrobky a navíc nepřeváděl na smluvené devizové účty u československé národní banky dostatečné částky k včasnému placení dovezeného zboží. Izrael si oproti tomu stěžoval, že struktura nabídky není z hlediska izraelských potřeb relevantní a nakupoval jen velmi málo. Řada výrobků, po kterých Izrael toužil, nemohla být vyvezena vzhledem k zákazu prodeje důležitých surovin do kapitalistických států. Obchodní dohoda nebyla z výše uvedených důvodů plněna a i přes snahy izraelských zástupců v ČSR nebyla v první polovině 50. let žádná další obchodní dohoda podepsána. Naopak, na řadu přišly spory a oboustranné urgencye k vyrovnání dluhů, které vedly do slepé uličky. Veškerá další jednání o hospodářské spolupráci tak zůstávala až do roku 1954 na mrtvém bodě.

V letech, které následovaly, se vzájemné československo-izraelské vztahy propadly k bodu mrazu. Přispěl k tomu především proces se Slánským, v jehož důsledku se v Československu zdvihla vlna antisemitismu a antisionismu. „*Vítězství antisemitské linie při přípravě největšího procesu s vedoucími komunistickými funkcionáři v polovině padesátých let v Evropě bylo předpokladem toho, aby se antisemitismus stal součástí oficiální politiky. Ta antisemitismus využívala tradičním způsobem – přesouvala odpovědnost za své neúspěchy na sionisty.*“²⁷⁴ Kromě procesu se Slánským vedlo Československo s Izraelem diplomatickou válku z několika důvodů: v souvislosti s izraelskou snahou vystěhovat kolem tří tisíc našich občanů, dále v důsledku vyhoštění izraelského vyslance Kubového, který byl v souvislosti se slánského procesem označen jako persona non grata. A nakonec až do roku 1956 vlekoucí se izraelské urgencye snažící se docílit propuštění dvou izraelských občanů, nezákonně zatčených a obviněným ze špionáže v roce 1953 v souvislosti s procesem se Slánským. Jednalo se o Mordechaje Orena a Šimona Orensteina. Oba byli nakonec propuštěni. Orenstein ještě v roce 1954, Oren až v roce 1956. Období po roce 1949 představuje stejně jako léta přecházející velmi

²⁷⁴ DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993, s. 102.

zajímavou kapitolu ve vývoji vzájemných československo-izraelských vztahů. Detailně ho popisovat je ale nad rámec této diplomové práce.

Závěr

„Již z těchto kusých zpráv, které jistě nepředstavují úplný spisový materiál věci se týkající, je patrná těžko uvěřitelná smutná skutečnost, že v době, kdy Izrael prodával definitivně svoji nezávislost za 100 mil. dolarovou půjčku „svobody USA“ ...v té době, kdy se Izrael stává hlavním objektem amerického zájmu, jakožto „klíč“ k Blízkému východu a začíná se pod heslem Středomořského paktu oficiálně začleňovat do agresivních plánů útočného anglo-amerického bloku, v té době otevírají se ochotně dveře lidově demokratického Československa skupině izraelských špionů, ukazují se jim s největší péčí organizace a výroba našeho národněho průmyslu a vyzrazují se jim vysoce důležité a tajné otázky obranyschopnosti naší vlasti jedna po druhé...Lidově demokratické Československo pomáhá tu s vědomím svého ministerstva národní obrany a ministerstva zahraničních věcí různým způsobem zvyšovat vojenský potenciál této přední americké základny na Blízkém východě...Vojenská pomoc ČSR Izraeli je v podstatě jedním a lze říci nejdůležitějším článkem promyšlené a organizované soustavy škůdcovských a záškodnických opatření proti našemu lidově demokratickému zřízení, jejímž cílem bylo podlomení obranyschopnosti a hospodářské moci našeho státu. Zvláště ostře vyniká zločinnost celé věci při uvážení její historické perspektivy – čs. vojenská pomoc Izraeli probíhala právě v letech 1948, 1949, 1950, v letech rozhodujících pro upevnění moci dělnické třídy a pracujícího lidu pod vedením KSČ v naší vlasti, v době, kdy hospodářská výstavba našeho lidově demokratického státu vyžadovala především zajištění jeho nezávislosti a pokojného vývoje ve směru k socialismu...čs. vojenská pomoc Jewish Agency - Izraeli poškodila nás jak politicky, tak i hospodářsky. Znamenala v podstatě provokaci v mezinárodních vztazích a sabotáž našich diplomatických i hospodářských styků vůči arabským zemím...uskutečnění čs. vojenské pomoci Jewish Agency Izraeli bylo nepochybně dílem třídního nepřitele, vyvíjejícího svoji záškodnickou činnost v různých orgánech našeho státního aparátu, zejména MNO a MZV. Na MZV především CLEMENTIS, BYSTRICKÝ, LONDON, HAJDU, a BENDA, kteří, ačkoliv měli jako pracovníci státního aparátu hájit zájmy čs. státu proti jeho kapitalistickým nepřátelům, ve skutečnosti tyto jeho zájmy a své závazky vůči státu zrazovali.“²⁷⁵

²⁷⁵ A BS, 425-365-1, s. 27, 36-37.

Těmito a dalšími podobnými slovy hodnotí znalecká komise MZV ve svém odborném posudku z podzimu 1952 československou pomoc Izraeli. Ideologická rétorika, která je v posudku jasně zřetelná, jednoznačně souvisí s připravovaným procesem s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Československá pomoc Izraeli byla na počátku 50. let vyhodnocena jako nepřátelská a protistátní spiklenecká činnost sionistů a židovských institucí. Z ekonomických zájmů, politické vůle a projevu přátelství se stal trestný čin, sabotáž a velezrada. Takto pokřivený pohled na historické události let 1947-1949 v rámci hodnocení československo-izraelských vztahů je již jen dobovým svědectvím a s realitou nemá nic společného.

Československo skutečně výrazným způsobem napomohlo ke vzniku izraelského státu. Tuto pomoc nesmíme ani přeceňovat a ani podceňovat. Především je zajímavou a významnou kapitolou při sledování utváření československé zahraniční politiky po druhé světové válce a jejích proměn v důsledku vnitropolitického vývoje a počínající studené války.

V Izraeli si naši podpory váží dodnes a Žatecká akce je o to zajímavější, když si uvědomíme, že v takřka stejné době probíhala obdobná akce – letecký most do západního okupačního sektoru Berlína. Žatecká akce se ale odlišovala mírou utajení a především přepravovaným nákladem, kterým byly zbraně. Je otázkou, zda by se židovský stát ubránil bez našich pěchotních pušek, kulometů a letadel, které byly původně paradoxně určeny pro německou armádu. Ať tak či tak, fakta mluví jasně. Československo ve vlastním zájmu a později i pod Stalinovou taktovkou podporovalo Židy již od konce druhé světové války. Naše vláda se snažila zasahovat proti vlnám antisemitismu, pomáhala židovským uprchlíkům, následně podpořila Jewish Agency diplomaticky v OSN i jako člen UNSCOPu. Vojenská, diplomatická a demografická pomoc v roce 1948 a v první polovině roku 1949 byla jen pokračováním předchozích velmi dobrých vztahů a navíc byla podporovaná ze strany SSSR.

V roce 1949 se situace začala v závislosti na sblížování Izraele a USA měnit, v důsledku čehož postupně měnila postoj Moskva. A postup Kremlu byl rozhodující i pro naši zahraniční politiku. Izraelské vládě neuniklo, že se mění náš pohled na další spolupráci, což dokládá například útočný Ben Gurionův projev v parlamentu v květnu 1950: „...*pochopitelně, že nikdo nedodává zbraně jako dar, a žádá peníze, a nikoliv rubly, nýbrž dolary, miliony dolarů...na druhé straně však dával*

Clementis ze svých zbraní také Egyptu. Víme to proto, že část pušek se dostávala do našich rukou. Avšak traktory nepřicházejí ze země Clementisovy, ale výhradně z Ameriky.“²⁷⁶ Prohlubující se rozpory a rostoucí nenávisť ze strany ČSR k sionistům vyústila ve velkolepý proces se Slánským. Od počátku roku 1950 proto můžeme ve vzájemných československo-izraelských vztazích hovořit o letech nepřátelství.

²⁷⁶ A MZV, Odbory MZV po roce 1945: Inventář spisového materiálu generálního sekretariátu a kabinetu J. Masaryka a Vl. Clementise, kr. 155, č.414.306/54-AO-2.

Použitá literatura:

Archivní dokumenty:

Národní archiv:

- fond Gottwald 100/24., sv.145.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí:

- Archivní zprávy ZÚ: Jeruzalém 1945-1952.
- Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61, 67.
- Odbory MZV po roce 1945: Generální sekretariát – Žourek 1945-1948, kr. 1,3.
- Odbory MZV po roce 1945: Inventář spisového materiálu generálního sekretariátu a kabinetu J. Masaryka a Vl. Clementise, kr. 155, 179.
- Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (A-K), fond Izrael.
- Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina.

Archiv bezpečnostních složek:

- fond 425: Židovské organizace.

Publikované prameny a dokumenty:

BULÍNOVÁ, M. (ed.): *Československo a Izrael 1945-1956. Dokumenty*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem Praha 1993.

Noviny, časopisy, periodika:

Rudé právo, 1947-1948.

Monografie:

- AVRIEL, E.: *Open the Gates! The dramatic Personal Story of „Illegal“ Immigration to Israel.* New York : Atheneum 1975.
- BLACK, I.-MORRIS, B.: *Mossad – Izraelské tajné války.* Brno : Bonus A 1995.
- ČEJKA, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu.* Brno : BARRISTER & PRINCIPAL 2008.
- DUFEK, J.-KAPLAN, K.-ŠLOSAR, V.: *Československo a Izrael v letech 1947-1953. Studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk 1993.
- GILBERT, M.: *Izrael. Dějiny.* Praha : BB art 2002, s.52-253.
- GOLDSTUCKER, E.: *Vzpomínky 1945-1968.* Praha : G plus G 2005.
- HELLEBRAND, K.-RADINA, V.: *Chel Ha Avir. Izraelské letectvo.* Cheb : Svět křidel 1994.
- HERZOG, CH.: *Arabsko-izraelské války. Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost.* Jihlava : NLN 2008.
- KAPLAN, K.: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka.* Praha : Mladá fronta 1992.
- KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc 1947-1953.* Chicago : University of Illinois Press 1974.
- KRUPP, M.: *Sionismus a Stát Izrael. Historický nástin.* Praha : Vyšehrad 1999.
- KULKA, E.: *Židé v československém vojsku na západě.* Praha : Naše vojsko 1992.
- MARDOR, M.: *Strictly Illegal.* London : Robert Hale, Ltd. 1964.
- NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. Století. (I.).* Praha : Aleš Skřivan ml. 2000.
- NOMIS, L.-CULL, B.: *Jestřábi pouště: vzpomínky amerického pilota na izraelskou válku za nezávislost.* Praha : Naše vojsko 1999.
- LORCH, N.: *The edge of the Sword.* New York : G. P. Putnam's Sons 1961.
- RUCKER, L.: *Stalin, Izrael a Židé.* Praha : Rybka publisher 2001.
- SACHAR, H. M.: *Dějiny státu Izrael.* Praha : Regia 1999, s.101-307.
- ŠULC, J.: *Mosty do Tel Avivu.* Praha : Euromedia Group 2010.
- YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael.* Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997.
- ZOUPĽNA, J.: *Od jišuvu k Izraeli. Formování izraelských mocenských elit 1919-1949.* Praha : Libri 2007.

Studie ve sbornících:

AVRIEL, E.: *Prague and Jerusalem: The Era of Friendship*. In: DAGAN, A. (ed.): *The Jews of Czechoslovakia. Volume III*. Philadelphia-New York : Society for the History of Czechoslovak Jews and The Jewish Publication Society of America.

BEDNAŘÍK, P.: *Zpravodajství českého tisku v roce 1945 o topolčanském pogromu*. In: ZÍTKO, M.-HÁJEK, J.-KOCIAN, J. (edd.): *Fragmentsy dějin. Sborník k šedesátinám Jana Gebharta*. Praha : Historický ústav AV ČR 2006.

BROD, P.: *Židé v poválečném Československu*. In: VEBER, V. (ed.): *Židé v novodobých dějinách*. Praha : Karolinum 1997.

KREJČOVÁ, H.: *Český a slovenský antisemitismus 1945-1948*. In: JECH, K. (ed.): *Stránkami soudobých dějin. Sborník k pětadesátinám historika Karla Kaplana*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1993, s.158-172.

NEPALOVÁ, Š.: *Židovská menšina v Čechách a na Moravě v letech 1945-1948*. In: KÁRNÝ, M. - LORENCOVÁ, B. (edd.): *Terezínské studie a dokumenty 1999*. Praha : Institut terezínské iniciativy 1999, s. 314-337.

Přílohy:

Textové přílohy:

Příloha č. 1:

Seznam delegátů UNSCOPu, přilétnuvších do Lyddy 15. června 1947. Na seznamu zaznamenán i československý delegát Lisický a jeho náhradník Pech.

Zdroj: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61.

Příloha č. 2:

Zpráva pro Ministra Masaryka pojednávající ve zkratce o členech, aktivitách a jednání UNSCOPu.

Zdroj: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61.

Příloha č. 3:

Rozhodnutí o účasti ministra Masaryka na slavnostní manifestaci k oslavě utvoření samostatného židovského státu.

Zdroj: A MZV, Mezinárodní odbor 1945-1955, kr. 61.

Příloha č. 4:

Usnesení vlády o uznání státu Izrael.

Zdroj: NA, fond Gottwald 100/24., sv.145.

Příloha č. 5:

Závazné prohlášení izraelského zmocněnce Dorona o pokrytí nákladů spojených s akcí DIK.

Zdroj: A MV, 425-362-1, dok. č. 61.

Příloha č. 6:

První strana válečného deníku výcvikového střediska Libavá.

Zdroj: A MV, 425-364-4.

Příloha č. 7:

První strana z dokumentu předloženého ministerstvem zahraničních věcí vládě ve věci rozhodnutí o vystěhovalectví Židů.

Zdroj: A MV, 425-362-1, dok. č. 61.

Příloha č. 8:

První strana závěru hodnocení dokumentu s názvem „*Odborný posudek o vojenské pomoci Československa Izraeli*“.

Zdroj: A MV, 425-365-1, s.36.

Obrazové přílohy:

Příloha č. 9:

Plán UNSCOPu na rozdělení Palestiny.

Zdroj: NOMIS, L.-CULL, B.: *Jestřábi pouště: vzpomínky amerického pilota na izraelskou válku za nezávislost*. Praha : Naše vojsko 1999. Obrázek na vnitřní vazbě.

Příloha č. 10:

Zástupci Hagany a Rechesu pod avrielovým vedením v Praze v roce 1948 nebo 1949. Z leva: Uriel Doron, Rafi Ben Shalom, Ehud Avriel, Josef Ilan, Uri Naor.

Zdroj: KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc 1947-1953*. Chicago : University of Illinois Press 1974, s.153.

Příloha č. 11:

Ehud Avriel při rozhovoru s pilotem ČSA Jiřím Taussigem (vpravo) v Haifě. Foto pořízeno 20. června 1948.

Zdroj: KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc 1947-1953*. Chicago : University of Illinois Press 1974, s.155.

Příloha č. 12:

Izraelští vojáci vyzbrojení československými puškami.

Zdroj: YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997. Skenováno z obrazové přílohy.

Příloha č. 13:

Kulomet MG 34 v rukou izraelských vojáků.

Zdroj: YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997. Skenováno z obrazové přílohy.

Příloha č. 14:

Mapa zachycující některá výcviková střediska a vojenské základny. Mapa znázorňující trasy tajných Balak a Velveta letů.

Zdroj: KRAMMER, A.: *The Forgotten Friendship. Israel and the Soviet Bloc 1947-1953*. Chicago : University of Illinois Press 1974, s.101.

Příloha č. 15:

Český letoun Avia S-199 ve službách izraelského letectva v roce 1948.

Zdroj: YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997. Skenováno z obrazové přílohy.

Příloha č. 16:

Český Spitfire ve službách izraelského letectva v roce 1948.

Zdroj: YEGAR, M.: *Československo. Sionismus. Izrael*. Praha : VICTORIA PUBLISHING a EAST PUBLISHING 1997. Skenováno z obrazové přílohy.

Příloha č. 17:

Arabský propagandistický leták.

A MZV, Teritoriální odbory – obyčejné 1945-1959 (L-Z), fond Palestina, kr. 2.

Příloha č.1.:

UNITED NATIONS
SPECIAL COMMITTEE ON PALESTINE

Issued by the Information Officer, U.N.S.C.O.P.

Jerusalem,
15th June, 1947.

RELEASE NO. 12.

B.O.A.C. FLIGHT ARRIVING LYDDA AIRPORT 10.30 a.m. 15.6.47.

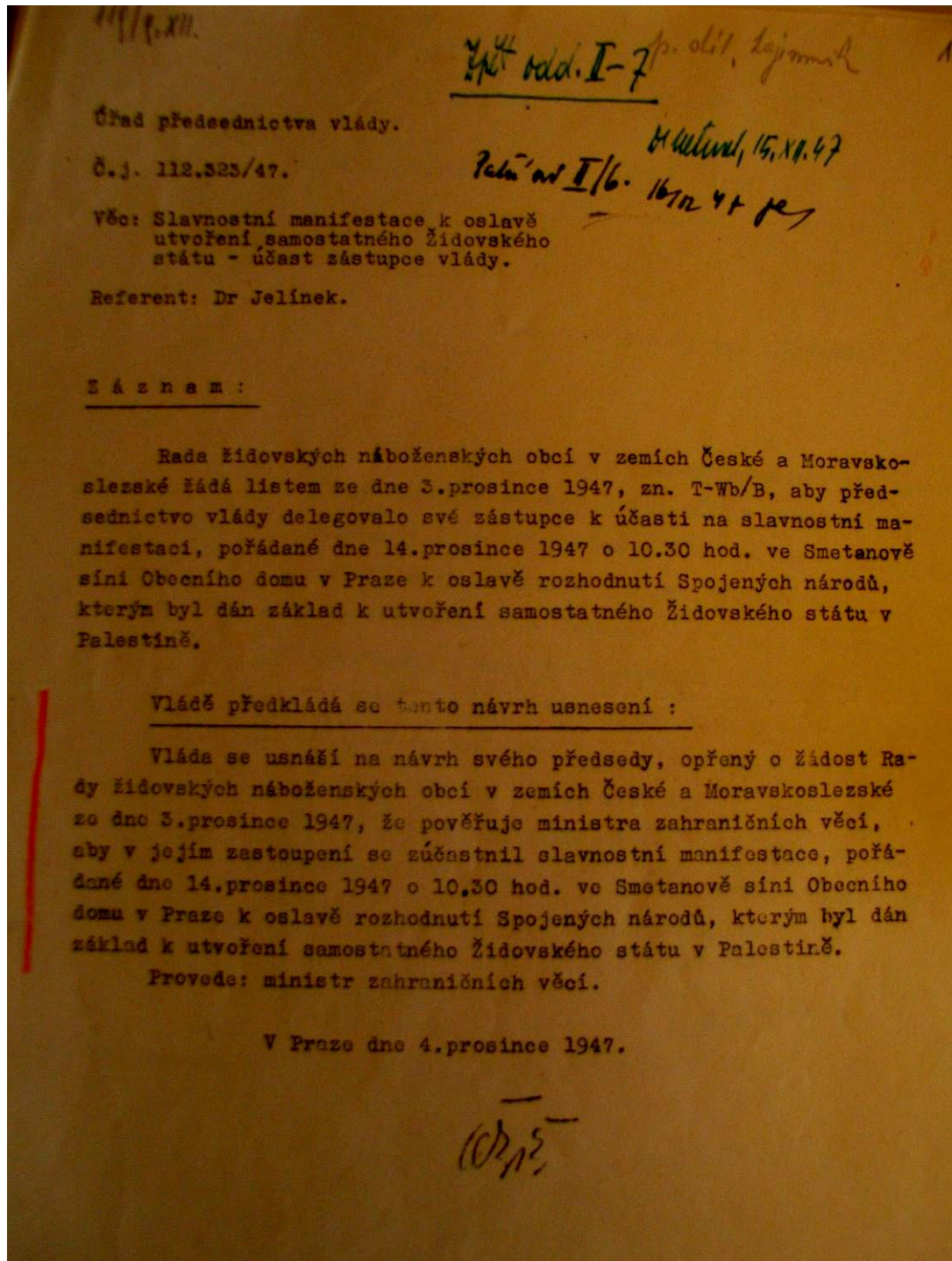
<u>NAME</u>	<u>DESIGNATION</u>	<u>NATIONALITY</u>	<u>OFFICE</u>
Mr. John D.L. Hood	Delegate	Australia	
Dr. Karel Lisicky	Delegate	Czechoslovakia	
Mr. J.G. Granados	Delegate	Guatemala	
Sir Abdur Rahman	Delegate	India	
Mr. N.S. Blom	Delegate	Netherlands	
Mr. Leon Mayrand	Alternate Delegate	Canada	
Mr. E.Z. Conzales	Alternate Delegate	Guatemala	
Dr. Richard Pesch	Alternate Delegate	Czechoslovakia	
Mr. A.I. Spits	Alternate Delegate	Netherlands	
Dr. Joze Brilej	Alternate Delegate	Yugoslavia	
Mr. Ian F.G. Milner	Assistant Secretary	Australia	
Mr. Constantin Stavropoulos	Assistant Secretary	Greece	
Miss Mary E. Ronald	Assistant to Principal Secretary	U.S.A.	
Mrs. Margaret Arakie	Assistant Secretary (Archives & Registry)	U.K.	
Mr. Paul Leake	Documents Production Officer	U.S.A.	
Mr. Paul Cremona	Assistant Secretary	U.K.	
Miss Bonita Freeman	Stenographer, Australian Delegation	Australia	
Miss McClelland	Stenographer, Indian Delegation	U.S.A.	
Miss Milosevich	Stenographer, Yugoslav Delegation	Yugoslavia	

RH.

Příloha č.2:

MINISTERSTVO ZAHRANICNICH VECI	
Cis.	183.696/II-5/47
	Form. A.
1.	Věc: <u>Spojené národy</u> - Palestinská otázka.
2.	Podává ministerstvo zahraničních věcí.
3.	<p style="text-align: center;">Informace:</p> <p>Mimořádné zasedání Valného shromáždění Spojených národů, které se konalo na jaře letošního roku, utvořilo zvláštní komisi pro Palestinu a uložilo jí předložit příštím zasedání Valného shromáždění zprávu. Členy komise se staly Austrálie, Kanada, Československo, Guatemala, Indie, Iran, Nizozemí, Peru, Švédsko, Uruguay a Jugoslavie. Za Československo byli členy jmenováni vyslanec Lísický a jako alternát Dr. Richard Pech.</p> <p>Komise odjela ihned po svém ustavení do Palestiny, kde jednala se zástupci palestinské vlády, církvi, židovského obyvatelstva a později i se zástupci pěti arabských států. Celkem lze říci, že stanovisko Arabů ke komisi bylo negativní, stanovisko Židů celkem příznivé. Po skončení své činnosti v Palestině navštívila komise Transjordánii, potom některé uprchlické tábory v Německu a odebrala se do Ženevy, kde vypracovala svou zprávu.</p> <p>Je na místě rekapitulovati stanovisko jednotlivých států, jak se jevílo na mimořádném zasedání Valného shromáždění. Sovětský svaz se vylovil pro zřízení nezávislého a demokratického binacionálního státu a jen v nejkrajnějším případě pro rozdělení Palestiny. Arabské státy žádaly zastavení židovského přistěhovalectví a prohlášení Palestiny samostatným státem. Stanovisko Polska bylo vysloveně protižidovské, zvláště pokud jde o přistěhovalectví. Ostatní státy, mezi nimi i Československo, nevyslovily otevřeně svoje názory o příštím statutu Palestiny.</p> <p>Během závěrečného jednání komise pro Palestinu v Ženevě snažil se náš delegát smířiti protilehlá stanoviska, t.j. plánu federace, hájeného Jugoslavií a plánu rozdělení na dva samostatné státy, zastávaného většinou komise.</p> <p>Zpráva komise byla podepsána v noci na 1. září. Jednomyslně bylo doporučeno, aby se co nejdříve skončil mandát, aby byly zajištěny náboženské zájmy a posvátný ráz památných míst, aby co</p>

Příloha č.3:

Příloha č.4:

Úřad předsednictva vlády dovoluje si sdělit, že vláda učinila dne 19.května 1948 per rollam ve výše uvedené věci toto usnesení:

"Vláda se usnáší na návrh ministra zahraničních věcí, opřený o jeho list ze dne 19.května 1948, č.j. 106.062/II-6/48, že:

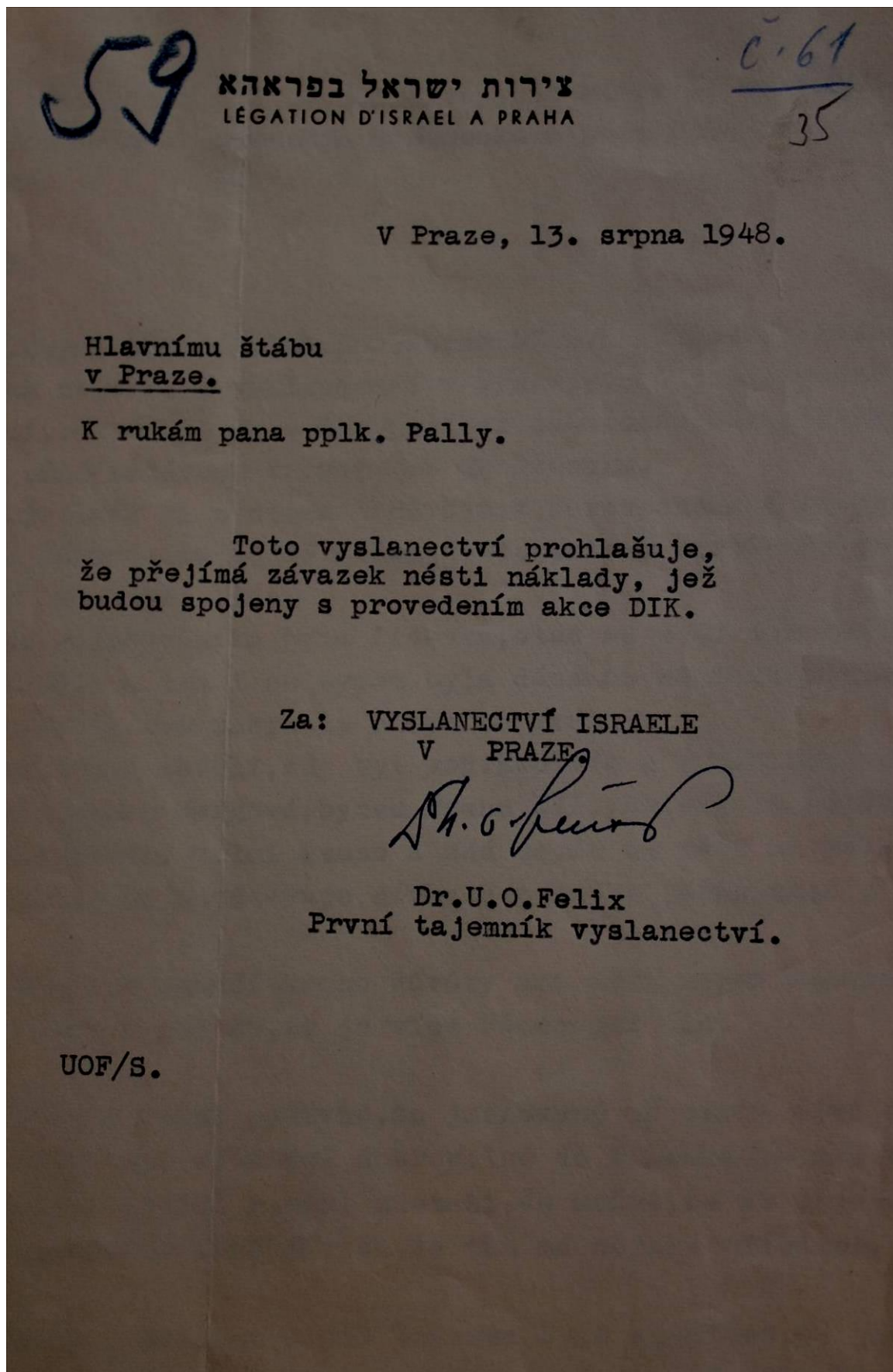
a) vzavši na vědomost, že Národní rada v Palestině vyhlásila židovský stát Izrael a ustavila jeho zatímní vládu, uznává nově vzniklý stát Izrael a jeho zatímní vládu de iure;

b) ukládá ministru zahraničních věcí, aby toto její rozhodnutí notifikoval ministru zahraničních věcí zatímní vlády státu Izrael.

P_r_o_v_e_d_e_! ministr zahraničních věcí. "

Z důvodů evidenčních bude okolnost, že vláda mezi dvěma schůzemi učinila toto usnesené per rollam, zachycena poznámkou v intimátu usnesení její příští (14.) schůze.

Příloha č.5:

Příloha č. 7:

MINISTERSTVO ZAHRA NIČNICH VĚCÍ

Čís. 241.549-IV-6/48.

V Praze dne 4.12.1948.

D ů v ě r n ě !

Úřad předsednictva vlády

P r a h a .

Věc: Vystěhování Židů z Československa.

Referent: Julius Přítel, tel. 093 - kl. 3357.

Vyslanectví státu Israel se obrátilo na ministerstvo zahraničních věcí notou, jejíž obsah je v podstatě tento:

„Stát ISRAEL hodlá přestěhováti 20.000 Židů z Československa do Israele v příštích 4 měsících; obrací se zároveň na všechny státy, které uznaly samostatnost Israele a činí opatření, aby návrat Židů do Israele byl urychlen. Nutná potřeba hospodářského rozvoje státu Israel a zabezpečení jeho budoucnosti vyžaduje hromadnou imigraci, která jest zárukou skutečné národní samostatnosti. Vyslanectví israelské žádá za oznámení jmen delegátů nebo úřadů, se kterými by mohlo o věci jednat.“

Vzhledem k tomu, že se jedná o otázku, která se dotýká většiny resortů, svolalo ministerstvo zahraničních věcí poradu zástupců zainteresovaných ministerstev, aby se k věci vyjádřili.

Zástupce ministerstva sociální péče prohlásil, že pětiletý plán vyžaduje mnoho pracovních sil a proto si vyhrazuje zkoumatí složení seznamu vystěhovalců, aby neodcházel jenom práce schopní, ale především též osoby přestárlé, důchodci atd. Zásadně má ministerstvo sociální péče k návrhu vyslanectví Israel stanovisko kladné.

Delegát ministerstva vnitra uvedl, že k projektu vystěhování Židů zaujímá kladný postoj za předpokladu, že jde většinou o lidi, kteří pro pětiletý plán nepřicházejí v úvahu.

Delegáti ministerstva národní obrany vyslovují rovněž kladné stanovisko, ale žádají, aby jejich ministerstvo mohlo při akci spolupůsobiti.

Ministerstvo průmyslu vyjadřuje ústy svého zástupce souhlas s vystěhováním, leč vyhrazuje si prozkoušení individuálních případů. Domnívá se,

81

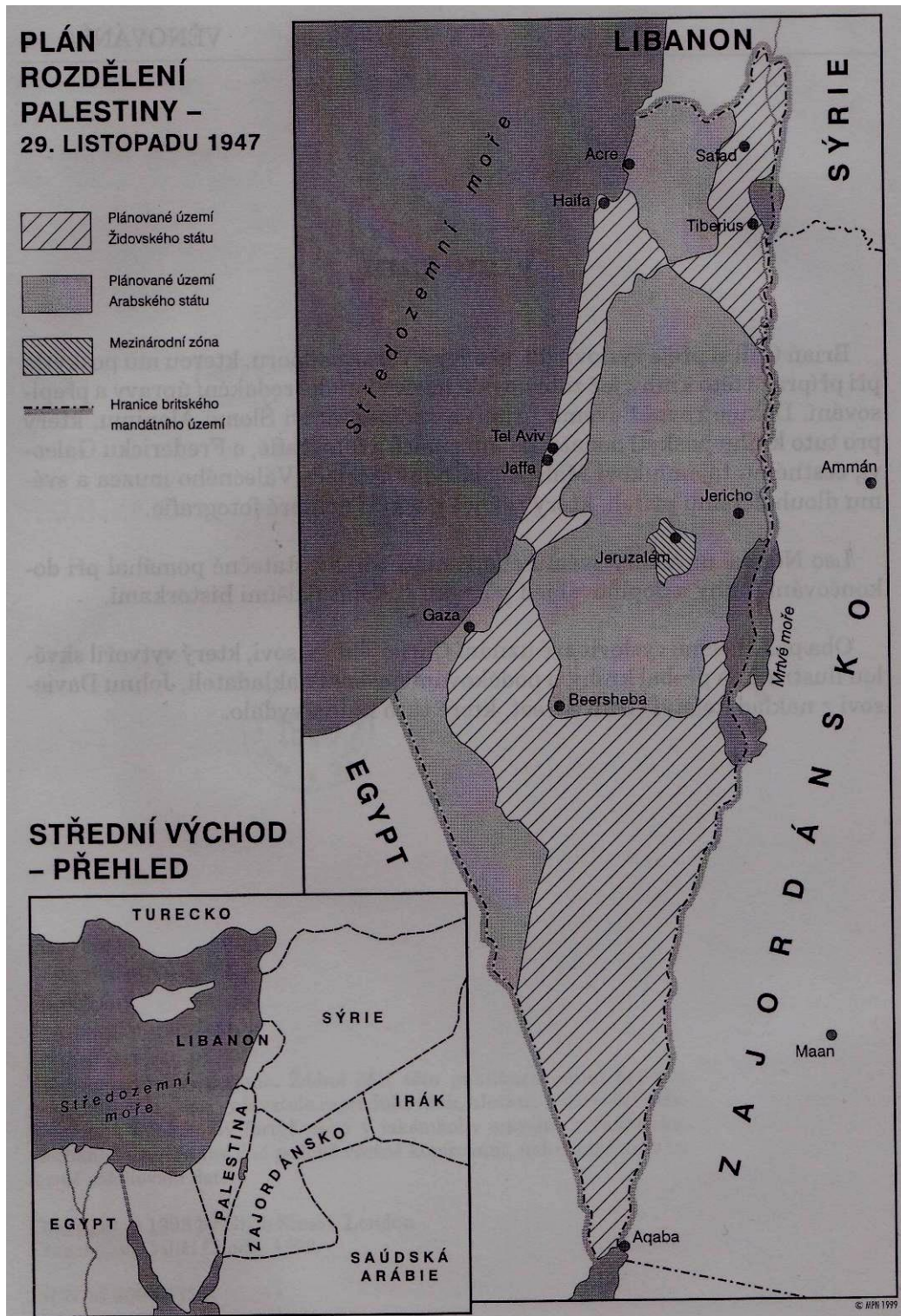
Z á v ě r .

Vojenská pomoc ČSR Izraeli je v podstatě jedním a lze říci nejdůležitějším článkem promyšlené a organizované soustavy škůdcovských a záškodnických opatření proti našemu lidově demokratickému zřízení, vystupující nám jasně při bližším zkoumání historie čs.-izraelských vztahů, jejímž cílem bylo podlomení obranyschopnosti a hospodářské moci našeho státu. Zvláště ostře vyniká zločinnost celé věci při uvážení její historické perspektivy - čs. vojenská pomoc Izraeli probíhala právě v letech 1948, 1949, 1950, v letech, rozhodujících pro upevnění moci dělnické třídy a pracujícího lidu pod vedením KSČ v naší vlasti, v době, kdy hospodářská výsuvba našeho lidově demokratického státu vyžadovala především zajištění jeho nezávislosti a pokojného vývoje ve směru k socialismu.

Zvláštní otázkou při posuzování zločinného charakteru čs. vojenské pomoci Izraeli, na níž nebylo možno dát na základě spisového materiálu MZV odpověď, zůstává to, jakým způsobem byly touto akcí porušovány a nedodržovány směrnice strany a vlády i existující zákonné předpisy ve věci vývozu našeho zbrojního materiálu do zahraničí (zejména předpisy MNO) a do jaké míry mohla tato rozsáhlá akce vůbec probíhat bez vědomí a schválení vlády, jen na základě meziresortních dohod a jednání (MNO a MZV). V této souvislosti bude nutno dále zjistit, jak dalece byla strana a vláda o průběhu čs. vojenské pomoci Jewish Agency - Izraeli vůbec informována.

Podle spisu MZV č. 14.442/49 z 21.1.1949 zabývala se vláda ve své schůzi dne 18.1.1949 otázkou "proti-české kampaně ve věci dodávek zbraní do Izraele" a po vyslechnutí zprávy tehdejšího ministra zahr. věcí CLEMENTISE učinila totousnesení:

Příloha č. 9:

Příloha č. 10:

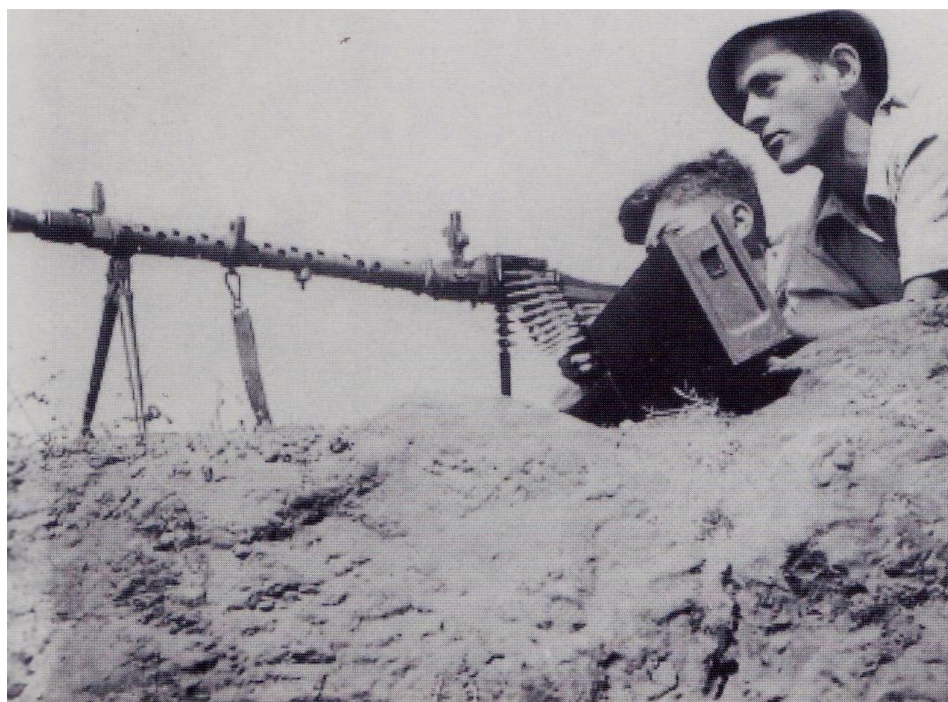
Příloha č.11:

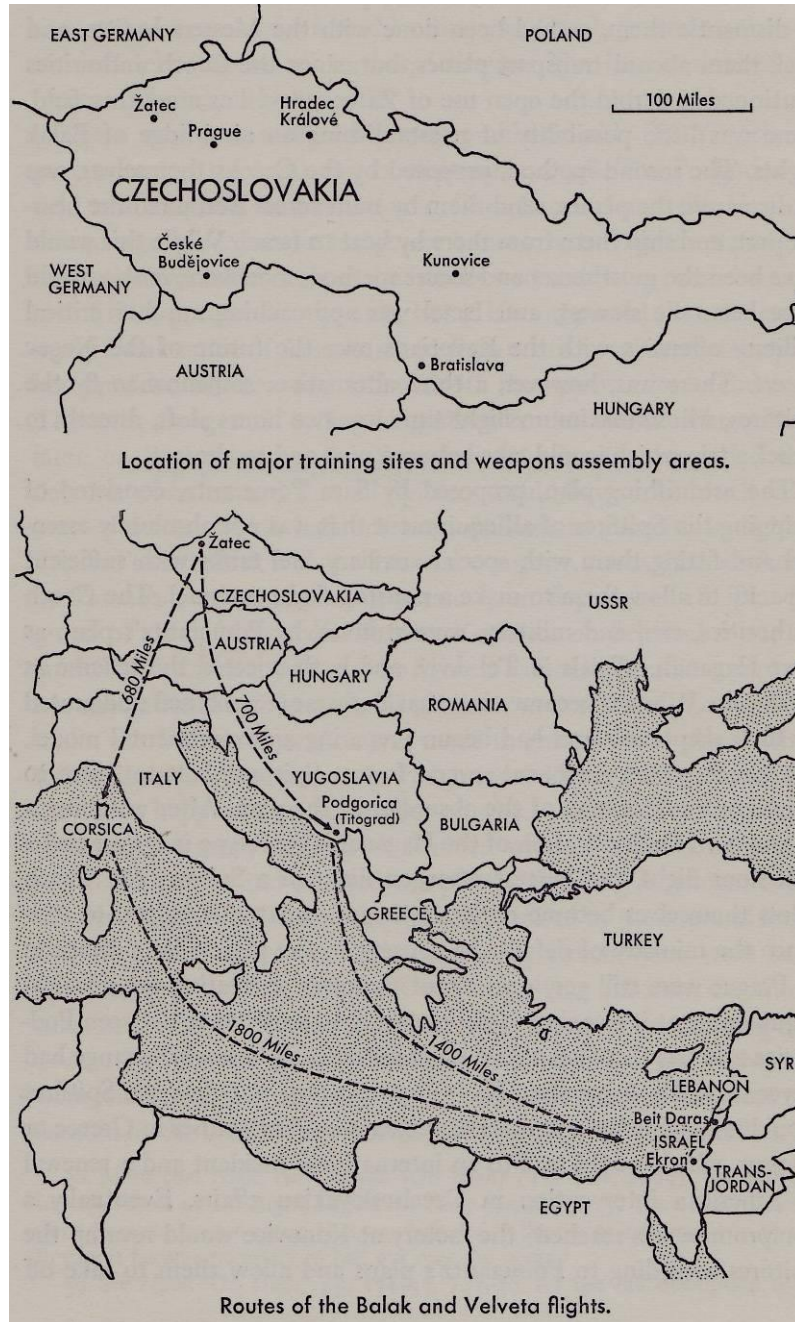
Příloha č.12:

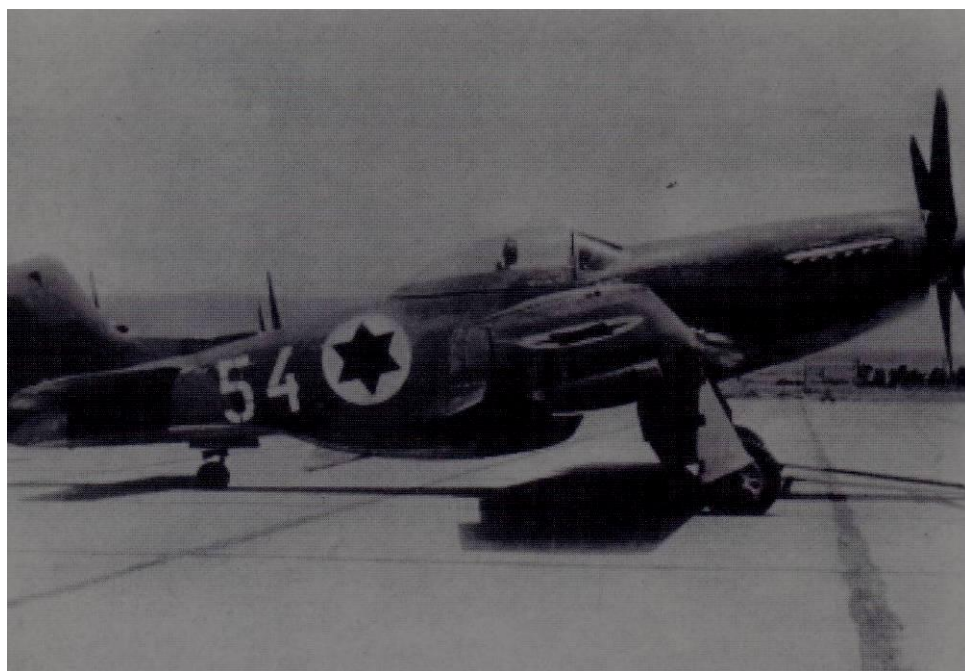
Příloha č.13:

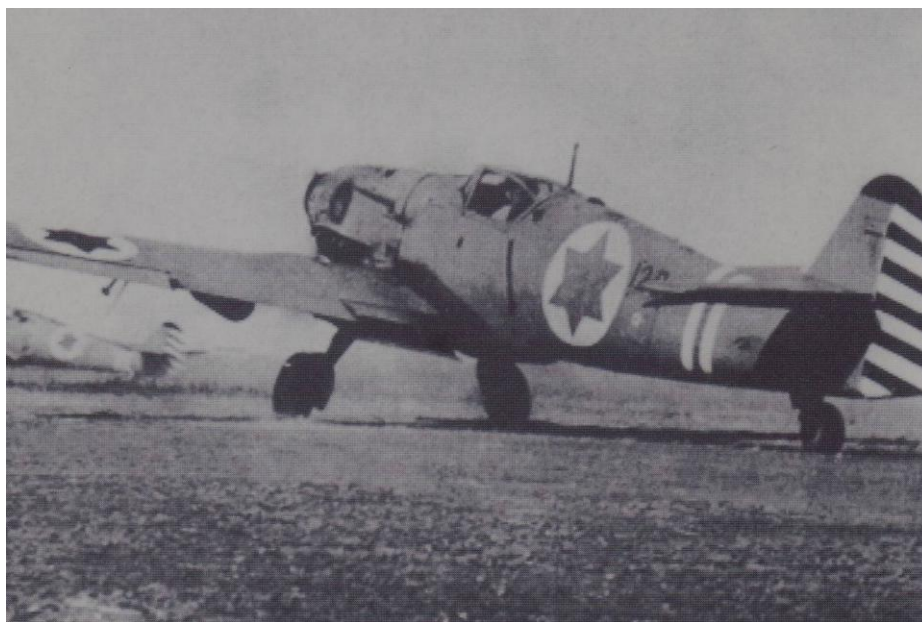
Příloha č.14:

Příloha č.15:

Příloha č. 16:

Пříloha č. 17:

